

MAGNIFICA HUMANITAS

JEHO SVATOSTI PAPEŽE LVA XIV.

15. května 2026

O OCHRANĚ LIDSKÉ OSOBY V DOBĚ UMĚLÉ INTELIGENCE

chlup.net

Olomouc 15. 6. 2026

Úvod

Res novae naší doby
Dva biblické obrazy
Budování pro společné dobro
Zůstat lidmi

I. KAPITOLA - DYNAMICKÝ PŘÍSTUP VĚRNÝ EVANGELIU

Církev putující lidskými dějinami

Moudrost Božího slova v dialogu s humanitními vědami
Sociální nauka jako sdílené rozlišování

Vývoj sociální nauky od Lva XIII. do současnosti

První fáze sociálního učení církve
Léta Druhého vatikánského koncilu
Nejnovější Magisterium
Interpretace dějin ve světle víry

II. KAPITOLA - ZÁKLADY A PRINCIPY SOCIÁLNÍ NAUKY CÍRKVE

Základy sociální nauky

Lidská osoba: obraz Trojjediného Boha
Stejná důstojnost všech lidských bytostí
Nejvyšší hodnota lidských práv

Principy sociální nauky

Princip společného dobra
Princip univerzálního určení statků
Princip subsidiarity
Princip solidarity
Princip sociální spravedlnosti

Integrální rozvoj člověka

Zkouška pro církev

III. KAPITOLA - TECHNOLOGIE A DOMINANCE

VELKOLEPOST LIDSTVA

VE SVĚTLE SLIBŮ UMĚLÉ INTELIGENCE

Technokratické paradigma a digitální moc

Umělá inteligence

Cenný nástroj, který vyžaduje bdělost
Odpovědnost, transparentnost a řízení AI
Co nesmíme ztratit

Základní narativy: transhumanismus a posthumanismus
Omezení, srdce a velikost lidské bytosti

Autentické „více než člověk“: milost a křesťanský humanismus
Dvě města a dvě lásky

IV. KAPITOLA - OCHRANA LIDSTVA V DOBĚ TRANSFORMACE PRAVDA, PRÁCE, SVOBODA

Pravda jako společné dobro

Pravda a demokracie
Komunikace a kolektivní představivost
Směrem k ekologii komunikace
Vzdělávací aliance pro digitální věk
Ústřední role škol

Důstojnost práce v době digitální transformace

Hodnota práce
Problém nezaměstnanosti
Ekonomika, která si cení důstojnosti
Rodiny a mladí lidé: společenské podmínky naděje

Ochrana svobody před závislostmi a komercializací

Závislosti a společenská kontrola
Prolomení řetězů nových forem otroctví

Společná odpovědnost

V. KAPITOLA - KULTURA MOCI A CIVILIZACE LÁSKY

Civilizace lásky v digitálním věku

Kultura moci

Normalizace války
Neomezená síla
Zbraně a umělá inteligence
Krise multilateralismu
Domnělý politický realismus

Budování civilizace lásky

Všichni můžeme přispět
Odzbrojující slova
Budování míru spravedlností
Pohled očima obětí
Pěstování zdravého realismu
Obnovení dialogu
Nutnost diplomacie a multilateralismu
Modlitba a naděje

ZÁVĚR

Slovo se stalo tělem

Jedno tělo v Kristu

Staveniště naší doby

Píseň naděje: Magnificat

Poznámky a odkazy

Úvod

1. Lidstvo, stvořené Bohem v celé své velkoleposti, dnes stojí před klíčovou volbou: buď postavit novou Babylonskou věž, nebo vybudovat město, v němž Bůh a lidstvo přebývají společně. Každá generace dědí úkol utvářet svou vlastní epochu, vést dějiny tak, aby se staly místem, kde je chráněna důstojnost každého člověka, kde je prosazována spravedlnost a umožněno bratrství. Každá epocha však také riskuje vytvoření nelidského a nespravedlivějšího světa. Kdykoli je lidstvo v nebezpečí, že naruší svou pravou identitu, my křesťané pozvedáme zrak k vtělenému Bohu s vědomím, že „*pouze v tajemství vtěleného Slova se skutečně vyjasňuje tajemství lidstva.*“ [1] V Ježíši Kristu se toto lidství ve své velkoleposti stává Cestou, Pravdou a Životem a otevírá každému z nás cestu k růstu k plnosti.

2. Založení na Kristu, živoucím kameni, zakoušíme mocné a tajemné působení Ducha Svatého a věříme, že každé autentické lidské úsilí o spolupráci s ním k dobru bude požehnáno naším nebeským Otcem, v kterého vkládáme svou naději. Z tohoto důvodu se můžeme pilně podílet na každé iniciativě, která buduje spravedlivější svět, a můžeme vyzývat ostatní ke spolupráci na podpoře integrálního rozvoje každé lidské bytosti. Chceme vést dialog se všemi muži a ženami naší doby, s nimiž sdílíme události, otázky a touhy lidstva. [2] Spolu s nimi se snažíme identifikovat nové cesty pro společné dobro a pro podporu důstojného života pro všechny. Otevřenost k dialogu je vskutku nedílnou součástí povolání církve, protože v Kristu je ustanovena jako „*svátost... společenství s Bohem a jednoty celého lidského rodu*“ [3] a rozpoznává dějiny jako místo, kde evangelium vyzývá a řídí lidskou zkušenost.

3. V tomto duchu vydal papež Lev XIII. v roce 1891 encykliku *Rerum novarum*, jejíž 135. výročí letos s hlubokou vděčností oslavujeme. Tímto dokumentem dal můj milovaný předchůdce impuls k reflexi o společnosti, ekonomice a politice, která je dnes známá jako „*sociální nauka církve*“. Když někteří namítali, že by církev neměla plýtvat energií na světské záležitosti, ale místo toho by se měla soustředit na sdělování poselství věčného života, Lev XIII. odpověděl s realismem a moudrostí a řekl, že hlásání evangelia nemůže přehlížet konkrétní životy lidí. [4] Od té doby uplynulo mnoho desetiletí a učitelský úřad, pastýři, teologové i věřící nadále reflektují sociální otázky ve světle evangelia. Dnes je sociální nauka církve odkazem moudrosti, kde nacházíme principy myšlení, kritéria pro rozlišování a úsudek a konkrétní směrnice pro jednání. Založena na Písmu svatém a tradici a ve spojení s vědami nám pomáhá jasně interpretovat výzvy současnosti a identifikovat vhodné způsoby, jak žít jasné křesťanské svědectví s radostí a ve službě světu. Není to nehybný soubor pojmů, ale živoucí soubor pravdy, který chrání a interpretuje povolání lidstva k plnému a spravedlivému životu. Proto si přeji k této živé tradici přidat svůj vlastní hlas a vyzývat o pomoc Ducha moudrosti, který přebývá ve světě od jeho počátku (srov. Přísl 8,22-31).

Res novae naší doby (Nové věci naší doby)

4. Zatímco Lev XIII. ve své době hovořil o „*nových věcech*“ (*rerum novarum*), dnes se nemůžeme omezit pouze na opakování jeho pronikavého učení. Místo toho musíme prosit Boha o moudrost k interpretaci velkých trendů naší doby, zejména technologického pokroku. V posledních letech je stále zřejmější, jak rychle a hluboce digitalizace, umělá inteligence (AI) a robotika transformují náš

svět. Technologie by sama o sobě neměla být považována za sílu nepřátelskou vůči lidstvu. Naopak, od počátku tvoří součást našich dějin jako „*hluboce lidská realita, spojená s autonomií a svobodou člověka*“. [5] V průběhu staletí technologický rozvoj výrazně zlepšil životní podmínky lidstva. Zároveň každá fáze pokroku odhalila nejednoznačnost nástrojů, které mohou způsobit škodu, pokud nejsou zaměřeny na dobro. Dnes se však nacházíme v nové situaci. Moc a rozšířenost nově vznikajících technologií jsou protkány do struktury každodenního života, formují rozhodovací procesy a hluboce ovlivňují kolektivní představivost: „*Lidstvo nikdy nemělo nad sebou takovou moc*.“ [6] Nové technologie otevírají obzory sahající do směrů, které jsou sice představitelné, ale zatím ne plně předvídatelné. To komplikuje posouzení jejich potenciálního dopadu a dlouhodobých účinků, které mohou ovlivnit chápání jak důstojnosti jednotlivců, tak společného dobra.

5. Nyní je na nás, abychom čelili výzvám naší doby s jasnou myšlenkou a odpovědností. Je nezbytné zavést odpovídající regulační nástroje schopné prosazovat spravedlnost a omezovat negativní účinky technologické moci. Problém se však neomezuje pouze na regulaci. Jak varoval papež František, musíme si realisticky položit otázku, kdo tuto moc dnes drží a jak ji využívá: „*Je třeba si také uvědomit, že jaderná energie, biotechnologie, informační technologie, znalost naší vlastní DNA a mnoho dalších schopností, které jsme získali... daly těm, kteří mají znalosti a zejména ekonomické zdroje k jejich využití, působivou dominanci nad celým lidstvem a celým světem*.“ [7] V minulosti bylo do značné míry na státu, aby vedl a řídil inovace. Dnes jsou však hlavními hnacími silami rozvoje soukromé subjekty, často nadnárodní, které jsou obdařeny zdroji a schopností zasahovat, jež převyšují zdroje mnoha vlád. Technologická moc tak nabývá bezprecedentní, převážně „*soukromý*“ aspekt, což ještě více ztěžuje možnost ji rozpoznat, řídit a směřovat k obecnému dobru.

6. Z tohoto důvodu je nutné zahájit společný proces rozlišování, abychom identifikovali duchovní a kulturní kořeny probíhajících transformací. Pokud se zaměříme pouze na nahodilé případy, riskujeme, že směr naší cesty bude určovat sled krizových událostí. Žijeme v rychlé fázi přechodu, „*změně éry*“, v níž – zatímco někteří soupeři o budoucnost nových technologií a jiní se věnují reflexi – většina lidí sleduje, čeká a pozoruje a zpovzdálí pouze doufá v to nejlepší. Právě z tohoto důvodu se našemu svědomí vnucují zásadní otázky, kterým se již nelze vyhnout: Kam směřujeme? K jakému cíli se chceme orientovat? Jaký směr bychom si měli zvolit jako národ a jako lidské společenství?

Dva biblické obrazy

7. Abych na tyto otázky odpověděl a rozpoznal, jak zodpovědně procházet érou umělé inteligence, rád bych připomněl dvě scény z Bible: stavbu Babylonské věže (srov. Gn 11,1-9) a obnovu jeruzalémských hradeb (srov. Neh 2–6). Příběh o Babylonu se objevuje v knize Genesis, u počátků lidstva, bezprostředně po rodokmenech Noemových synů. Poté, co se lidé usadili na rovině v zemi Šineár, rozhodli se postavit město a věž „*s vrcholem do nebes*“ (Gn 11,4). Ze strachu z rozptýlení po zemi se snažili zajistit si stabilitu a moc a především si „*udělat jméno*“. Byl to impozantní výkon: jeden jazyk, jedna technologie, jeden směr. Projekt však skrýval hluboké nebezpečí. Byl to projekt koncipovaný bez odkazu na Boha, podpořený uniformitou, která eliminovala rozmanitost a upřednostňovala homogenizaci před společenstvím. Když je město postaveno na pýše a nároku na soběstačnost, komunikace se naruší, jazyky se zmatou a lidé si přestanou rozumět. Výsledkem

není jednota, ale rozptýlenost. Babel tak odhaluje limity jakéhokoli úsilí, které ať je sebevíc grandiózní, pramení ze sebepotvrzování, obětuje lidskou důstojnost ve prospěch efektivity a usiluje o dosažení nebe bez Božího požehnání.

8. Kniha Nehemjáš zase začíná v době velké zranitelnosti v dějinách starověkého Izraele. Po babylonském exilu se část lidu vrátila do Jeruzaléma, ale město bylo stále v troskách, hradby se zřítily a brány hořely (srov. Nehemjáš 1–2). Nehemjáš, Žid ve službách perského krále Artaxerxa, se dozvěděl o katastrofálním stavu svého rodového města. Než podnikl kroky, postil se, modlil se a přimlouval se za lid. Poté požádal krále o povolení k návratu do Jeruzaléma a po příjezdu mlčky prozkoumal zničené oblasti. Nevnucoval řešení shora. Svolal rodiny, každé z nich přidělil část hradeb k obnově, naslouchal jejich obavám, koordinoval jejich úsilí a řešil případný odpor. Vyprávění ukazuje, jak se město znovu zrodilo, nikoli z iniciativy jednoho muže, ale ze sdílené odpovědnosti všech: muži, ženy, kněží, řemeslníci, hlavy rodin a mladí lidé, všichni hrají roli. Je to úkol, v jehož středu je Bůh, který obnovuje vztahy dříve, než se obnovuje kameny. Starověký Jeruzalém tak znovu objevuje společný jazyk – nikoli jazyk uniformity, ale jazyk společenství, totiž harmonie, která vzniká, když všichni lidé přijmou svou vlastní roli a uvědomí si, že jejich síla pochází od Pána.

9. Ve světle těchto dvou obrazů nás dnes Duch Svätý vyzývá ohledně našeho vztahu k technologiím a probíhající digitální revoluci. Vědecké objevy jsou hřivny svěřené lidstvu, aby přinášely ovoce (srov. Mt 25,14-30). Technologie má moc uzdravovat, spojovat, vzdělávat a chránit náš společný domov; ale může také rozdělovat, vylučovat a generovat nové formy nespravedlnosti. Abstraktně řečeno, technologie sama o sobě není řešením problémů lidstva, stejně jako není ze své podstaty zlá. V praxi však technologie nikdy není neutrální, protože nabývá vlastností těch, kteří ji vymýšlejí, financují, regulují a používají. Proto primární volba není mezi „ano“ a „ne“ technologii, ale spíše mezi budováním Babylonu a obnovou Jeruzaléma; mezi mocí, která si nárokuje vládu nad nebesy, a lidem, který spolupracuje v Boží přítomnosti na obnově zdi bratrského soužití.

10. Musíme se tedy vyhnout „babylonskému syndromu“, totiž modlářství zisku, které obětuje slabé, uniformitě, která neutralizuje rozdíly, a předstírání, že jediný jazyk – i digitální – dokáže přeložit vše, včetně tajemství osoby, do dat a výkonu. Riziko dehumanizace – budování budoucnosti, která vylučuje Boha a redukuje druhého na prostředek – je starobylým a stále novým pokušením, které dnes nabývá technické podoby. Místo toho zvolme „*cestu Nehemjáše*“, která zdůrazňuje důležitost spolupráce, aby se z Božího města stalo bezpečné místo pro vracející se exulanty. Obnova dnes znamená uznat, že právě z plurality hlasů a vizí – i když nám někdy připomínají zmatek způsobený rozmanitostí mluvených jazyků – vyvstává zářivá možnost. Je to vskutku možnost budovat společně, proměnit rozmanitost ve zdroj a učinit z naslouchání a dialogu společný základ pro přestování spravedlnosti a bratrství. V rámci tohoto společného úkolu křesťané objevují svou jedinečnou roli v tom, že vedou své jednání k Bohu, aby se v jeho světle pluralismus nerozplynul v chaosu, ale aby se skrze praxi synodality stal prostorem, v němž lidstvo znovuobjevuje své pevné základy a svůj konečný cíl. V knize Zjevení Jan vidí Nový Jeruzalém „*sestupující z nebe od Boha*“ (Zj 21,2) jako dar pro celé lidstvo. A tato vize milosti je pro nás křesťany výzvou ke společné práci na podpoře pokojného, spravedlivého a důstojného života ve společenství v dnešních „*městech*“.

Budování pro společné dobro

11. Budování města založeného na společném dobru znamená v první řadě budování pevného vztahu s Bohem. Znamená to uznat, že pravda o jeho lásce nás volá k životu „*v celé jeho plnosti*“ (Jan 10,10) a ke společenství s ním. Stejně jako svatý Augustin můžeme i my říci: „*Stvořil jsi nás pro sebe, Pane, a neklidné je naše srdce, dokud v tobě nespočine.*“ [8] Bůh nám vtiskl do srdce touhu po štěstí, která zahrnuje všechny rozměry života. Církev v dialogu s muži a ženami naší doby uznává naléhavou potřebu chránit a vést tuto aspiraci k její nejhlubší pravdě.

12. Za druhé, budování pro společné dobro znamená přijmout omezení a slabost lidstva, aniž bychom je považovali za chybu, kterou je třeba napravit. Lidská touha po plnosti života je dnes vystavena riziku, že bude svedena klamnými cíli, jako je vyhlídka na technologii, která slibuje osvobození od veškeré slabosti prostřednictvím modelů blahobytu, které odsouvají celé národy na okraj. Příliš často vkládáme své naděje do neomezených „*vylepšení*“, do forem pokroku, které zhoršují nerovnosti, a do okamžitých řešení, která nejsou schopna zahojit lidské rány. V důsledku toho, zatímco někteří usilují o iluzi neomezeného sebeprosazení, mnozí jsou ochuzeni o základní potřeby. Církev nám pevným, ale pokorným hlasem připomíná, že pravého naplnění se nedosahuje odstraněním slabosti, ale harmonickým růstem. Nachází se tam, kde se svoboda a odpovědnost prolínají se vzájemnou péčí a opravdovou solidaritou a kde se pokrok měří důstojností každého člověka a dobrem všech národů.

13. Za třetí, budování světa, v němž může každý vzkvétat, vyžaduje sdílenou odpovědnost a odvahu. Nikdo nemůže sám nést tíhu výzev, kterým svět čelí, stejně jako nikdo není tak slabý, aby nemohl hrát svou roli, neboť „*moc se dokonává ve slabosti*“ (2 Kor 12,9). Všichni mají svou vlastní část zdi: vědci a výzkumníci, podnikatelé a pracovníci, pedagogové a zákonodárci, občanská společnost, lidová hnutí a náboženská společenství. Toto je logika subsidiarity, která si cení spolupráce mezi generacemi, národy, obory a kulturami jako nejlepší způsob, jak podpořit stabilitu, prosperitu a mír. Neměli bychom se nechat zastrašit napětím nebo rozdíly, protože se mohou stát tvůrčími silami, pokud jsou vedeny sdílenou odpovědností.

14. A konečně, budování společného dobra vyžaduje evangelijní jazyk. Musíme se vyhýbat ponižujícím nebo nepřátelským slovům a raději volíme jasnost, která vrhá světlo, a upřímnost, která otevírá nové možnosti. Nemůžeme tolerovat naivní nadšení ani přiživovat neopodstatněné obavy. Místo toho stanovme standardy pro rozlišování – důstojnost lidské osoby, univerzální určení dobra, přednostní volbu pro chudé, péči o náš společný domov a mír – a proměňme tyto standardy v praktiky, jako je odpovědné plánování, posuzování lidského a sociálního dopadu, začleňování nejzranitelnějších, podpora digitální gramotnosti a směřování výzkumu a průmyslu ke spravedlnosti a míru.

Zůstat lidmi

15. V nedávném řádném jubilejním roce 2025 jsme kráčeli jako poutníci naděje a byli jsme obdařeni mnoha milostmi. Posílení těmito dary můžeme s důvěrou kráčet vpřed a čelit náročným úkolům a výzvám, které nás čekají. V době umělé inteligence, kdy je lidská důstojnost ohrožena novými formami dehumanizace, je naší naléhavou povinností zůstat hluboce lidskými. Musíme s láskou chránit velikost lidstva, která nám byla darována a zjevena v plnosti v Kristu, jež nám nádheru

žádný stroj nemůže nikdy nahradit. Pravý pokrok vždy pramení ze srdce otevřeného druhým, z inteligence ochotné naslouchat a z vůle, která hledá to, co spojuje, spíše než to, co rozděluje.

16. S touto vřelou výzvou se obracím na všechny katolické věřící, na všechny křesťany a na všechny muže a ženy dobré vůle. Nebojme se ušpinit si ruce na „staveništi“ naší doby. Jako Nehemjáš se modleme, moudře plánujme a vytrvale pracujme, stavme Boha do popředí našich činů a lidskou osobu do středu našich rozhodnutí. Tak se „odvržené kameny“ – chudí, nemocní, migranti a ti poslední mezi námi – stanou úhelným kamenem a na zemi vznikne pevný a vřelý společný domov, kde se konečně setkají láska a věrnost a kde se objímají spravedlnost a pokoj (srov. Žl 85,10). Toto je požehnání, o které prosíme od Boha; a úkol, který před námi stojí, je být spíše budovateli společenství než architektky Babylonu. Máme být služebníky přicházejícího Království, než pány věží určených k záhubě. Se srdcem pastýře a otce žádám všechny, aby se vzdali stavby další Babylonské věže a spojili síly při budování společného dobra, aby lidstvo nikdy neztratilo svou krásu a svět znovu rozpoznal lidské srdce jako místo, kde Bůh touží přebývat.

I. KAPITOLA

DYNAMICKÝ PŘÍSTUP VĚRNÝ EVANGELIU

17. V této první kapitole chci stručně sledovat cestu, jak se sociální nauka církve formovala v nejnovějším učení papežů na Druhém vatikánském koncilu, abych ukázal její dynamický charakter. V každé epoše totiž *res novae* vyžaduje, aby se toto učení zabývalo historickými otázkami ve světle zjevené pravdy. V tomto ohledu by ani umělá inteligence neměla být považována za další téma ke studiu nebo krizi, kterou je třeba řešit, ale spíše za vývoj, který vnitřně zpochybňuje kategorie sociální nauky a vyžaduje její další rozvoj ve věrnosti evangeliu.

18. Tento přehled by však nebyl příliš srozumitelný, kdybychom si před zamyšlením nad přínosem jednotlivých papežů a jejich nejvýznamnějšími dokumenty nejprve neobjasnili některé základní principy týkající se způsobu, jakým církev existuje v dějinách a jak se vztahuje ke světu. Pokud bychom tak neučinili, vystavili bychom sociální nauku riziku, že bude vnímána jako nepatřičné vměšování do „světských“ záležitostí nebo jako vnější etický kodex vnucený shora. Ve skutečnosti vychází z církve, která kráčí po boku lidstva, uznává autonomii pozemských realit a rozdíl mezi církevními a politickými společenstvími. Právě z tohoto důvodu se snaží sloužit společnému dobru.

Církev putující lidskými dějinami

19. Církev je ve světě přítomna jako znamení jednoty celé lidské rodiny. Vnímá dnešní otázky a výzvy jako aktuální prostředí, ve kterém má vykonávat své specifické povolání naslouchat, vést dialog a sloužit a být vnímavá ke všemu, co se týká života současných mužů a žen. Toto zapojení do životů lidí pomáhá církvi stále jasněji chápat, že její poslání má historický rozsah a zahrnuje odpovědnost za způsob, jakým se budují společenské vztahy. Z tohoto důvodu se nemůže považovat za cizince vůči silám, které formují společnost. Naopak, církev se aktivně účastní procesů, kterými společnost roste a je organizována, a nabízí svůj vlastní příspěvek k vytváření spravedlivější

a bratrštestější společnosti. Papež František zdůraznil tento historický rozměr poslání církve: „*Nikdo nemůže požadovat, aby náboženství bylo odsunuto do vnitřní svatyně osobního života, bez vlivu na společenský a národní život, bez ohledu na zdraví občanských institucí, bez práva vyjadřovat se k událostem ovlivňujícím společnost.*“ [9]

20. Povolání a povinnost církve doprovázet lidstvo v konkrétních dějinách ji vede k poznání, že pozemské skutečnosti mají svůj vlastní charakter a řád. Druhý vatikánský koncil tuto zásadu vyjádřil obzvláště přesně v pastorační konstituci *Gaudium et spes*, jejíž šedesáté výročí jsme si s vděčností připomněli a oslavili 7. prosince 2025: „*Jestliže se autonomií pozemských záležitostí rozumí, že stvořené věci a společnosti samy požívají svých vlastních zákonů a hodnot... pak je požadavek autonomie zcela na místě.*“ [10] Toto tvrzení ukazuje, že stvoření nese otisk původního dobra, které musí náš lidský pohled na svět uchovávat, pěstovat a naplňovat. V tomto ohledu se církev nabízí způsobem, který pomáhá interpretovat realitu v celé její hloubce. S pokornou a pevnou podporou podporuje volby, které prosazují důstojnost každého člověka, soudržnost společenství a dobro všech. Církev tak stojí po boku světa, aniž by ho přemáhala, aby se příslib spravedlnosti a míru, který Duch Svätý nadále udržuje v srdci lidstva, mohl naplnit v každém lidském úsilí.

21. Druhý vatikánský koncil uznávající, že Bůh v průběhu dějin chrání svobodu mužů a žen, potvrdil rozdíl mezi církevním a politickým společenstvím a zdůraznil, že každé z nich musí fungovat s plnou autonomií. Přítomnost církve ve světě se projevuje také jejím vztahem k občanské společnosti a veřejným institucím. Tím, že se s těmito subjekty církve setkává, uznává hodnotu sociálních a politických realit a cítí jejich specifické povinnosti, podporuje vše, co podporuje blahobyt jednotlivců a posiluje strukturu společnosti. Církev si nenárokují, aby přebírala funkce náležející státu. Naopak, váží si těch, kteří slouží společnému dobru, a pevně uznává odpovědnost, kterou občanské instituce nesou ve společnosti. Zároveň poslání svěřené církvi ji vede k řešení skutečného utrpení mužů a žen naší doby. Tato blízkost nevyplývá ze snahy nahradit občanské instituce, natož z implicitní kritiky jejich práce. Spíše vychází z evangelijní lásky, která církev vede k tomu, aby se přiblížila k ranám lidstva, kdykoli se projeví s větší závažností. Když církev zasahuje, činí tak podle příkladu dobrého Samaritána s rozvahou a blízkostí, s vědomím, že to, co vyplývá z naléhavé nutnosti, se nemůže stát normou ani nahradit institucionální odpovědnost vlastní občanskému společenství.

22. Z tohoto dvojího uznání – autonomie pozemských realit a rozlišení odpovědností mezi církevními a politickými společenstvími – je snazší pochopit směr, který Druhý vatikánský koncil dal církvi ve vztazích se světem. *Gaudium et spes* nám připomíná, že „*je povinností celého Božího lidu, zejména pastýřů a teologů, s pomocí Ducha Svätého zkoumat, rozlišovat a interpretovat rozmanité hlasy naší doby a posuzovat je ve světle Božího slova, aby zjevená Pravda mohla být stále jasněji vnímána, lépe chápána a vhodněji prezentována.*“ [11] Naslouchání různým hlasům není jen sociologické cvičení, ale zahrnuje duchovní rozlišování. Veden Duchem, Boží lid rozpoznává v kulturních a sociálních proměnách nejen znamení přítomnosti Krista, který přichází a vede dějiny k jejich naplnění, ale také odchylky, které zastírají jeho tvář. Zjevená Pravda se tak nemění ve své podstatě, ale je explicitně formulována a přijímána jako živé kritérium pro vedení konkrétních rozhodnutí, inspirování cest osobního i společného obrácení, podpory strukturálních reforem a podpory nových forem evangelijního svědectví ve veřejném životě. Dějiny jsou proto

jedním z míst, kde se církev nechává Duchem vést k humanizující síle evangelia a učí se rozvíjet své učení ve službě důstojnosti každého člověka a dobra všech národů.

Moudrost Božího slova v dialogu s humanitními vědami

23. Církev považuje všechny, kdo upřímně hledají „pravdu, dobro a krásu“, za své společníky na cestě a považuje je za „vzácné spojence“ [12] v obraně důstojnosti každého člověka a v péči o stvoření. Církev, přijímající pastorační přístup Druhého vatikánského koncilu, který nás vyzývá k naslouchání, rozlišování a interpretaci znamení doby, a osvícená moudrostí slova, se nebojí setkat s lidským poznáním. Boží slovo totiž poskytuje spolehlivé standardy pro vytváření cest spravedlnosti a otevírání cest smíření a míru mezi národy. Pokud jde o aplikaci těchto standardů na složité situace naší doby, je nezbytný přínos filozofie a humanitních a sociálních věd. Tyto disciplíny nám pomáhají hlouběji chápat a analyzovat kulturní, ekonomickou a politickou dynamiku. Svätý Jan Pavel II. připomněl, že církev vítá příspěvky sociálních věd, aby z nich „čerpala konkrétní poznatky, které jí pomáhají vykonávat její učitelský úřad“. [13] Dialog s takovými druhy poznání nesnižuje sílu evangelia. Naopak, umožňuje jasněji identifikovat, co skutečně podporuje životy jednotlivců a komunit. V návaznosti na tuto perspektivu papež František zdůraznil, že při řešení mnoha specifických otázek si církev nenárokují nabízet „definitivní názor“, [14] ale uznává důležitost naslouchání vědeckému výzkumu a podpory seriózní a upřímné debaty mezi odborníky a zároveň vítá rozmanitost názorů.

24. Církev, živená tímto plodným dialogem mezi evangeliem a lidským poznáním, postupně rozvíjela svou sociální nauku a v dějinách pěstovala moudré dědictví, které se vyznačuje teologickou a antropologickou soudržností zakořeněnou v křesťanském chápání osoby. Právě proto, že toto dědictví pramení z víry a odpovídajícího vnímání reality, nepředstavuje repertoár technických řešení ani ekonomický či politický model, který by se dal srovnávat s jinými. Patří naopak k jinému řádu, [15] totiž k řádu principů, které řídí interpretaci událostí a podporují evangelijní chápání historických procesů a voleb, které s sebou nesou. V tom spočívá vlastní funkce sociální nauky, která si nenárokují nahradit odpovědnost politiky nebo institucí, ale nabízí se jako základ pro kolektivní rozlišování a pomáhá rozpoznávat a podporovat vše, co slouží důstojnosti osob, vitalitě komunit a společnému dobru.

Sociální nauka jako sdílené rozlišování

25. Pochopení, že pravda je dar, který se má sdílet, nikoli majetek, který se má monopolizovat, osvobozuje církev od pokušení hledat formy přítomnosti založené na moci. Abychom znovu objevili evangelijní přístup jemného hlásání pravdy, které není vnucováno, svätý Jan Pavel II. nás vyzval k upřímnému pohledu na doby, kdy byla souhlasně schvalována „netolerance, a dokonce i použití násilí ve službách pravdy“. [16] V tomto duchu jsem i já znovu potvrdil, že církev „si nenárokují monopol na pravdu“, [17] protože pravda není území, které je třeba bránit, ale dobro, které je třeba sdílet. Papež František vyjádřil stejnou perspektivu svým výrazným výrokem: „Čas je větší než prostor“. [18] Nejdůležitější není obsazovat mocenské pozice nebo bránit kulturní pevnosti, ale iniciovat dobré procesy a umožnit jim zrát. Pravda evangelia se tak nevnučuje shora,

ale roste v čase v konkrétním prolínání životů, komunit a kultur. Není to pravda, která se rozmanitosti bojí, ale naopak ji vítá a vede. Neodstraňuje konflikty, ale transformuje je a znovu sjednocuje to, co dějiny mají tendenci rozptylovat. Tuto koncepci lze také ilustrovat obrazem mnohostranného mnohostěnu, [19] v němž se z různých úhlů pohledu odráží jediná pravda evangelia.

26. Tento postoj otevřenosti pravdě, která je zároveň jedna i rozmanitá, hluboce vyjadřuje katolicitu církve, neboť zahrnuje celou lidskou rodinu, ale je také ponořena do konkrétních situací národů a kultur. Druhý vatikánský koncil nám připomíná, že právě v této katolice „*každá část přispívá svými vlastními dary ostatním částem a celé církvi*“. [20] Církev tak roste jako celek i jako jednotlivá společenství díky vzájemné výměně a společnému úsilí o stále plnější společenství. Z toho vyplývá, že Boží lid není jen shromážděn z mnoha národů, ale je také propojen různými funkcemi, povoláními, kulturami a tradicemi, přičemž každý z nich je povolán k vzájemné podpoře a obohacení. Z tohoto hlediska svatý Pavel VI. uznal, že vzhledem k velké rozmanitosti historických situací je nereálné se domnívat, že sociální nauka církve může nabídnout jedinou odpověď platnou ve všech kontextech. [21] Z tohoto důvodu vyzval každé křesťanské společenství, aby s jasností a odpovědností interpretovalo realitu ve své vlastní zemi. Plodné napětí mezi univerzálností poslání církve a jejími místními kořeny je vnitřním aspektem jejího života, neboť zahrnuje celý svět a zároveň se zabývá specifickými otázkami každého kontextu jakožto skutečného prostředí, v němž se evangelium utváří.

27. Ve světle dosud řečeného lze sociální nauku církve vnímat autentičtěji. Není to příručka principů a norem, které je třeba aplikovat, ale proces sdíleného rozlišování. Rodí se ze setkání mezi věčnou pravdou evangelia a otázkami dějin. Nechává se zpochybňovat znamenímí doby a čerpá sytost z přínosů vědy, kultury a lidské zkušenosti. Proto, když je narušována důstojnost našich bratrů a sester, když politika nedokáže řešit tragédie lidí, když se ekonomika obrací proti člověku nebo věda překračuje meze svých kompetencí, [22] církev – spolu s dalšími křesťanskými denominacemi a věřícími jiných náboženství – musí dát slyšet svůj hlas, ne proto, aby dominovala, ale aby podporovala společenství. Takto chápaná sociální nauka se stává teologií společenství v dějinách, dějinách, v nichž Slovo, které se stalo tělem, zůstává přítomno skrze dialog, paměť a proroctví.

Vývoj sociální nauky od Lva XIII. do současnosti

28. Poté, co jsem nastínil způsob, jakým je církev přítomna v dějinách a vede dialog se světem, bych se nyní rád zabýval vývojem sociální nauky v magisteriu, které reagovalo na velké společenské proměny od 19. století do současnosti. Samozřejmě nemohu plně vyjádřit bohatství tohoto učení, jehož základní principy jsou prezentovány v Kompendiu sociální nauky církve a byly dále prozkoumány nedávným magisteriálním učením. Nemohu ani systematicky prozkoumat vše, co bylo rozvinuto v encyklikách mých zesnulých ctihodných předchůdců, zejména v *Laudato si'* a *Fratelli tutti*. Nicméně zdůrazním některé zásadní body, abych ukázal, jak tento text stojí v kontinuitě s touto tradicí. Rád bych také zdůraznil, jak je v této tradici neměnné jádro zjevených pravd o lidské osobě a společnosti neustále propojeno s obnovenou schopností naslouchat

historickým situacím a reagovat na současné problémy. Nyní se podívám na některé významné etapy tohoto vývoje, počínaje obdobím zahájeným encyklikou *Rerum novarum*.

První fáze sociálního učení církve

29. To, co dnes nazýváme „sociálním učením církve“, není spontánním produktem moderní doby. Je to naopak plod přijetí a strukturování dlouhé tradice církevní reflexe života ve společnosti, zakořeněné v Písmu svatém, církevních otcích a teologickém a právním vývoji středověku a novověku. Ačkoli výraz „sociální učení církve“ zavedl Pius XII. v roce 1950, [23] jeho obsah se začal formovat jako organický soubor sociálního učení s encyklikou Lva XIII. *Rerum novarum*. Tváří v tvář „novým věcem“ své doby – konfliktu mezi kapitálem a prací, otázce pracovní síly a ekonomickým a sociálním transformacím – se Lev XIII. neomezil pouze na uznání nepokojů, ale vnímal tyto situace jako oblast pastoračního poslání církve. Vystavil je přísnému rozlišování, osvětlil jejich příčiny a možná řešení ve světle evangelia a integrálního pohledu na lidskou osobu stvořenou k obrazu Božímu. Svatý Jan Pavel II. považoval tento přístup za „trvalé paradigma“ [24] sociální nauky: příkladnou praxi, skrze kterou církev, tváří v tvář historickým změnám, vykonává své právo a povinnost zkoumat sociální realitu, vyjadřovat se k ní a ukazovat cesty k nalezení spravedlivých řešení. Tímto způsobem se trvalý obsah víry a starověká církevní moudrost organizují do živé nauky, která zůstává věrná evangeliu a zároveň roste v reakci na „nové věci“ každé doby.

30. Encyklika Lva XIII. *Rerum novarum* představuje milník ve vývoji sociálního učení církve. Tento dokument klade důstojnost práce a dělníka do centra své reflexe, potvrzuje právo na spravedlivou mzdu pro dělníka a jeho rodinu, uznává vyšší hodnotu osob nad kapitálem a ziskem, hájí soukromé vlastnictví s jeho nezczizitelnou sociální funkcí, cení si dělnických sdružení a navrhuje formy spolupráce mezi různými sektory společnosti jako alternativu k logice „třídního boje“. Není proto divu, že ji Pius XI. mohl nazvat „*Magnou chartou*“ [25] křesťanské sociální činnosti. V *Rerum novarum* nabývá starobylá moudrost církve ohledně osoby a společenského života nové podoby, schopné vyrovnat se s průmyslovou dobou a poskytnout první zásadní systematický nástin té sociální doktríny, kterou měla v následujících desetiletích dále rozvíjet. Ačkoli se mnoho historických podmínek popsaných Lvem XIII. změnilo, přinejmenším dva poznatky zůstávají dodnes pozoruhodně relevantní: primát lidské práce nad jakoukoli jen produktivní nebo finanční logikou – a následnou pozorností věnovanou jednotlivcům a rodinám nejvíce zranitelným vůči vykořisťování – a neoddělitelné spojení mezi hlásáním evangelia a hledáním spravedlivějšího společenského řádu. *Rerum novarum* nám tak nepřestává připomínat, že neexistuje autentická evangelizace, která by se nedotýkala také struktur lidské společnosti.

31. Encyklika Pia XI. *Quadragesima anno* byla vydána v roce 1931 u příležitosti čtyřicátého výročí encykliky *Rerum novarum*, na vrcholu velké globální hospodářské krize, a znamenala tak další krok v sociálním učením církve. Spíše než aby se omezila na řešení „otázky pracovní síly“, rozšířila své zaměření tak, aby zahrnovalo celkovou strukturu ekonomického a politického řádu. Encyklika odsuzuje koncentraci ekonomické moci v rukou několika málo osob; kritizuje jak neomezenou konkurenci, tak kolektivistické projekty, které podkopávají svobodu a odpovědnost jednotlivce; důrazně potvrzuje právo pracujících na sdružování; a znovu opakuje požadavek, aby mzdy byly úměrné nejen výkonu, ale také potřebám pracujících a jejich rodin. V tomto rámci Pius XI.

systematicky formuloval princip subsidiarity, který se měl stát jedním ze základních kamenů sociální nauky. Podle tohoto principu by cokoli, co mohou vykonávat jednotlivci, rodiny, zprostředkovatelské organizace a místní komunity, neměly vykonávat vyšší orgány. Vedle těchto příspěvků Pius XI. v různých intervencích svého učitelského úřadu – od encyklik *Non abbiamo bisogno* a *Mit brennender Sorge* až po *Divini redemptoris* – jasně připomněl společenskou roli soukromého vlastnictví a odsoudil formy totality, které ponižují důstojnost osoby, dusí život ve společnosti, povyšují stát nad jeho spravedlivou hodnotu a diskriminují podle rasy. Nejméně tři poznatky z jeho sociálního učení zůstávají dodnes obzvláště relevantní: vědomí, že nespravedlnost se týká nejen individuálního chování, ale i ekonomických a institucionálních struktur; důležitost principu subsidiarity, který vyzývá k posilování struktury sdružení a společenství a zároveň se vyhýbá další centralizaci moci; a souvislost mezi důstojností práce, spravedlivou odměnou a skutečnou možností rodin vést důstojný život.

32. V tragickém kontextu druhé světové války a následujících let obnovy přispělo učení Pia XII. významně k rozvoji sociální nauky. To platí zejména pro jeho vánoční rozhlasová poselství, v nichž nastínil rámec mezinárodního řádu založeného na spravedlnosti, míru a uznání lidské důstojnosti. V těchto poselstvích papež navrhl dialog se společností založený na odvolání se na přirozené právo chápané jako soubor objektivních principů, které předcházejí zájmům jednotlivců a států a které musí regulovat jak vnitřní život národů, tak jejich vzájemné vztahy. Pius XII. také přisoudil rozhodující roli profesním sdružením, odborovým svazům a různým zprostředkujícím organizacím v hospodářském a sociálním řádu. Tyto organizované formy společnosti uznával jako nezbytnou záruku občanské rovnováhy a ochrany společného dobra. Potvrdil potřebu zdravého právního státu k ochraně před zneužitím moci a uznal demokracii jako prostředek k zajištění řádného výkonu moci. Zároveň varoval před jakýmkoli pokusem založit právo na užitečnosti nebo síle a připomněl, že mezinárodní řád řízený výhodou nejsilnějších vystavuje slabší národy útlaku a zásadně podkopává důvěru mezi národy. Pius XII. nakonec označil hlubokou ekonomickou nerovnováhu mezi zeměmi za jeden z faktorů, které přizívají konflikty. [26] Pro naši dobu, která je v současnosti poznamenána novými formami globální moci a rostoucími nerovnostmi, zůstávají obzvláště důležité tři zásady: potřeba, aby právo mělo přednost před zájmy; vědomí, že ekonomické rozdíly jsou živnou půdou pro napětí a násilí; a nutnost sítě sdružení schopných zprostředkovat vazbu mezi jednotlivcem a státem. Tyto zásady i nadále poskytují důležitá kritéria, která umožňují sociální doktríně interpretovat dynamiku globalizace a prosazovat spravedlivější a mírovější mezinárodní řád.

Léta Druhého vatikánského koncilu

33. Nová fáze sociálního učení církve začala se svatým Janem XXIII., který kladl větší důraz na globální rozměr sociálních otázek a hlas práva. V eseji *Mater et Magistra* představil křesťanskou víru jako světlo schopné spojit nebe a zemi. Připomněl, že ačkoli je primárním posláním církve posvěcování a hlásání věčných dober, nezanedbává konkrétní potřeby každodenního života lidí a stará se o každé autentické lidské dobro. [27] Na základě této jednotné vize lidstva Jan XXIII. zdůraznil, že společenský život vyžaduje rovnováhu mezi iniciativou občanů a skupin – kteří jsou povoláni k organizaci a spolupráci – a činností státu, který musí koordinovat a poskytovat podporu, aniž by potlačoval svobodu a odpovědnost jednotlivců. Proto upozornil na spravedlivé odměňování

za práci, účast pracovníků a rostoucí rozdíly mezi zeměmi. O několik let později se Jan XXIII. V encyklopedii *Pacem in terris* poprvé obrátil nejen na věřící, ale i na všechny lidi dobré vůle, přičemž organicky propojil důstojnost lidské osoby s uznáním základních práv a povinností a navrhl směr pro společnost – i na mezinárodní úrovni – založený na pravdě, spravedlnosti, lásce a svobodě. [28] V dnešní době, která je poznamenána rozsáhlými konflikty a novými formami globální vzájemné závislosti, zůstávají obzvláště významné následující aspekty jeho myšlení: univerzální perspektiva jeho výzvy; jeho odkaz na lidská práva jako sdílený rámec; a jeho přesvědčení, že trvalý mír vyžaduje instituce a vztahy mezi národy, které jsou inspirovány důstojností každého člověka.

34. Druhý vatikánský koncil znamenal zlom v chápání církve sama sebe v současném světě. V pastorační konstituci *Gaudium et spes* koncil představil obraz církve, která je blízko lidstvu, je zapojena do světa a zavázána k reflexi konkrétní reality historických situací, nikoli abstraktních pojmů. Text se zabývá hlavními otázkami manželství a rodiny, ekonomického a společenského života, politického společenství, války a míru. Trvá na tom, že ekonomické a institucionální struktury jsou spravedlivé jen do té míry, do jaké slouží integrálnímu rozvoji osoby a podporují zodpovědnou účast všech. [29] Význam tohoto koncilního dokumentu pro sociální nauku církve nespočívá jen v otevření horizontů pro tematickou reflexi, ale také v jeho metodě rozlišování, která nás vybízí k interpretaci historických proměn vedených evangeliem a lidskou zkušeností. Tento přístup ukazuje, že dialog se světem není pro církve taktickou volbou, ale konkrétním vyjádřením jejího poslání, protože evangelium, jako kvas, je schopno proměňovat struktury společnosti zevnitř a razit cesty k většímu lidství. Do stejného kontextu lze zahrnout i deklaraci *Dignitatis humanae*. V ní koncil uznal, že náboženská svoboda je základní právo založené na lidské důstojnosti, které musí být zaručeno zákonem, aby se zabránilo tomu, aby lidé byli nuceni jednat proti svému svědomí nebo aby jim bylo bráněno v hledání a vyznávání pravdy soukromě i veřejně. [30] Tato zásada je dnes velmi relevantní a nadále poskytuje sociální nauce rozhodující kritéria pro ochranu jednotlivců a budování pluralitních a mírových společností.

35. Během pontifikátu svatého Pavla VI. se objevilo chápání míru, které se neomezovalo na pouhou absenci války, ale formovalo se v rámci integrálního lidského rozvoje. V encyklopedii *Populorum progressio* popsal rozvoj jako přechod od méně humánních k humánnějším životním podmínkám. Dále jej chápal jako proces, který se týká „každého člověka a celého člověka“, [31] tedy všech dimenzí osoby a všech lidí bez výjimky. Z tohoto důvodu mohl Pavel VI. potvrdit, že takto chápaný rozvoj je ve skutečnosti „novým názvem pro mír“, [32] protože jeho cílem je vymýtit kořeny nespravedlnosti a konfliktů a vytvořit příležitosti pro důstojnější život pro všechny. Zřízení papežské komise *Iustitia et Pax* by mělo být v tomto světle vnímáno také jako pokus dát tomuto poznání stabilní formu na církevní i mezinárodní úrovni, a to s ohledem na rostoucí propast mezi bohatými a chudými zeměmi a potřebu politik, které skutečně podporují humánnější životní podmínky pro všechny.

36. V díle *Octogesima adveniens*, napsaném u příležitosti osmdesátého výročí *Rerum novarum*, Pavel VI. aplikoval tuto perspektivu na postindustriální společnost, poznamenanou urbanizací, novými formami chudoby a rychlými kulturními změnami, které zpochybňovaly budoucnost jednotlivců i komunit. Pavel VI. věřil, že ačkoli bylo evangelium hlášáno, psáno a žito v historickém a kulturním kontextu velmi odlišném od toho našeho, jeho poselství není „zastaralé“. [33] Naopak nabízí vizi lidské osoby, vztahů, autority a společného dobra, která je i dnes schopna

vést ekonomické, politické a kulturní volby. Jinými slovy, evangelium zůstává relevantní, protože poskytuje kritéria pro rozpoznání toho, co humanizuje nebo dehumanizuje a co osvobozuje nebo utlačuje v neustále se měnících situacích. Pro sociální nauku církve je nejnáročnějším odkazem Pavla VI. právě toto: dokud na světě existují lidé, kteří jsou vyloučeni z rozvoje odpovídajícího lidské důstojnosti, křesťanské společnosti se nemůže spokojit s teoretickým hlásáním míru. Spíše musí začít tam, kde jsou lidé marginalizováni, a umožnit evangelium, aby soudilo ty ekonomické a politické struktury, které – jak nám později připomněl Jan Pavel II. – se mohou stát skutečnými „strukturami hříchu“. [34] V důsledku toho nebude s žádným člověkem ani národem v procesech rozvoje zacházeno jako s postradatelnými.

Nejnovější Magisterium

37. Bohaté sociální učení svatého Jana Pavla II. leží na křižovatce krize velkých ideologických systémů dvacátého století a nástupu ekonomické globalizace. Jeho encyklika *Laborem Exercens*, napsaná devadesát let po vydání *Rerum novarum*, otevřela novou cestu k zamyšlení nad prací. Představuje spravedlivou mzdu jako konkrétní prostředek k ověřování spravedlnosti celého socioekonomického systému, protože odhaluje, zda je s pracovníkem zacházeno jako s osobou, nebo pouze jako se zatěžujícím nákladem výroby. [35] Práce není považována pouze za problém, který je třeba řešit, nebo za prostředek k vytváření příjmů, ale za základní dobro pro osobu, princip ekonomické činnosti a klíč k celé společenské otázce. Prostřednictvím práce lidé uplatňují svou svobodu, kreativitu a schopnost spolupráce a přispívají ke kulturnímu a morálnímu povznesení společnosti. [36] S ohledem na to nesmí být různé druhy nejistoty zaměstnání, roztržitěné kariérické dráhy a automatizace posuzovány pouze z hlediska efektivnosti, ale ve vztahu k důstojnosti pracovníka, právu na dostatečnou odměnu a skutečné možnosti zapojení se do společnosti.

38. V rámci 20. výročí encykliky *Populorum progressio* se svatý Jan Pavel II. v encyklice *Sollicitudo rei socialis* vrátil k metle špatného hospodářského rozvoje. Uznal selhání mnoha pokusů o urychlení hospodářského rozvoje zaostalých chudých národů a o podporu jejich industrializace. Poukázal na přetrvávající a někdy i prohlubující se propast mezi severem a jihem světa. [37] Odsoudil také ekonomické, finanční a obchodní mechanismy, které – protože jsou kontrolovány mocnějšími zeměmi – strukturálně slouží jejich zájmům a dusí slabší ekonomiky, a požádal, aby byly podrobeny nejen technickému hodnocení, ale i serióznímu etickému posouzení. [38] V této souvislosti byla solidarita prezentována jako konkrétní spoluodpovědnost jednotlivců, lidí a národů, jako forma sociálního přátelství a politické lásky, zaměřené na „civilizaci lásky“, o které hovořil svatý Pavel VI. [39]

39. U příležitosti stého výročí *Rerum novarum* nabídla encyklika *Centesimus annus* zamyšlení nad pádem sovětského systému a vzestupem demokracie a tržní ekonomiky. Svatý Jan Pavel II. zopakoval poselství Pia XII., že církev si cení demokracie potud, pokud zaručuje efektivní účast občanů, umožňuje jim volit a pokojně nahrazovat své vůdce a brání tomu, aby moc byla monopolizována malými elitními skupinami motivovanými partikulárními nebo ideologickými zájmy. [40] Stejně tak církev uznává pozitivní potenciál trhu a soukromé iniciativy pouze tehdy, pokud zůstanou podřízeny morálnímu zákonu a řídí se principem solidarity, aniž by obětovaly ty nejzranitelnější ve prospěch zisku. [41] To dodává sociální nauce církve obzvláště relevantní odkaz.

Potvrzení vazby mezi důstojností práce, solidaritou mezi národy, kritickým hodnocením demokracie a tržní ekonomiky i nadále poskytuje kritéria pro hodnocení nových forem vykořisťování, vyloučení a krizí v politické reprezentaci.

40. Papež Benedikt XVI. se ve své sociální encyklice *Caritas in veritate* snažil přehodnotit a rozšířit koncept rozvoje prezentovaný v encyklice *Populorum progressio* a interpretoval jej ve světle globalizace. Poznamenal, že takový rozvoj by se měl promítnout do „*skutečného růstu, prospěšného pro všechny a skutečně udržitelného*“. [42] Tedy do hospodářského pokroku, který je skutečně inkluzivní a respektuje hranice stvoření. Znovu však potvrdil, že v bohatých zemích se objevují nové druhy chudoby, stejně jako nebývalé formy vyloučení, zatímco v chudších regionech žijí malé menšiny v konzumní blahobytnosti vedle situací dehumanizující chudoby. [43] Dále poznamenal, že nový globální ekonomický a finanční systém, vyznačující se obrovskou mobilitou kapitálu a výrobních prostředků, snížil politickou moc států a jejich schopnost ovlivňovat ekonomické procesy. [44] Z tohoto důvodu Benedikt XVI. zopakoval, že hospodářská činnost nemůže tvrdit, že řeší sociální problémy pouhým rozšířením obchodní mentality, ale musí být zaměřena na společné dobro, za které nese politické společenství svou nenahraditelnou odpovědnost. [45]

41. Benedikt XVI. postavil charitu do centra své analýzy a prohlásil, že „*je jádrem sociálního učení církve*“ [46] za předpokladu, že je vždy spojena s pravdou. S obavami také poznamenal, že existuje tendence ignorovat morální význam právě v sociální, právní, politické a ekonomické oblasti. Originalita jeho příspěvku spočívá v tom, že ukazuje, že rozvoj, spravedlnost, instituce a trh nejsou neutrální realitou, ale prostorem, kde láska k pravdě musí najít historické vyjádření. Toto učení je obzvláště aktuální dnes s ohledem na rostoucí nerovnosti, tlaky na finančních trzích, environmentální krizi a nedostatek důvěry v politiku. Je výzvou k hodnocení každého modelu rozvoje z hlediska jeho schopnosti být inkluzivní a udržitelný, k obnově vztahu mezi ekonomikou a politikou na základě společného dobra a k uznání kritické a tvůrčí role charity ve veřejném životě.

42. Sociální učení papeže Františka se rozvíjí v duchu antropologie *Gaudium et spes*, která nás vybízí k pohledu na dějiny optikou lidských nadějí a zranitelností a k jejich uvedení do dialogu s evangeliem. Tento přístup se obzvláště jasně vyjadřuje v antropologii *Evangelii gaudium*, kde papež uvádí, že křesťanské hlásání má vnitřní sociální rozměr a volá po církvi schopné naslouchat volání chudých, migrantů a obětí nových forem otroctví. Do této perspektivy zapadá i Františkův důraz na synodální církev, církev, která „*kráčí společně*“, která se snaží číst znamení doby ve světle evangelia a nechává se evangelizovat chudými, s nimiž sdílí dějiny. [47]

43. V encyklice *Laudato si'* poskytl František první významné systematické pojednání o environmentální krizi v sociální encyklice a ukázal, že se nejedná o izolovaný problém, ale spíše o ekologický aspekt současné socioekonomické krize. Jeho návrh integrální ekologie spojil péči o náš společný domov s preferenční volbou pro chudé a důrazně potvrdil, že „*volání země a volání chudých*“ [48] nelze oddělovat. V tomto světle se do popředí dostalo univerzální určení dobra, společně s kritikou technokratického paradigmatu, které se snaží vše redukovat na objekt, kterému je třeba vládnout; obrana lidské práce ohrožené logikou plýtvání; a potřeba mezigenerační spravedlnosti. A konečně se zasazoval se o skutečný dialog mezi těmi, kteří pracují v oblasti politiky a financí, aby se ani jedna strana nepovažovala za soběstačnou.

44. Tváří v tvář rozpadu sociální struktury, „světové válce vedené po částech“, individualistické globalizaci a dopadu pandemie na komunitní vazby se František v díle Fratelli tutti snažil oživit sen o lidstvu, které se rozhodne pro sociální přátelství a univerzální bratrství. Navrhl kulturu setkání, „lepší politiku“, schopnou hledat společné dobro, cesty smíření a svět, který zajistí „půdu, bydlení a práci pro všechny“. [49] A konečně v Dilexit nos ukázal, že tyto významné společenské snahy nelze oddělit od osobního vztahu s Kristem. Obrátil se k Božímu slovu a připomněl nám, že nejpravdivější odpovědí na lásku Ježíšova srdce je konkrétní láska k našim bratrům a sestrám, a potvrdil, že „neexistuje lepší způsob, jak oplatit lásku láskou“. [50]

Interpretace dějin ve světle víry

45. Vzhledem k tomuto historickému přehledu je zřejmé, že sociální nauka církve není výsledkem projektu vytvořeného u stolu, ale spíše produktem trpělivého procesu, v němž každý papež – spolu s Druhým vatikánským koncilem – vnesl jedinečný přínos ve světle „nových věcí“ každé konkrétní epochy. V reakci na výzvy své doby každý z nich interpretoval historické změny podle evangelia a vynášel na světlo různé aspekty jediného dědictví: důstojnost osoby, hodnotu práce, univerzální určení dober, solidaritu a subsidiaritu, péči o stvoření a ústřední postavení míru a bratrství. Výsledkem je harmonický, i když ne vždy lineární, vývoj, který se vyznačuje různými důrazy, progresivními poznatky a někdy i změnami perspektivy, které se nerozbíjejí od toho, co bylo dříve, ale umožňují jeho důsledkům dozrát. Pokud dnes můžeme hovořit o souboru sdílených principů a kritérií, je to proto, že tato interpretace dějin založená na víře nebyla nikdy přerušena a zůstala vždy otevřená výzvám, které představuje každá generace. Právě na velké principy sociálního učení, které vedou rozlišování věřících v jejich osobním i veřejném životě, bych nyní chtěl obrátit naši pozornost, abychom lépe pochopili jejich vnitřní soudržnost a schopnost vést naši dobu.

II. KAPITOLA

ZÁKLADY A PRINCIPY SOCIÁLNÍ NAUKY CÍRKVE

46. Sociální nauka církve je živou realitou v dialogu s dějinami, kulturami a vědami. Zároveň zakotvuje základní soubor neměnných pravd. Z tohoto důvodu ji lze považovat za formu moudrosti, která je schopna vést osobní i společenský život věřících i dnes. V této druhé kapitole bych se rád zaměřil na některé základy a principy sociální nauky církve, které nám pomohou interpretovat „nové věci“ naší doby, zejména s ohledem na inherentní důstojnost lidské osoby. Abychom chránili lidskou osobu ve věku umělé inteligence, domnívám se, že dnes musíme znovu přemýšlet o společném dobru, univerzálním určení dober, subsidiaritě, solidaritě a sociální spravedlnosti. Jsem přesvědčen, že harmonický vztah mezi těmito principy vyžaduje, aby byly posuzovány společně, aby bylo jasné, jak se vzájemně vztahují a doplňují.

47. Těmito úvahami si přeji především pomoci laikům a lidem dobré vůle znovuobjevit svou povinnost uplatňovat výše uvedené principy ve svém každodenním životě, rodinných vztazích, práci a zapojení do společnosti. Tak se nechají inspirovat cílem vtělit Boží lásku do konkrétních životních událostí. Zároveň bych rád povzbudil akademické instituce a univerzity, aby těmito

principům daly nový impuls a uplatňovaly je způsobem, který bude relevantní a účinný při řešení digitální revoluce. Teologické a filozofické bádání tak bude moci dále zkoumat a podporovat pastorační cestu církve a přispívat k úkolu Magisteria, osvěcovat svědomí věřících a vést jejich úsilí o to, aby se život našich společností stal spravedlivějším a bratrštějším.

Základy sociální nauky

Lidská osoba: obraz Trojjediného Boha

48. Sociální nauka církve nás přivádí k samotnému jádru naší víry: k tajemství živého Boha, zjeveného v Ježíši Kristu, který jako společenství osob – Otce, Syna a Ducha Svatého – je samotnou láskou ve vztahu, vyjádřenou ve vzájemném darování sebe sama a ve sdílení se světem. [51] Jak připomněl koncil, lidské osoby jsou povolány ke společenství s Bohem a „*mohou plně objevit své pravé já pouze v upřímném darování sebe sama*“. [52] Jejich nejhlubším povoláním je vstoupit do trinitární dynamiky přijaté a sdílené lásky.

49. Je-li tajemství Boha jako Lásky zdrojem sociální nauky, pak jeho nejkonkrétnější vyjádření vidíme ve tváři Ježíše Krista, vtěleného Slova. Tím, že se Syn Boží stal člověkem, vstupuje do našich dějin a bere na sebe lidské tělo, čímž s sebou přináší lásku, která ho spojuje s Otcem a Duchem Svatým. V něm se „*tajemství lidstva skutečně vyjasňuje*“ [53], protože jeho lidství je zcela svobodné, otevřené druhým, schopné budovat zdravé a krásné vztahy a oddané úplnému darování sebe sama. Ti, kdo v něj věří, se zapojují do velkého díla obnovy, které začalo tajemstvím jeho umučení, smrti a zmrtvýchvstání, a spolupracují na budování Božího království, učí se přijímat všechny muže a ženy jako bratry a sestry, děti jednoho Otce. Tímto způsobem jak hlásání evangelia, tak křesťanský život, veden působením Ducha Svatého, směřují k sociálním důsledkům ve světě. [54]

50. V jádru křesťanského chápání lidské osoby leží velké biblické tvrzení, že muž a žena jsou stvořeni k obrazu a podobě (srov. Gn 1,26-27) Trojjediného Boha. Každý člověk, stvořený pro vztah, je Bohem plánován a chtěn, aby vstoupil do společenství s ním, s druhými a se stvořením. Lidská důstojnost nezávisí na schopnostech, bohatství, ani životním postavení člověka, ani na správných či nesprávných rozhodnutích, ale je to dar, který předchází a přesahuje každého člověka, obdařený Bohem jako výraz jeho neochvějné lásky. Z tohoto důvodu lidská osoba vždy zůstává „*cestou pro církev*“ [55] a srdcem každé autentické cesty integrálního lidského rozvoje. [56]

Stejná důstojnost všech lidských bytostí

51. Svatý Jan Pavel II. prohlásil, že „*tento zvýšený smysl pro důstojnost lidské osoby a její jedinečnosti a úcta náležející cestě svědomí jistě představuje jeden z pozitivních výdobytků moderní kultury*“. [57] Toto prohlášení navazuje na linii, kterou již vytyčil Druhý vatikánský koncil, jenž zaznamenal rostoucí uznání vznešené důstojnosti všech osob, jejich nadřazenosti nad materiálními věcmi a jejich univerzálních a nedotknutelných práv a povinností. [58] Je důležité zajistit, aby tento růst v uznání lidské důstojnosti nebyl zastíněn tlakem nových ideologií nebo velmi mocných zájmů

v dnešním světě. Mezi těmito ideologiemi považují za obzvláště zákeřnou tu, která naznačuje, že si každý člověk musí svou hodnotu zasloužit nebo ospravedlnit sám, až do té míry, že připisuje větší hodnotu těm, kteří jsou efektivnější nebo účinnější. Z tohoto pohledu se člověk stává prostředkem k dosažení výsledků, zdrojem, který má být používán a využíván, a již není uznáván jako vlastní cíl, který by nikdy neměl být instrumentalizován. Hodnota osob však nezávisí na tom, čeho dosáhnou nebo co vyprodukují. Existují práva, která se vztahují na každého jednoduše na základě toho, že jsou lidskými bytostmi, a žádná lidská moc je nemůže legitimně popřít nebo svévolně omezit. [59]

52. Když mluvíme o důstojnosti, nepoužíváme toto slovo vždy stejným způsobem. Někdy máme na mysli morální důstojnost, tedy způsob, jakým člověk řídí své volby a činy. Jindy máme na mysli sociální důstojnost, která se vztahuje k životním podmínkám člověka a konkrétnímu respektu, kterého se mu od společnosti dostává. V dalších případech máme na mysli existenciální důstojnost, tedy způsob, jakým člověk vnímá svou vlastní hodnotu a hodnotu života. Tyto aspekty důstojnosti lze posílit nebo oslabit. Kromě těchto pojmů existuje také hlubší a důležitější úroveň ontologické důstojnosti. Je to důstojnost, která náleží každé lidské bytosti jednoduše tím, že existuje, že byla Bohem chtěna, stvořena a milována. [60] Žádný hřích, selhání, ponížení ani vyloučení nemohou zmenšit hlubokou hodnotu lidského života, který Bůh chtěl a povolal k bytí. [61]

53. Základní důstojnost každého člověka se tedy ani nezískává, ani si ji nelze zasloužit, ani ji není třeba ospravedlňovat. Nedávné prohlášení Dignitas infinita shrnuje myšlení církve na toto téma: „*Každý lidský člověk má nekonečnou důstojnost, neodcizitelně zakotvenou v jeho samotné bytosti, která převládá v každé okolnosti, stavu či situaci, s níž se člověk může kdy setkat, a překračuje ji*“ [62] – jinými slovy, vždy a bez výjimky. Důstojnost každého člověka lze popsat jako nekonečnou, jak prohlásil svatý Jan Pavel II. [63], a to ze dvou důvodů: zaprvé proto, že láska Boha, který nás volá k přátelství s ním, je nekonečná; a zadruhé, jeho láska je absolutně bezpodmínečná v tom smyslu, že i kdybychom hledali donekonečna, nikdy nenajdeme nic, co by ji mohlo vymazat nebo popřít.

Nejvyšší hodnota lidských práv

54. Církev s vděčností uznává, že „*hnutí za identifikaci a prohlášení lidských práv je jedním z nejvýznamnějších pokusů o účinnou reakci na nevyhnutelné požadavky lidské důstojnosti*“. [64] V tomto ohledu svatý Jan Pavel II. prohlásil, že Všeobecná deklarace lidských práv, vyhlášená Organizací spojených národů 10. prosince 1948, zůstává jedním z nejvyšších projevů lidského svědomí naší doby. [65] Je to „*milník na dlouhé a obtížné cestě lidského pokolení*“. [66] Z tohoto důvodu nejsou z křesťanského pohledu lidská práva vnějším doplňkem osoby, ale projevem vnitřní lidské důstojnosti, kterou je mezinárodní společenství povoláno chránit a prosazovat.

55. Lidská práva jsou nedotknutelná, protože jsou „*inherentní lidské osobě a lidské důstojnosti*“. [67] V důsledku toho jsou univerzální a nezcizitelná. [68] Právě proto, že jsou zakotvena ve společné důstojnosti každého muže a ženy, mají praktické důsledky a právní účinky, neboť „*bylo by marné hlásat lidská práva, kdyby se zároveň nedělalo vše pro zajištění povinnosti jejich respektování, respektování všemi, všude a pro všechny*“. [69] Mezi těmito právy je prvním právo na život od početí až do jeho přirozeného konce, [70] bez kterého není možné vykonávat žádné jiné

právo. Když je toto základní právo odepřeno – jako v případech umělého potratu, zabíjení nevinných a eutanazie – čelíme volbám, které církev považuje za hluboce nesprávné. [71]

56. Když se díváme na naši dobu, nemůžeme ignorovat skutečnost, že ochrana lidských práv je vystavena dvěma obzvláště závažným nebezpečím. Prvním je, že tato práva jsou deklarována čistě formálně, zatímco technologický pokrok pokračuje vedle skrytého či zjevného porušování lidské důstojnosti. Druhým, které je ve skutečnosti kořenem prvního, je neschopnost rozpoznat základ jejich univerzálnosti, protože jsme se vzdali „hledání pevných základů, které podpírají naše rozhodnutí a naše zákony“. [72] Papež František nás nabádal, abychom tuto poslední otázku nepodceňovali. Poukázal na to, že když rozum vážně zkoumá lidskou přirozenost, je schopen objevit hodnoty, které platí pro všechny, protože z lidské přirozenosti vycházejí. Pokud by se od tohoto úkolu zkoumání upustilo, je možné, že práva, která jsou dnes považována za nedotknutelná, by v budoucnu mohla být zpochybňována nebo popírána těmi, kteří jsou u moci, možná poté, co dosáhnou pouze zdánlivého konsensu od obyvatelstva, které je zastrášeno nebo manipulováno. [73]

57. Spolu s větším povědomím o hodnotě každé lidské bytosti a jejich práv vzrostlo i uznávání práv menšin. Je však stále před námi dlouhá cesta, aby byla práva velkého počtu lidí, zejména žen, po celém světě rovnocenně a skutečně zaručena. Je faktem, že „dvojnásobně chudé jsou ty ženy, které snášejí situace vyloučení, špatného zacházení a násilí, protože jsou často méně schopny hájit svá práva.“ [74] Nestačí tedy pouze konstatovat, že muži a ženy mají stejnou důstojnost a práva; je nutné, aby se to odráželo v konkrétních rozhodnutích, jako jsou zákony, přístup k zaměstnání, vzdělání, sociální a politické odpovědnosti a způsob, jakým společnost naslouchá a oceňuje přínos žen. Dokud tento rozdíl přetrvává, nemůžeme říci, že společnost skutečně a plně uznává, že ženy mají stejnou důstojnost jako muži.

58. Záleží na jednotlivcích, na každém jednotlivci, spolu s jeho rodinami. Sociální hnutí, komunitní ideologie a velká politická prohlášení ve prospěch populace jsou bezcenná, pokud nevedou k rozkvětu osob – mužů i žen – s jejich nezcizitelnými právy. Stejně tak nestačí vychvalovat individuální svobodu nebo soukromé podnikání, když pak dovolíme spoustě lidí žít dál bez slušné práce, ochrany nebo přístupu k základním potřebám.

Principy sociální nauky

Princip společného dobra

59. Uznání, že každý muž a žena vlastní nezcizitelnou důstojnost spolu s právy, která žádná lidská moc nemůže zradit ani zrušit, vyžaduje, abychom utvářeli způsob, jakým žijeme společně, včetně našich ekonomických a politických rozhodnutí a uspořádání našich měst. Z toho vyplývá první hlavní princip sociální nauky, který chci zdůraznit: společné dobro. Můžeme ho popsat jako společenský projev důstojnosti uznané v každém člověku. Když Benedikt XVI. hovořil o nezpochybnitelných hodnotách, které musí církev vždy hájit, zahrnul mezi ně i „podporu společného dobra“. [75] Pro křesťana je nezpochybnitelnou hodnotou překročit úzké hranice vlastních zájmů a v mezích svých možností se zavázat k společnému dobru, stejně jako podpora života.

60. Druhý vatikánský koncil potvrdil, že společné dobro spočívá v „*souhrnu společenských podmínek, které lidem, ať už jako skupinám, nebo jako jednotlivcům, umožňují plněji a snadněji dosáhnout svého naplnění*“. [76] Tato definice nám poskytuje cenný výchozí bod, protože společné dobro nelze redukovat na pouhý seznam podmínek nebo institucí. Není to souhrn individuálních výhod ani průnik jejich partikulárních zájmů; je to větší dobro, které patří všem a kterého lze dosáhnout, rozvíjet a chránit pouze naším kolektivním úsilím. Můžeme říci, že společenské jednání dosahuje své plnosti, když je zaměřeno na toto sdílené dobro, stejně jako morální jednání člověka nachází své naplnění ve volbě pravého dobra. [77]

61. V tomto smyslu můžeme říci, že celek je „*větší než součet jeho částí*“ [78] a že právě z tohoto důvodu „*pouhý součet individuálních zájmů není schopen vytvořit lepší svět pro celou lidskou rodinu*“. [79] Je skutečně iluzí si myslet, že pouhé úsilí o vlastní pokrok bez péče o druhé stačí k přispění k dobru všech. Tento názor ignoruje inherentní a specifickou hodnotu společného dobra, které je výsledkem „*vzájemné závislosti*“ [80], jež vytváří síť sociálního dobra, jež se rozšiřuje a má dopad na lidi. Společné dobro je „*plus*“, výsledek interakce a vzájemného vlivu, který propojuje různé činy, iniciativy, úsilí a rozhodnutí. Pokud bychom sečetli jednotlivá dobra, nemohli bychom vysvětlit existenci tohoto „*plus*“, které je přesahuje a zároveň je obohacuje.

62. Právě úsilí o společné dobro dává život lidu, chápanému nikoli jako pouhý soubor jednotlivců, ale jako živoucí realita, v níž se lidé učí rozpoznávat, že jsou sami propojeni a spoluodpovědní za *res publica*. V tomto smyslu každý člověk přispívá k budování svého lidu prostřednictvím „*pomalého a namáhavého úsilí, které vyžaduje touhu po integraci a ochotu dosáhnout ji prostřednictvím rozvoje mírové a mnohostranné kultury setkávání*“. [81] Spolupráce pro společné dobro znamená mít společnou vizi. Je zřejmé, že mezi lidmi existuje mnoho ideologických a praktických rozdílů, stejně jako odlišné zájmy a časté neshody, ale to neznamená, že je nemožné vést dialog a stanovit soubor základních dohod, které umožní vytvoření společné vize, na jejímž základě se všichni mohou společně posouvat vpřed.

63. Je odpovědností státu zajistit soudržnost, jednotu a řádnou organizaci občanské společnosti, aby se společné dobro mohlo uskutečňovat s přispěním všech. V praxi to znamená, že veřejné orgány mají delikátní povinnost „*harmonizovat zájmy různých odvětví s požadavky spravedlnosti*“, [82] hledat rovnováhu mezi individuálními zájmy a společným dobrem, aniž by opomíjely ty nejzranitelnější. Když politika opustí dlouhodobou perspektivu a redukuje se na krátkodobé kalkulace nebo sterilní polarizaci, pak jazyk společného dobra ztrácí důvěryhodnost a zároveň rostou sociální nerovnosti a rozdělení.

64. To platí i pro mezinárodní politiku. S prohlubující se propastí mezi národy se začíná prosazovat mentalita konfrontace a agrese a obtížná cesta k jednotnějšímu a bratrštějšímu světu trpí novými a bolestnými neúspěchy. V této souvislosti hovořit o společné cestě ke spravedlivějšímu rozvoji pro celou lidskou rodinu „*zní jako šílenství*“. [83] Přesto nesmíme ztrácet naději. Vyzývám všechny, aby přemýšleli o způsobech spolupráce a o efektivnějších mezinárodních institucích, které by byly schopny chránit globální společné dobro, aniž by ohrozily legitimní rozmanitost lidí a národů. Podporu společného dobra nelze nikdy oddělit od respektování práva národů na existenci, na zachování vlastní identity a na to, aby svými jedinečnými vlastnostmi přispívaly do rodiny

národů. [84] Navíc jakýkoli pokus nebo plán na odstranění nebo podmanění národa je hluboce nemorální, a proto nepřijatelný.

Princip univerzálního určení statků

65. „Mezi čtenými důsledky společného dobra nabývá bezprostředního významu princip univerzálního určení statků.“ [85] Tento princip nám v první řadě připomíná, že statky Země – půda, voda, vzduch a přírodní zdroje – jsou Bohem dány celé lidské rodině k udržení života všech a že každý člověk má inherentní právo na užívání těchto statků, a to jak nyní, tak i v budoucnosti. Svátý Jan Pavel II. připomněl, že „*Bůh dal zemi celému lidskému pokolení k obživě všech jeho členů, aniž by kohokoli vylučoval nebo zvýhodňoval*“. [86] V důsledku toho „*není v souladu s Božím plánem používat tento dar takovým způsobem, aby jeho užitek připadal pouze vyvoleným*“. [87] Dnes jsme povoláni uznat, že toto univerzální určení se nevztahuje pouze na hmotné statky, ale i na nehmotné a kulturní statky.

66. Jistě existuje právo na soukromé vlastnictví, které má svůj specifický význam a účel, přesto je vždy podřízeno všeobecnému určení statků. Podle Jana Pavla II. je tato podřízenost zlatým pravidlem společenského chování a „*prvním principem celého etického a společenského řádu*“. [88] V církevní tradici bylo vlastnictví vnímáno jako prostředek ochrany a správy statků, aby lépe sloužily společnému dobru. Jelikož „*křesťanská tradice nikdy neuznávala právo na soukromé vlastnictví jako absolutní nebo nedotknutelné*“, [89] jeho sociální funkci nelze považovat za pouhý teologický názor, ale za nauku církve, která je již přítomna v Písmu svatém a ve spisech církevních otců. Papež František nám proto připomněl, že solidarita, když je prožívána v plném smyslu, znamená také „*vrátit chudým to, co jim patří*“. [90]

67. Mezi statky, které jsou dnes univerzálně určeny pro všechny, musíme zařadit i nové formy vlastnictví, jako jsou patenty, algoritmy, digitální platformy, technologická infrastruktura a data. V kontextu, kdy bohatství národů stále více závisí na znalostech a technologiích, kdy tyto statky zůstávají soustředěny v rukou několika málo osob bez adekvátních forem sdílení a přístupu, vzniká nová nerovnováha, která je v rozporu s univerzálním určením statků. Zároveň prohlubuje propast mezi zahrnutými a vyloučenými, mezi těmi, kdo se mohou podílet na digitální revoluci, a těmi, kdo zůstávají na okraji. Péče o náš společný domov a naše odpovědnost vůči chudým a budoucím generacím navíc vyžadují, aby užívání stvořených dober a nových možností, které technologie nabízí, bylo regulováno tak, aby respektovalo životní prostředí, předcházelo se plýtvání a předcházelo se novým formám vykořisťování.

Princip subsidiarity

68. Princip subsidiarity vychází ze stejného chápání lidské osoby, které vedlo naši úvahu o důstojnosti a společném dobru. Pokud jsou každá žena a každý muž povoláni převzít odpovědnost za svůj vlastní život a přispívat k formování společnosti, pak i sociální instituce musí tuto odpovědnost respektovat a podporovat. Sociální nauka církve označuje subsidiaritu jako princip, podle kterého by úloha jednotlivců, rodin, místních komunit a zprostředkovatelských organizací neměla být nahrazována vyššími autoritami. Vyšší instituce navíc musí uznávat, chránit

a podporovat svobodu a kreativitu nižších subjektů a koordinovat jejich příspěvky tak, aby mohly efektivně spolupracovat pro společné dobro. [91]

69. Počínaje Lvem XIII., spojeným s počátky moderního sociálního učení, církev trvala na tom, že ani jednotlivci, ani rodina by neměli být podřízeni státu, ale že by jim mělo být dovoleno jednat svobodně, pokud je to možné, aniž by to poškozovalo společné dobro. [92] Svatý Jan Pavel II. tuto perspektivu převzal a rozvinul a poznamenal, že politické společenství je ve službách občanské společnosti a že stát musí chránit společné dobro a zasahovat, když je to nutné, ale aniž by trvale nahrazoval odpovědnosti zprostředkovatelských organizací a sociálních institucí. [93] Subsidiarita neospravedlňuje neangažovanost státu, ale spíše řídí jeho jednání. Veřejný zásah je ve skutečnosti nezbytný právě proto, aby všichni sociální aktéři mohli plnit své poslání, aniž by byli potlačováni. Je odpovědností politického společenství vytvářet podmínky, které umožní jednotlivcům, rodinám, sdružením a zprostředkovatelským organizacím plnit své poslání ve společnosti, aniž by byli nahrazováni nebo redukováni na pouhé moderátory. [94]

70. Tato zásada nás povzbuzuje k tomu, abychom překročili jakoukoli formu paternalistického nebo na sociálních dávkách zaměřeného řízení společenského života a místo toho prosazovali kulturu sdílené odpovědnosti ve státě, který si cení občanské iniciativy a občanskou společnost, schopnou vytvářet vazby a mobilizovat energii ve službě společnému dobru. V souladu s principem subsidiarity se rozhodnutí činí co nejbližší zúčastněným osobám, čímž se podporuje komunitní život a zabráňuje se tomu, aby byli lidé předváděni již k přijatým rozhodnutím. Tímto způsobem se lidé mohou podílet na rozhodovacím procesu. Když jsou rodiny, sdružení, místní komunity, dobrovolnické organizace a osoby v tzv. „*třetím sektoru*“ uznávány a podporovány, společenský život se stává pro lidi dostupnějším, služby se více přizpůsobují skutečným potřebám a řešení jsou kreativnější a respektují důstojnost každého člověka. [95]

71. Princip subsidiarity platí zejména v kontextu digitální revoluce. Nejvyšší úrovní zde není stát, ale spíše významní ekonomičtí a technologičtí aktéři, kteří vykonávají faktickou moc nad podmínkami každodenního života. Tato úroveň, která monopolizuje odborné znalosti, data a rozhodovací pravomoc, zahrnuje společnosti a platformy, které definují podmínky přístupu, pravidla viditelnosti, formy interakce a dokonce i ekonomické příležitosti. Princip subsidiarity vyžaduje, aby tyto procesy nebyly vnucovány shora neprůhledným a jednostranným způsobem, ale aby byly směřovány k obecnému dobru s transparentností, odpovědností a smysluplnými formami účasti (včetně nezávislých kontrol, transparentnosti algoritmů, spravedlivého přístupu k údajům a možností nápravy). [96]

72. V této souvislosti jsou státy a nadnárodní instituce vyzývány k zajištění spravedlivých pravidel a účinných záruk, aby místní komunity, zprostředkovatelské organizace, školy, univerzity, náboženské instituce a sdružení měly hlas a mohly přispívat k rozlišování možností, které ovlivňují každodenní život lidí, jako je zaměstnání, přístup ke službám, správa dat a digitální prostředí. Pokud jde o rozhodnutí týkající se ekonomických toků a digitálních platform, jakož i správy dat a algoritmů, nemůžeme dovolit hrstce aktérů, aby tyto procesy sama diktovala; místo toho musíme budovat formy spolupráce, které respektují různé úrovně globálního společenství a činí je společně odpovědnými za společné dobro. [97]

Princip solidarity

73. Po úvaze o společném dobru a subsidiaritě bych se rád zamyslel nad principem solidarity. Ten vyplývá z vize lidské osoby, která vychází z víry, totiž že každý člověk je stvořen k obrazu Božímu a je součástí sítě vztahů, které ho vážou k ostatním, ke konkrétním populacím a ke stvoření. Svátý Pavel VI. poznamenal, že povinnosti solidarity, spravedlnosti a lásky jsou zakořeněny v lidských a nadpřirozených bratrských poutech, která spojují jednotlivce a populace. [98] Bratrství není jen touhou věřících, ale je to sociální a politická realita, která se má ztělesňovat ve společných rozhodnutích a úsilí. Solidarita je tedy konkrétním uznáním, že budoucnost každého jednotlivce je spojena s budoucností všech; vskutku „*nikdo není spasen sám*“. [99] Tím se stává zřejmým úzké spojení mezi subsidiaritou a solidaritou. Když subsidiarita není spojena se solidaritou, stává se z ní pouhá ochrana partikulárních zájmů; když solidarita není podpořena subsidiaritou, degeneruje do formy blahobytu, která nepodporuje odpovědnost. [100] Tato propojenost se týká i odpovědnosti za autentickou účast. Solidarita se projevuje, když se každý člověk, individuálně i kolektivně, účastní života komunity – tím, že je informován, zapojuje se do jednání s ostatními, dává svůj hlas slyšet a přispívá k veřejným rozhodnutím a volbám – a zároveň přebírá skutečnou odpovědnost za dosažení společného dobra prostřednictvím sdíleného rozhodování.

74. V mnoha oblastech již zažíváme jakousi „*faktickou solidaritu*“, neboť naše životy jsou propojeny; digitální sítě propojují lidi a komunity po celém světě v reálném čase a globální ekonomiky a komunikace znamenají, že události na jednom místě mají dalekosáhlý dopad. Tato síť vztahů však představuje solidaritu v plném slova smyslu pouze tehdy, když se stane vědomou volbou. Víra nás vybízí, abychom tuto skutečnost vnímali jako výzvu: nejsme si jen sousedy, ale svěření jeden druhému, abychom každý z nás mohl co nejlépe převzít odpovědnost za životy a zranění našich bratrů a sester. Solidarita vzniká právě tehdy, když se rozhodneme nezůstat lhostejní k tomu, co se děje našemu bližnímu, ale naopak proměnit nevyhnutelné vazby – ekonomické, kulturní a technologické – v cesty sdílení, spolupráce a vzájemné péče, s myšlenkou „*myšlení a jednání v komunitním duchu*“. [101]

75. Sociální učení církve zdůrazňuje, že solidarita je zároveň principem i ctností. Jako princip vyjadřuje objektivní řád vztahů mezi jednotlivci, skupinami a národy a poukazuje na vědomí vzájemné závislosti, v níž dobro každého člověka závisí na dobru druhých. Jako ctnost vyžaduje „*pevné a vytrvalé odhodlání*“ [102] usilovat o společné dobro, se zvláštním zřetelem na ty nejvíce potřebné. Papež František poznamenal, že solidarita je „*způsob, jak tvořit dějiny*“ [103], který vytváří komunity, a ne jen masy jednotlivců. Z tohoto důvodu vyžaduje skromný a sdílený způsob života, schopnost vzdát se okamžitých výhod, aby se v budoucnu vytvořily příležitosti pro druhé, a ochotu zpochybňovat zvyky a privilegia – včetně těch, které souvisejí s digitální konzumací a používáním technologií – pokud brání druhým v důstojném životě.

76. Ve světě, který se vyznačuje stále užšími vazbami mezi lidmi, komunitami a národy, nabývá solidarita také globálního rozměru. Benedikt XVI. důrazně zdůraznil souvislost mezi rozvojem, spravedlností a odpovědností vůči budoucím generacím a prohlásil, že autentický rozvoj vyžaduje solidaritu a mezigenerační spravedlnost, [104] stejně jako vědomí vazeb, které nás spojují s přírodním prostředím. Dnes se tato odpovědnost rozšiřuje i na digitální a informační infrastrukturu. Stejně jako přírodní prostředí lze i „*digitální ekosystém*“ zachovat nebo využívat,

sdílet nebo monopolizovat. Solidarita vyžaduje, aby rozhodnutí týkající se dat, algoritmů, platforem a umělé inteligence brala v úvahu nejen okamžitý přínos pro několik málo lidí, ale také dopad na všechny národy a na budoucí generace.

Princip sociální spravedlnosti

77. Pro křesťanské společenství je sociální spravedlnost konkrétní způsob následování Ježíše a zachování věrnosti evangeliu. V Novém zákoně Ježíš hlásá „dobrou zvěst chudým“ (Lk 4,18) a ztotožňuje se s poníženými, nemocnými, vězněnými a cizinci (srov. Mt 25,31-46). Učí nás tak, že spravedlnost se rodí z bratrství a v něm se naplňuje, protože způsob, jakým přistupujeme a vztahujeme se k těm posledním mezi námi, se stává v konkrétních termínech měřítkem našeho vztahu k Bohu a k našim bratrům a sestrám. Spravedlnost se však netýká jen chování jednotlivců, ale také způsobu, jakým jsou koncipovány a organizovány struktury společnosti. V tomto ohledu nám Druhý vatikánský koncil připomíná, že každá instituce je povolána sloužit lidské osobě a její důstojnosti. [105] Sociální spravedlnost se tedy vyznačuje schopností sociálního, ekonomického a politického řádu umožnit každému – zejména těm nejslabším – žít skutečně důstojný život, aniž by někdo byl opomenut.

78. Nejnovější magisteria zdůraznila, že sociální spravedlnost začíná u těch nejmenších mezi námi. Svátý Jan Pavel II. hovořil o prvořadě volbě pro chudé [106], která musí vést jak osobní, tak i společenské volby, zatímco papež František odsoudil „*kulturu vyhazování*“ [107], která vytváří stále nové formy vyloučení. Z této perspektivy sociální spravedlnost vyžaduje, abychom se dívali na jednotlivce a komunity, počínaje těmi nejzranitelnějšími: chudými, migranty, uprchlíky, vnitřně vysídlenými osobami, oběťmi násilí a lidmi žijícími v městských nebo existenčních periferiích.

79. Myšlenka „*sociální spravedlnosti*“ nám pomáhá pochopit, že nespravedlnosti nevznikají pouze ze špatných rozhodnutí jednotlivců, ale také ze struktur, mechanismů a ekonomických a kulturních systémů, které téměř automaticky produkují nerovnost. Svátý Jan Pavel II. hovořil v tomto duchu o strukturách hříchu [108], které se staví proti Boží vůli a vyžadují závazek k osobnímu a společenskému obrácení. V této perspektivě se spravedlnost netýká pouze spravedlivějšího rozdělení zdrojů nebo nápravy současných nespravedlností, ale nabývá také obnovitelné dimenze. Jejím cílem je napravit rozbité vazby a znovu začlenit ty, kteří byli vyloučeni, s ohledem na rány způsobené nespravedlnostmi, jako jsou války, kolonialismus, rasová nebo genderová diskriminace, násilí páchané na celých národech a vykořisťování. To může zahrnovat obnovení důstojnosti a hlasu těm, kteří byli ignorováni, podporu procesů hojení kolektivní paměti, odpor proti diskriminačním zákonům a praktikám a poskytování konkrétní podpory těm, kteří stále nesou následky křivd spáchaných v minulosti.

80. V dnešní době se sociální spravedlnost musí vypořádat i s prostředím formovaným digitálními technologiemi. Šíření globálních sítí, platforem a systémů umělé inteligence mění způsob, jakým získáváme informace, komunikujeme a přistupujeme ke službám. Spravedlnost vyžaduje, abychom zabránili vzniku nových forem vyloučení a zbavení svobod: jednotlivcům a národům, kterým je bráněn nebo jim je odepřen přístup k základním technologiím, komunitám vystaveným invazivnímu

sledování a sociálním skupinám penalizovaným neprůhlednými algoritmy, které udržují předsudky a diskriminaci. V digitálním věku spravedlivý společenský řád zaručuje všem rovný přístup k příležitostem, chrání nejmladší a nejslabší členy společnosti, bojuje proti nenávisti a dezinformacím a podrobuje používání dat a technologií veřejnému dohledu, aby hlavní zásadou nebyl pouze zisk, ale důstojnost každého člověka a společné dobro všech lidí.

81. Lakmusovým papírkem sociální spravedlnosti je dnes zacházení s migranty, uprchlíky a těmi, kteří jsou nuceni migrovat kvůli chudobě, násilí, změně klimatu a environmentálním katastrofám. Způsob, jakým se k nim společnost chová, ukazuje, zda je její smysl pro spravedlnost poháněn strachem, nebo duchem bratrství. Papež František nás nabádal, abychom migranty nepovažovali jen za problém, který je třeba řešit, ale za živý obraz Božího lidu v pohybu. [109] Jsou to lidé s důstojností, zdroji a sny, kteří mají právo na to, aby s nimi bylo zacházeno s respektem, a aby požádali o to, aby se stali aktivními členy společností, které je přijímají. Sociální spravedlnost v této oblasti s sebou nese nejméně dva vzájemně se doplňující závazky. Na jedné straně to znamená chránit oprávněné naděje těch, kteří jsou nuceni odejít, zajištěním bezpečných a legálních cest, důstojných podmínek pro jejich přijetí a skutečných cest k integraci. Na druhé straně to znamená prosazovat právo zůstat ve své vlasti v míru a bezpečí řešením základních příčin, které nutí lidi migrovat, včetně těch, které souvisejí s ekonomickou nespravedlností a klimatickou krizí. Pokud jsou tato práva respektována, migrace se může stát příležitostí k setkání a vzájemnému obohacení mezi národy.

Integrální rozvoj člověka

82. Pavel VI. ve své encyklice *Populorum progressio* potvrdil, že rozvoj je autentický pouze tehdy, je-li „*integrální*“, což znamená, že může „*podporovat rozvoj každého člověka a celého člověka*“. [110] V následujících desetiletích sociální nauka církve tento výraz znovu přijala a reflektovala, aby naznačila praktické způsoby, jakými se vznešené principy – důstojnost, společné dobro, univerzální určení dober, subsidiarita, solidarita a sociální spravedlnost – uplatňují v reálném životě. „*Integrálním lidským rozvojem*“ rozumíme proces, v němž růst jednotlivců a národů zahrnuje všechny dimenze existence a otevírá budoucnost i dalším generacím.

83. Pro jednotlivce i pro národy je rozvoj povinností i právem. Jsou zapotřebí minimální podmínky, aby každý člověk a národ mohl prosperovat v souladu se svou důstojností, aniž by byl držen v závislosti nebo vyloučen z přístupu k nezbytnému zboží. Rozvoj je skutečně lidský, když staví do středu pozornosti člověka, a ne hromadění bohatství, a když se týká jak národů, tak i jednotlivců. Spravedlnost vyžaduje uznání práv společnosti a práv národů a zahrnuje odpovědnost vůči budoucím generacím. Rozvoj není skutečně lidský, když zvyšuje spotřebu některých, zatímco náklady a zátěže přesouvá na jiné, nebo odsuzuje celé regiony do podřízených rolí a brání jim v realizaci jejich plného potenciálu. [111] Rozvoj je integrální, když se neomezuje pouze na ekonomickou sféru, ale podporuje kvalitu života v jeho duchovním, kulturním, morálním a vztahovém rozměru, přičemž respektuje náš společný domov, rozmanitost národů a jejich způsob života. [112]

84. Dnes je koncept integrálního lidského rozvoje měřítkem pro hodnocení integrální ekologie, která se stala nepostradatelným rozměrem sociální nauky církve. Kvalita rozvoje se skutečně měří

schopností integrovat spravedlnost vůči lidem a péči o náš společný domov a podporovat důstojné životní podmínky, přístup k nezbytným statkům, spravedlivé sociální vztahy, péči o stvoření a ohleduplnost k budoucím generacím. Z toho vyplývá, že skutečný pokrok není to, co zvyšuje blahobyt některých degradací ekosystémů, přesouváním nákladů na nejvíce znevýhodněné komunity nebo ohrožováním životních podmínek těch, kteří nás budou následovat.

85. V tomto světle je integrální lidský rozvoj rámcem, skrze který můžeme interpretovat změny naší doby, včetně těch, které přinesla digitální revoluce. Technologické inovace, včetně umělé inteligence, nejsou neutrální, protože mohou buď podporovat účast a spravedlnost, nebo zhoršovat nerovnost, kontrolu a vyloučení. Z tohoto důvodu je nutné je hodnotit položením klíčové otázky: Opravdu pomáhají jednotlivcům a národům stát se lidštějšími a bratrštějšími a zároveň respektovat náš společný domov a budoucí generace? Právě zde se principy sociální nauky stávají konkrétními kritérii pro rozlišování ohledně otázek, kterými se budeme zabývat v následujících kapitolách.

Zkouška pro církev

86. Závěrem bych se rád dotkl bodu, který je mi obzvláště blízký. Sociální nauka není jen poselstvím adresovaným společnosti, je také zpytováním svědomí pro církev – domov a školu společenství, která je vždy povolána k tomu, aby zajistila uplatňování zásad uvedených v této kapitole, zejména v rámci vlastních struktur. V církevním kontextu má společné dobro podobu synodálního přístupu k misi ve službě Království. Církev je vskutku „*komunitárním a historickým subjektem synodality a misie*“. [113] To vyžaduje pozornost věnovanou způsobu, jakým se přijímají rozhodnutí a vykonává odpovědnost. Závěrečný dokument synody označuje kulturu transparentnosti, odpovědnosti a hodnocení za klíčové praktiky pro misijní transformaci. [114]

87. S ohledem na to se subsidiarita stává hlavním principem pro řízení a pastorační život. Zahrnuje to uznání a podporu věřících a zprostředkujících církevních organizací při plnění jejich povinností, oceňování charismat a dovedností a vyhýbání se jakékoli formě paternalismu, která dusí evangelijní svobodu. V praxi se účast pokřtěných na rozhodovacích procesech a jejich společná odpovědnost za poslání dosahují prostřednictvím skutečných, nikoli pouze nominálních, participativních orgánů. [115]

88. Pro křesťanské společenství nachází solidarita svůj zdroj v Kristově tajemství a je živena eucharistií. Solidarita vyvěrá ze společenství víry a svátostí: křest a biřmování nás sjednocují v Kristu, abychom se stali jedním tělem a jedním duchem, jedním srdcem a jednou duší (srov. Ef 4,4; Sk 4,32). Eucharistie, která je svátostí jednoty, živí naši příslušnost ke Kristovu tělu a učí nás sdílet. Rozmanité cítění přítomné v církvi a silné přesvědčení, které oživuje každého člověka, jsou zdrojem bohatství, pokud zůstávají zakotveny v jistotě, že jednota je přijatý dar a zodpovědnost, kterou je třeba naplnit.

89. Žít spravedlnost v církvi znamená očistit církevní vztahy a struktury od deformací, které vedou k nerovnosti, nedostatku transparentnosti a zneužívání moci. V tomto ohledu je naslouchání obětem duchovního, ekonomického, institucionálního, sexuálního a mocenského zneužívání, jakož i zneužívání svědomí, nedílnou součástí cesty ke spravedlnosti, která zahrnuje uznání způsobené škody, spravedlivé odškodnění a podniknutí kroků k zabránění jejímu opakování. Každá moc slouží

společenství a poslání. Veškerá autorita slouží Božímu lidu. Tato služba se projevuje nejen skrze naši víru slavenou a prožívanou ve svátostech a v přijetí synodálního stylu, ale také v konkrétním sdílení dobra. Podle příkladu rané církve je třeba sdílet církevní zdroje tak, aby nikdo z nás nebyl v nouzi (srov. Sk 4,34) a aby jejich správa podporovala poslání hlásat evangelium nejchudším. Pravidelné hodnocení výkonu služebných povinností by mělo být podporováno, nikoli jako soudy jednotlivců, ale jako nástroje učení a nápravy zaměřené na poslání.[116] Pouze do té míry, do jaké jsme otevřeni působení Ducha Svatého, se tyto principy sociální nauky vtělí do církevního života. Církev tak bude schopna vydávat společnosti věrohodné svědectví o tom, že společné hledání společného dobra se sdílenou odpovědností a bratrstvím není utopií, ale reálnou možností. [117]

III. KAPITOLA

TECHNOLOGIE A DOMINANCE VELKOLEPOST LIDSTVA

VE SVĚTLE SLIBŮ UMĚLÉ INTELIGENCE

90. Poté, co jsem připomněl principy, které vrhají světlo na sociální doktrínu, bych se nyní rád zaměřil na určité výzvy, které hluboce formují náš dnešní způsob života. Biblický obraz, který tyto úvahy doprovází, je obraz stavebního projektu. Na jedné straně je Babylonská věž, kde kolektivní úsilí sleduje plán, který dominuje a nakonec dehumanizuje (srov. Gn 11,1-9). Na druhé straně jsou ruiny Jeruzaléma, které jsou pod Nehemjášovým vedením znovu postaveny kus po kusu jako projekt sdílené odpovědnosti (srov. Neh 2–6). Jsme povoláni zamyslet se nad velkými „staveništi“ naší doby a ptát se: Co stavíme? Vzhledem k tomu, že technologický rozvoj rychle transformuje jazyky, vztahy, instituce a formy moci, my věřící si musíme a můžeme vybrat, na kterých projektech a jakým způsobem budeme pracovat, abychom chránili a vážili si velkoleposti lidstva, která nám byla dána jako dar. To je volba nejen pro naši budoucnost, ale i pro naši současnost, protože umělá inteligence a další vznikající technologie jsou již součástí našeho každodenního života.

91. Jsem přesvědčen, že konkrétní způsob prožívání společenských vztahů ve světle evangelia není stanoven jednou provždy, ale zůstává úkolem svěřovaným z generace na generaci křesťanskému společenství. Pod vedením Ducha Svatého se církev nechává osvěcovat Božím slovem, čte znamení doby a kreativně hledá nové cesty, jak vztahy mezi lidmi a národy stále více přizpůsobovat požadavkům Božího království. [118] Z tohoto důvodu povzbuzuji všechny členy církve, aby se nebáli současných výzev, ale aby si navzájem naslouchali a pevně přijali své povinnosti při budování lidštější a bratrštější společnosti.

Technokratické paradigma a digitální moc

92. V encyklice *Laudato si'* papež František odsoudil rostoucí dominanci technokratického paradigmatu [119] v našem globalizovaném světě: tendenci logikou efektivity, kontroly a zisku ovlivňovat osobní, sociální a ekonomická rozhodnutí. To jasně ukazuje, že technologie není jen nástroj. A když se stane kritériem, podle kterého se vše rozhoduje, a začne diktovat, na čem záleží a co lze zahodit, čímž redukuje stvoření na objekty vykořisťování a lidské bytosti na pouhá kolečka v systému, který se snaží být stále efektivnější.

93. Toto paradigma se v posledních letech rychle rozšířilo, částečně díky rozšíření umělé inteligence, kognitivní vědy, nanotechnologií, robotiky a biotechnologií. Tyto inovace samy o sobě mohou významně sloužit integrálnímu lidskému rozvoji a péči o náš společný domov. Právě kvůli své moci však mohou také urychlit šíření technokratického paradigmatu, a proto vyžadují nový duchovní, etický a politický rámec. Mocnější nemusí nutně lepší. V tomto ohledu zůstávají relevantní slova Romana Guardiniho: „*Současný člověk nebyl vychován k tomu, aby správně používal svou moc*“.[120]

94. Nebezpečí, že se lidstvo stane obětí vlastních úspěchů, jasně rozpoznal již svatý Pavel VI., když varoval, že „*nejmimořádnější vědecký pokrok, nejúžasnější technické výdobytky, nejzáračnější ekonomický rozvoj, pokud nejsou spojeny s autentickým sociálním a morálním pokrokem, se nakonec obracejí proti člověku*“.[121] Technologický pokrok – sám o sobě cenný – proto vyžaduje rozlišování ohledně antropologické vize, která jej vede, a cílů, které sleduje. Pokud k technologickému rozvoji dochází bez odpovídajícího etického a sociálního zraní, může se stát, že se zdroje znásobí, ale lidstvo nebude růst stejným způsobem: „*člověk má více*“, ale ne „*člověk je více*“, a člověk riskuje, že bude souzen především podle výkonu, který je schopen zaručit. [122]

95. Zde musíme uznat další klíčový aspekt, který jsem již zmínil. V mnoha případech v digitálním kontextu nespočívá kontrola nad platformami, infrastrukturou, daty a výpočetní silou v rukou států, ale v rukou významných ekonomických a technologických aktérů. Tyto subjekty fakticky stanovují podmínky přístupu, určují pravidla dosažitelnosti a utvářejí samotné možnosti účasti. Pokud je taková moc soustředěna v rukou několika málo osob, má tendenci se stát neprůhlednou a unikat veřejnému dohledu, což zvyšuje riziko deformovaných forem rozvoje, které vedou k novým závislostem, vyloučením, manipulacím a nerovnostem.

96. Tváří v tvář této koncentraci moci v digitálním světě jsou v této nové situaci kritériem pro úsudek a rozlišování vznešené principy sociální nauky: nezcizitelná důstojnost lidské osoby, společné dobro, univerzální určení dobra, subsidiarita, solidarita a sociální spravedlnost. Vyžadují, abychom posoudili, zda síla digitálních infrastruktur a algoritmů skutečně podporuje účast a odpovědnost, chrání zranitelné, zajišťuje spravedlivý přístup k příležitostem a zůstává zaměřena na dobro všech. Na tomto základě se nyní můžeme hlouběji zabývat tím, co je umělá inteligence, jaké možnosti otevírá a jaká rizika s sebou nese.

Umělá inteligence

97. Nemám v úmyslu zde nabízet komplexní rozbor umělé inteligence ani podávat přehled rozsáhlé relevantní literatury, jelikož autoritativní příspěvky již existují, a to i v církevním kontextu. [123] Omezím se na připomenutí několika základních prvků morálního a sociálního rozlišování, které

chrání primát lidské osoby, aby bylo zajištěno, že to bude vždy lidská inteligence se svým svědomím a svobodou, která bude řídit technické inovace a zodpovědně určovat jejich využití a meze.

98. Je vhodné tuto diskusi zahájit dvěma úvahami. Zaprvé, jakékoli tvrzení týkající se umělé inteligence riskuje, že se stane brzy zastaralým, vzhledem k pozoruhodnému tempu, jakým se tyto systémy vyvíjejí. Zadruhé, my všichni, včetně těch, kteří ji navrhuji, máme jen omezené znalosti o jejím skutečném fungování. Současné systémy umělé inteligence jsou ve skutečnosti spíše „kultivovány“ než „vytvářeny“, protože vývojáři přímo nenavrhují každý detail, ale místo toho vytvářejí rámec, v němž inteligence „roste“. V důsledku toho základní vědecké aspekty – jako jsou vnitřní reprezentace a výpočetní procesy těchto systémů – v současnosti zůstávají neznámé. Vzniká tak naléhavá potřeba dvojího závazku: na jedné straně prohloubení vědeckého výzkumu a na druhé straně uplatňování morálního a duchovního rozlišování.

99. Není možné poskytnout jedinou a komplexní definici umělé inteligence. Lze však konstatovat, že se musíme vyhnout mylné představě, že tento typ „*intelligence*“ budeme srovnávat s inteligencí lidských bytostí. Tyto systémy pouze napodobují určité funkce lidské inteligence. Přitom ji často překonávají rychlostí a výpočetní kapacitou a nabízejí hmatatelné výhody v mnoha oblastech. Tato síla však zůstává zcela vázána na zpracování dat. Takzvané umělé inteligence neprocházejí zkušenostmi, nemají tělo, necítí radost ani bolest, nedozrávají ve vztazích a zevnitř nevědí, co znamená láska, práce, přátelství nebo odpovědnost. Nemají ani morální svědomí, protože neposuzují dobro a zlo, nechápou konečný význam situací ani nenesou odpovědnost za následky. Mohou napodobovat jazyk, chování a analytické dovednosti, nebo dokonce simulovat empatii a porozumění, ale nechápou, co produkují, protože jim chybí afektivní, vztahová a duchovní perspektiva, skrze kterou lidské bytosti rostou v moudrosti. I když jsou tyto nástroje popisovány jako schopné „učení“, jejich způsob, jakým tak činí, se liší od způsobu lidské osoby. Není to zkušenost těch, kteří se nechají formovat životem a rostou v průběhu času skrze volby, chyby, odpuštění a věrnost. Spíše je to forma statistické adaptace založené na datech a zpětné vazbě, která může být velmi efektivní, ale neznamena vnitřní růst.

Cenný nástroj, který vyžaduje bdělost

100. Ve světle toho, co bylo řečeno, můžeme lépe pochopit, proč může být umělá inteligence cenným nástrojem a zároveň proč vyžaduje uvážený a bdělý přístup. V posledních letech se její soukromé využití výrazně rozšířilo, což vede k rostoucímu zamyšlení jak nad příležitostmi, které nabízí, tak nad riziky spojenými s jejím rychlým šířením. Při osobním využití si zaslouží pečlivé zvážení zejména tři aspekty: snadnost, s jakou se dosahuje výsledků, dojem objektivity a simulace lidské komunikace. Rychlost a jednoduchost, s jakou lze získat přístup k informacím, komplexním analýzám, mediálnímu obsahu a praktické pomoci, nepochybně usnadňují život. Mohou však také podporovat nadměrné spoléhání se a hledání hotových odpovědí a oslabovat osobní kreativitu a úsudek. Zdánlivá objektivita reakcí a návrhů, které tyto systémy poskytují, nás může vést k přehlédnutí skutečnosti, že odrážejí kulturní předpoklady těch, kteří je navrhli a vyškolili, se všemi jejich silnými stránkami a omezeními. Umělá napodobenina pozitivní lidské komunikace – slova rady, empatie, přátelství a dokonce i lásky – může být poutavá a někdy i skutečně užitečná.

Pro méně náročné uživatele to však může být také zavádějící a vytvářet iluzi vztahu se skutečným osobním subjektem. Když jsou slova simulována, nebudují skutečné vztahy, ale pouze jejich zdání. Umělá imitace péče nebo podpory se může stát obzvláště riskantní, pokud se dostane do kontextů, kde chybí skutečné vztahy a citové vazby. Nebezpečí zde nespočívá ani tak v tom, že by si člověk mohl myslet, že komunikuje s jinou osobou, ale spíše v tom, že by mohl postupně ztratit samotnou touhu navazovat skutečné lidské vztahy.

101. Rozšiřujeme-li perspektivu na využívání umělé inteligence ve společnosti, vidíme, že je nyní nedílnou součástí rozhodovacích procesů v mnoha odvětvích a na více úrovních: v komunikaci, řízení a kontrole. Zvýšení efektivity a potenciál pro zlepšení určitých služeb jsou zřejmé, ale jejich rychlé a nekritické přijetí nás vystavuje řadě rizik, včetně tendence přehlížet dopad na životní prostředí. Současné systémy umělé inteligence vyžadují obrovské množství energie a vody, což významně ovlivňuje emise oxidu uhličitého a klade vysoké nároky na přírodní zdroje. S rostoucí složitostí, zejména v případě velkých jazykových modelů, roste i potřeba výpočetního výkonu a úložné kapacity, což vyžaduje rozsáhlou síť strojů, kabelů, datových center a energeticky náročné infrastruktury. Z tohoto důvodu je nezbytné vyvíjet udržitelnější technologická řešení, která snižují dopad na životní prostředí a pomáhají chránit náš společný domov.[124]

Odpovědnost, transparentnost a řízení AI

102. Používání AI nikdy není čistě technickou záležitostí: když vstupuje do procesů, které ovlivňují životy lidí, dotýká se práv, příležitostí, statusu a svobody. Důležitá a citlivá rozhodnutí – týkající se zaměstnání, úvěrů, přístupu k veřejným službám nebo dokonce pověsti osoby – riskují, že budou plně delegována na automatizované systémy, které neznají „*soucit, milosrdenství, odpuštění a především naději, že se lidé mohou změnit*“ [125], a proto mohou vést k novým formám vyloučení. Existují jasně škodlivé způsoby použití, jako je manipulace s informacemi nebo narušování soukromí. Existuje však i jemnější nebezpečí, protože když se systémy AI prezentují jako neutrální a objektivní, nakonec odrážejí a posilují stereotypy nebo ideologické zaujatosti svých návrhářů a vývojářů.

103. Svěřit algoritmu v praxi pravomoc vybírat, kdo je hoden a kdo ne, aniž by za tento úsudek někdo nesl odpovědnost, znamená vzdát se úkolu nově definovat hranice lidských možností. V tomto procesu se ztrácí i politická odpovědnost, nejen empatie k vyloučeným, kterou lze koneckonců simulovat. Vyloučení zranitelných se zahaluje do roušky neutrality a objektivity, proti níž je obtížné vznést námitky. Tímto způsobem zůstává nespravedlnost bez povšimnutí a soucit, milosrdenství a odpuštění – chápané nikoli jako pouhé zdání, ale jako skutečné politické činy – postupně mizí z dohledu.

104. Z toho vyplývá jednoduchý, ale přesvědčivý důsledek: nemůžeme považovat umělou inteligenci za morálně neutrální. Ve skutečnosti každý technický nástroj ztělesňuje volby a priority prostřednictvím toho, co měří, ignoruje a optimalizuje, a jak klasifikuje lidi a situace. Pokud je systém navržen nebo používán způsobem, který s některými životy zachází jako s méně hodnotnými nebo je vylučuje bez možnosti odvolání, pak se nejedná pouze o nástroj, „*který může být používán dobře*“, protože již zavedl kritéria, která jsou v rozporu s nezcizitelnou důstojností lidské osoby. Z tohoto důvodu se etické rozlišování nemůže omezit na otázku, zda systém

používáme k dobrým, nebo špatným účelům; musí také zkoumat, jak je tento systém navržen a jaká vize lidské osoby a společnosti je zakotvena v datech a modelech, které jej řídí. [126]

105. Aby umělá inteligence respektovala lidskou důstojnost a skutečně sloužila společnému dobru, musí být odpovědnost jasně definována v každé fázi: od těch, kteří tyto systémy navrhují a vyvíjejí, až po ty, kteří je používají a spoléhají se na ně při konkrétních rozhodnutích. V mnoha případech však interní procesy vedoucí k výsledku zůstávají neprůhledné, což ztěžuje přidělení odpovědnosti a nápravu chyb. Právě zde se odpovědnost stává klíčovou: možnost určit, kdo musí za rozhodnutí „nést odpovědnost“, odůvodňovat je, monitorovat je a v případě potřeby je napadnout a napravit veškeré způsobené škody. [127]

106. Volání po obezřetnosti, důsledném hodnocení a někdy i po zpomalení zavádění umělé inteligence neznamena odpor proti pokroku; spíše se jedná o projev zodpovědné péče o lidskou rodinu. Tato potřeba je o to naléhavější vzhledem k časté nerovnováze mezi rychlostí technologického růstu a pomalejším rozvojem povědomí, norem, záruk a institucí schopných řídit jeho dopady. Nestačí se abstraktně odvolávat na etiku; je zapotřebí robustních právních rámců, nezávislého dohledu, informovaných uživatelů a politického systému, který se nezříká své odpovědnosti. Jinak bude změna řízena pouze technokratickým myšlením a prezentována jako nezbytná a nevyhnutelná, a nakonec bude vnucovat pravidla formovaná těmi, kdo ovládají data, infrastrukturu a výpočetní výkon.

107. Nemůžeme se spokojit s pouhým voláním po moralizování strojů – tzv. „sladění“ umělé inteligence s lidskými hodnotami – aniž bychom zároveň měli odvahu trvat na další podmínce: možnosti otevřeně diskutovat o příslušných etických rámech a podřídit je sdíleným standardům sociální spravedlnosti. Jinak ti, kdo ovládají umělou inteligenci, vnucují svou vlastní morální vizi, která se stane neviditelnou infrastrukturou těchto systémů. Morálnější umělá inteligence nestačí, pokud tuto morálku určuje hrstka lidí. Je zapotřebí aktivnější politické zapojení, které je schopno zpomalit věci, když se všechno zrychluje, a chránit příležitosti pro komunity, aby se stále mohly zapojit a klást otázky.

108. Stejně jako u každého významného technologického posunu má umělá inteligence tendenci zesilovat moc těch, kteří již disponují ekonomickými zdroji, odbornými znalostmi a přístupem k datům. Vzhledem k obecnému dobru a univerzálnímu určení statků to vyvolává vážné obavy, protože malé, ale velmi vlivné skupiny mohou formovat informační a spotřební vzorce, ovlivňovat demokratické procesy a řídit ekonomickou dynamiku ve svůj prospěch, čímž podkopávají sociální spravedlnost a solidaritu mezi národy. Z tohoto důvodu je nezbytné, aby používání umělé inteligence, zejména pokud se dotýká veřejných statků a základních práv, bylo vedeno jasnými kritérii a účinným dohledem založeným na participaci a subsidiaritě. Komunity a zprostředkovatelské organizace nesmí být redukovány na pasivní příjemce rozhodnutí učiněných jinde; musí být schopny přispívat k rozlišování a dohledu. Vlastnictví dat navíc nemůže být ponecháno pouze v soukromých rukou, ale musí být vhodně regulováno. Data jsou produktem mnoha přispěvatelů a neměla by být považována za něco, co lze prodat nebo svěřit vyvoleným. Je nutné kreativně myslet, abychom mohli spravovat data jako společné nebo sdílené dobro v duchu participace, jak již navrhoval svatý Jan Pavel II. ohledně kolektivních statků. [128]

109. Principy sociální doktríny nabízejí rámec pro pochopení této nové reality. Ve světě, kde data, výpočetní zdroje a regulační vliv zůstávají v rukou několika málo lidí, znamená hovořit

o společném dobru odhalit tuto novou formu epistemické, ekonomické a politické asymetrie a pojmenovat nové monopoly umělé inteligence. Mluvit o univerzálním určení zboží znamená najít způsoby, jak zajistit univerzální přístup k technologiím i ke vzdělávání potřebnému k jejich používání. Mluvit o subsidiaritě vyžaduje ochranu schopnosti komunit činit rozhodnutí a opravy, spíše než omezovat jejich roli na pouhý dohled poté, co byly standardy stanoveny jinde. Mluvit o solidaritě nás zavazuje k rozpoznání skrytých, často vykořisťovaných pracovníků, kteří udržují algoritmičké systémy. Mluvit o spravedlnosti vyžaduje zpochybnění globálního rozdělení moci, které rozhoduje o tom, kdo ve skutečnosti může tyto modely trénovat a kdo je jim pouze podřízen. Stejně tak to znamená uznat, že sociální spravedlnost není jen cílem, který je třeba chránit po nasazení technologií, ale podmínkou, která musí od samého začátku formovat jejich samotný design.

110. Nakonec bych rád použil výraz „odzbroit“, který je mi blízký. Odzbroit umělou inteligenci znamená osvobodit ji od mentality „ozbrojené“ konkurence, která se dnes neomezuje pouze na vojenský kontext, ale je také ekonomickým a kognitivním jevem. To s sebou nese závod o stále výkonnější algoritmy a větší datové sady, poháněný touhou zajistit si geopolitickou nebo obchodní dominanci. Odzbroit znamená zdiskreditovat předpoklad, že technická moc automaticky uděluje právo vládnout. Odzbroit neznamená odmítnout technologii, ale zabránit jí v ovládnutí lidstva. Znamená to osvobodit technologii od monopolní kontroly a otevřít ji diskusi a debatě, čímž ji učinit lidsky přívětivou a obnovit ji v pluralitě lidských kultur a způsobů života. Náš dnešní úkol není jen etický nebo technický, je ekologický v nejhlubším smyslu, protože se týká nové dimenze našeho společného domova. Umělá inteligence je již prostředím, do kterého jsme ponořeni, a také silou, se kterou se musíme zapojit. Z tohoto důvodu pouhá regulace nestačí; musí být odzbrojená, vstřícná a přístupná.

111. Rád bych se obrátil se zvláštním apelem na ty, kteří vyvíjejí umělou inteligenci. V jistém smyslu může technologická inovace představovat lidskou účast na božském aktu stvoření. Vývojáři proto nesou zvláštní etickou a duchovní odpovědnost, neboť každá designová volba odráží vizi lidstva. Stejně jako tvůrce uměleckého nebo literárního díla musí zvážit hodnoty, které sděluje, tak i vývojáři jsou povoláni k tomu, aby do svých projektů vkládali hodnoty s patřičnou vážností: s transparentností, odpovědností vůči dotčeným komunitám a s pečlivou pozorností k zajištění toho, aby to, co se pěstuje, bylo skutečným dobrem.

Co nesmíme ztratit

112. Poté, co jsme se zabývali otázkami odpovědnosti a řízení umělé inteligence, se nyní musíme vrátit k naší ústřední otázce: co znamená chránit naši lidskost? Riziko přesahuje zneužívání určitých technologií. Ještě závažnější je, že všudypřítomné technokratické paradigma, do kterého jsme ponořeni a které je zesíleno digitální revolucí a umělou inteligencí, hrozí normalizací antihumánní vize. V této vizi je plnost života ztotožněna s tím, mít více, snižovat slabost, odstraňovat nejistotu a vše kontrolovat. Když se efektivita stává konečným měřítkem hodnoty, jsou lidské bytosti v pokušení vnímat se jako projekt, který má být optimalizován, spíše než jako osoby povolané ke vztahu a společenství.

113. Povyšování jakéhokoli jednotlivého rozměru lidské existence na absolutní úroveň je ve skutečnosti vždy chybou. Nepořádek skutečně nepramení pouze z nedostatku; i nekontrolovaný růst může vést k chudobě. V ekosystému je rovnováha narušena, když se jeden druh rozrůstá na úkor ostatních; v lidském životě se něco podobného děje, když si jedna schopnost nárokuje být měřítkem všeho. Inteligence tedy, když je absolutizována, zastiňuje další základní rozměry života, jako je náklonnost, vůle, závazek a vztahy. Podobně technická moc, pokud je ponechána v nerovnováze, nás nedělá schopnějšími; činí nás izolovanějšími a zranitelnějšími vůči ovládnutí a vyloučení. Tento kritický bod se nestaví proti inteligenci, ale slouží jako připomínka toho, že když se inteligence stane sebevztahující, ztrácí se její skutečný účel sloužit životu a lidské osobě.

114. Kvalita civilizace se neměří silou jejích prostředků, ale péčí, kterou je schopna nabídnout, její schopností rozpoznat druhého jako tvář, nikoli pouze jako funkci. Schopnost pečovat jeden o druhého je základní dimenzí našeho lidství, kterou se učíme a osvojujeme si skrze životní zkušenosti. Čtení příběhů dítěti, nabízení společnosti staršímu člověku a zařizování domova tak, aby byl příjemný, jsou jednoduchá gesta, která často vycházejí z rodinného života. Učí nás vážit si péče na společenské úrovni a vedou nás k tomu, abychom rozpoznávali druhé jako osoby hodné pozornosti. Technologie mohou tuto vzájemnou péči mezi lidmi také podpořit, například tím, že nám poskytnou nástroje, které nám pomohou předvídat a organizovat věci, aniž by to podkopávalo lidskou svobodu a úsudek. Koneckonců, lidé jsou subjekty vztahů a jsou zodpovědní za svá vlastní rozhodnutí.

Základní narativy: transhumanismus a posthumanismus

115. Ve snaze osvětlit kulturní předpoklady doprovázející probíhající digitální revoluci bych nyní rád obrátil naši pozornost k určitým myšlenkovým proudům, které interpretují pokrok jako něco, co překračuje lidskou existenci, a které jsou často seskupeny pod označení transhumanismus a posthumanismus. Tyto perspektivy tvoří ideologické pozadí přítomné v některých centrech technologické moci a ve zjednodušené podobě zaměstnávají kolektivní představivost, zejména v médiích a na sociálních sítích. Mají tendenci podporovat nadšení pro nové technologie prostřednictvím futuristické vize „vylepšeného člověka“ nebo „hybrida člověka a stroje“.

116. Transhumanismus a posthumanismus zahrnují řadu proudů a vnímání, takže je obtížné je definovat jedním a jednoznačným způsobem. Lze je přirovnat k souostroví konceptuálních „ostrovů“, odlišných, ale spojených společným „mořem“ předpokladů, konkrétně ústřední roli technologie a snahou překonat hranice lidského údělu. Transhumanismus obecně předpokládá zdokonalování lidských bytostí prostřednictvím technologií – jako je biomedicína, tělesné inženýrství, zařízení a algoritmy – s cílem zvýšit výkon a schopnosti. Posthumanismus, zejména ve svých radikálnějších formách, jde ještě dál: zpochybňuje antropocentrismus a předpokládá hybridizaci lidských bytostí, strojů a životního prostředí, dokonce předvídá práh, kdy lidstvo v nové evoluční fázi překoná samo sebe. I když takové myšlenky zůstávají do značné míry spekulativní, získávají na významu tím, že mění kolektivní představivost, a tím ovlivňují sociální, ekonomické a politické volby. [129]

117. Z pohledu sociálního učení církve není klíčovou otázkou samotné používání technologií, ale vize, která je jejím základem. Pokud je s lidskou bytostí zacházeno jako s něčím, co je třeba

zdokonalit nebo překonat, je snazší akceptovat, že některé životy jsou méně užitečné, méně žádoucí nebo méně hodnotné. Ve jménu pokroku se mohou začít ospravedlňovat „nezbytné oběti“, které kladou břemeno na nejzranitelnější ve snaze o údajnou optimalizaci druhu. V tomto ohledu si výše zmíněné varování svatého Pavla VI. zachovává velkou předvídavost: vědecký a technologický pokrok, pokud je oddělen od morálního a sociálního pokroku, se skutečně obrací proti lidstvu. [130] Proto je nutno jasně rozlišovat. Jedna věc je integrovat technologii do vize zaměřené na člověka a vztahy; něco zcela jiného je nechat se vést pohledem, který znehodnocuje lidská omezení a slibuje čistě technickou formu „spásy“.

Omezení, srdce a velikost lidské bytosti

118. Zdá se, že náš vztah k životu je dnes v krizi. Všechno, co se jeví jako „omezení“ – neschopnost, nemoc, stáří, utrpení, zranitelnost – je často vnímáno především jako vada, kterou je třeba napravit, spíše než jako prostor, v němž člověk dozrává a otevírá se vztahu. Zároveň si musíme uvědomit, že lidstvo nevzkvétá navzdory omezením, ale velmi často skrze ně. Pohled na realitu ve světle víry nám pomáhá rozpoznat to, co nazýváme „nahodilostí“ věcí tohoto světa. Zatímco na jedné straně je naší povinností usilovat o odstranění utrpení, které poznamenává lidský život, na druhé straně je moudré uznat naši konstitutivní konečnost s vědomím, že „náboženská zkušenost, a zejména křesťanská víra, nabízí nekomplikovanou zkušenost této ambivalence mezi velikostí a omezeností člověka, interpretovanou ve světle původního a základního vztahu s Bohem“ [131].

119. Právě v našich omezeních nacházejí své místo: soucit a upřímná starost o potřeby druhých; štědrost, která se může objevit i uprostřed temnoty a selhání; duchovní zkušenost a uctívání Boha. Vidíme to v mnoha okamžicích, kdy se naše hranice stávají hmatatelnými: když čelíme odmítnutí, když trpíme nemocí nebo ztrátou milované osoby, když se setkáváme s vlastní slabostí nebo selháním. Záhadné je, že právě v takových chvílích můžeme objevit novou moudrost, hmatatelně prožít blízkost druhých a setkat se s Pánovou přítomností.

120. I když jsou omezení prožívána jako vnitřní utrpení, lidská moudrost nás učí nepopírat je, ani potlačovat, ale integrovat je. Úplné odstranění utrpení by nakonec znamenalo uhasit i lásku a touhu. Ti, kdo milují a touží, se nemohou vyhnout zkouškám a utrpení; a v průběhu let si v sobě neseme lekce, které zanechávají stopy jako jizvy, vzpomínky na cestu formovanou svobodou a neúspěchem, sny a zklamáními. Pouze díky souhře těchto prvků se v nás odehrávají zázraky duše a umožňují nám vnímat bohatství našeho lidství. [132] Zříct se tohoto dobrodružství, tragického i velkolepého, ve jménu domnělého překonání všech omezení by mohlo znamenat mnoho, ale už by to nebylo lidské.

121. Morální zkaženost našich omezení jako stvořených bytostí – totiž zlo, které zjevně znepokojuje lidské srdce – ničí společnost a život a někdy dosahuje extrémních forem nelidskosti. Přesto i tyto bolestné projevy našich omezení ponechávají prostor pro dobro. I když se lidé dehumanizují a způsobují tragédii, v lidstvu stále svítí malé světlo, které lze s Boží milostí znovu rozlítit na cestách obrácení a smíření. Jak správně poznamenal Viktor Frankl, v okamžicích hrůzy „jsme poznali člověka takového, jaký skutečně je. Koneckonců, člověk je tou bytostí, která vynalezla plynové komory v Osvětimi; je to však také ta bytost, která do těchto plynových komor vstoupila vzpřímeně, s modlitbou Otčenáš neboli Šema Jisrael na rtech.“ [133]

122. Konečnost, když ji skutečně přijmeme, nás nezmenšuje, ale otevírá nám k rozpoznání tváře Boha a druhých. Právě proto, že zažíváme omezení – zranitelnost, utrpení a selhání – můžeme rozpoznat nedotknutelnou důstojnost každého člověka, ať už své vlastní, nebo důstojnosti druhých. V této zkušenosti zůstáváme schopni vycítit bratrství větší než jsme my sami a vnímat nespravedlnost jako skandál. Autentická kultura a umění si tuto jiskru uchovávají a odolávají normalizaci zla. Z tohoto důvodu některá díla nabyla téměř prorockého významu: Beethovenova Devátá symfonie může být vnímána jako touha po jednotě; Guernica jako odsouzení dehumanizace; Schindlerův seznam jako výzva k tomu, abychom minulost neodsoudili k zapomnění.

123. Dějiny se nejeví pouze jako záznam lidského násilí, ale také jako důkaz toho, že lidstvo je schopno vytvářet instituce, které chrání náš sdílený život. V průběhu uplynulých dvou století se to projevuje v několika symbolických úspěších: založení Mezinárodního výboru Červeného kříže (1863), jehož operační neutralita zajišťuje soucitnou péči pro všechny; dlouhý proces, který vedl ke zrušení otroctví, což představovalo nejen právní posun, ale i transformaci svědomí; založení Organizace spojených národů (1945) a přijetí Všeobecné deklarace lidských práv (1948), která formulovala společný jazyk alespoň jako pro potvrzení společného ideálu, univerzálnosti lidské důstojnosti; a sepsání Úmluvy o uprchlících z roku 1951, která uznává povinnost chránit ty, kteří prchají před pronásledováním a nebezpečím. V každém z těchto případů touha po dobru nabyla konkrétní podoby ve veřejných kontextech – zákonech, institucích a praktikách – schopných omezit zneužívání moci a bránit zranitelné. Přesto žádný z těchto vývoju nevznikl bez odporu, úzkých zájmů nebo kulturní setrvačnosti. Morální pokrok se téměř vždy odehrává dlouhou a náročnou cestou, často poznamenanou neúspěchy. Stačí si vzpomenout na zastavené mírové procesy nebo pomalé plnění environmentálních závazků. Samotná křehkost těchto úspěchů zdůrazňuje, jak vzácnou odpovědnost nesou ti, kdo je iniciují a udržují.

124. Některé události jasně ukazují, že dějiny se mohou změnit i tehdy, když jednotlivci skutečně berou vážně důstojnost každého: hnutí za občanská práva ve Spojených státech amerických, úzce spojené se svědectvím Martina Luthera Kinga Jr., nebo konec apartheidu v Jižní Africe po propuštění Nelsona Mandely a jeho rozhodnutí nevydat budoucnost nenávisti. V různých kontextech vyniklo také mnoho odvážných a velkorysých žen, včetně svaté Laury Montoyové, svaté Terezie z Kalkaty, Dorothy Dayové, Marie Curie-Sklodowské, Marie Montessoriové, Elisabeth Elliotové, Wangari Maathiové, Benazir Bhuttové a bezpočtu dalších ze všech kontinentů, jejichž nasazení přispělo k lidštějším dějinám.

125. Vedle těchto veřejných znamení existuje skrytější, ale rozhodující příběh. Vidíme ho v řeholních komunitách, které se rozhodly sloužit na chudých a nebezpečných místech. Vidíme ho také u mučedníků bratrství a spravedlnosti, jako byli svatý Maxmilián Maria Kolbe, svatý Oscar Romero a blahoslavený Enrique Angelelli; a u těch svědků, kteří ztělesňovali naději evangelia a lidskou důstojnost uprostřed drsných, často nelidských podmínek, jako byl ctihodný František Xaverský Nguyễn Văn Thuận. Především je viditelný u „mučedníků každodenního života“, kteří se bez pompéznosti starají, vychovávají, doprovázejí a utěšují, jako jsou rodiče, zdravotní sestry, lékaři, dobrovolníci a ti, kteří zůstávají po boku staršího člověka nebo vyvrhele. Jejich svědectví ukazuje, že dobro se nerozvíjí automaticky, ale vyžaduje vytrvalost, paměť a vnitřní obrácení, které jsou nezbytné k novému začátku, i po porážce.

126. Právě toto propojení spravedlivých institucí, důvěryhodných svědků a každodenní věrnosti udržuje naději a poskytuje jasný směr technologickému pokroku, aniž by srdce ustupovalo zpět. Z tohoto důvodu nesmí být lidstvo – v celé své velikosti a zraněnosti – nikdy nahrazeno ani překonáno. Můžeme přijmout technologický pokrok, který zmírňuje utrpení a otevírá nové možnosti, pokud neopustíme samotnou podstatu našeho lidství, totiž schopnosti vztahu a lásky. To vede k zásadní otázce: pokud existuje autentické „více než člověk“, kde ho lze nalézt? Křesťanská víra na tuto otázku odpovídá poukázáním na naplnění, které nepramení z technologického zbožštění, ale skrze Boží milost přijatou v Kristu.

Autentické „více než člověk“: milost a křesťanský humanismus

127. Výraz „více než člověk“ není výhradní doménou technologického příslibu. Křesťanská tradice po staletí zastávala názor, že lidské bytosti nejsou omezeny hranicemi své vlastní přirozenosti; spíše jsou povolány k sebezpřekonání, nikoli únikem z reality nebo pohrdáním svými omezeními, ale skrze své naplnění v lásce. Víra uznává otevřenost vůči „mimozemskému“, která pochází jako dar od Boha. Tato proměna je dílem Ducha Svatého. Jak učil svatý Tomáš Akvinský, tento proces povznesení a proměny „překračuje všechny schopnosti stvořené přirozenosti“, [134] neboť nekonečná nerovnost odděluje naši konečnou přirozenost od Božího života. [135] Nicméně zůstává možné vstoupit do srdce onoho nevyčerpatelného života, i když putujeme omezeními tohoto světa. Ten, kdo umožňuje tento přechod, může být pouze Věčný, který dává sám sebe. Vskutku, je to sám Bůh, kdo překonává „nekonečnou“ disproporci. [136] V něm dochází k znovustvoření lidské osoby. „Je-li kdo v Kristu, je to nové stvoření. Všechno staré pominulo, hle, všechno je nové“ (2 Kor 5,17).

128. Když přijmeme možnost překonat sami sebe skrze Boží milost, nepopíráme svou přirozenost, ani se nestáváme méně lidskými. Naopak, jak vysvětlil papež František: „*Plně lidskými se stáváme, když se staneme více než lidmi, když dovolíme Bohu, aby nás vedl nad nás samotné, abychom dosáhli nejplnější pravdy našeho bytí.*“ [137] V tom spočívá radikální odklon od prometeovských snů: lidstvo nezachraňuje posílená soběstačnost, ale vztah, který osvobozuje, společenství, které transformuje. V tomto světle se technologie, která pouze klasifikuje a optimalizuje to, co již existuje, může, byť neúmyslně, stát překážkou změny a růstu. Pro algoritmus je chyba vadou, kterou je třeba napravit; pro člověka však může být chyba katalyzátorem hluboké změny. Budoucnost člověka není vypočítatelná, ale závisí na jeho svobodě – povznesené nevyčerpatelnou Boží milostí – a na vztazích, které rozvíjí.

Dvě města a dvě lásky

129. Křesťanský humanismus neodmítá vědu ani techniku, ale přijímá je s vděčností a realismem a zakotvuje je ve vyšším povolání. Tvořivá inteligence lidstva je dar, který může zmírnit utrpení a otevřít nové možnosti, ale musí zůstat zaměřena na společné dobro, spravedlnost, péči o zranitelné a stvoření. V tomto smyslu skutečná alternativa není mezi nadšením a strachem, ale mezi dvěma cestami rozvoje: pokrokem, který slouží jednotlivcům a národům, nebo pokrokem, který je

podřizuje mentalitě moci. Klíčovou otázkou nakonec zůstává otázka, kterou položil svatý Jan Pavel II.: „*Činí umělá inteligence lidský život na zemi ‚lidštějším‘ v každém aspektu tohoto života? Dělá ho hodnějším člověka?*“ [138] Pokud je odpověď ano, pak ji můžeme vnímat jako příležitost, kterou je třeba přijmout zodpovědně, na cestě trpělivé, sdílené rekonstrukce, podobné obnově Jeruzaléma, o níž vypráví kniha Nehemjáš. Pokud však moc roste, zatímco srdce chřadne a lidská pouta se třepí, pak čelíme nové formě Babylonu – konstrukci, která je grandiózní, ale zásadně dehumanizující.

130. Zpochybňování této alternativní cesty pokroku a toho, jak ji interpretujeme a žijeme, je v konečném důsledku otázkou zkoumání našeho vlastního srdce. Způsob, jakým chápeme a utváříme vztahy, práci a instituce, v praxi odhaluje naše základní hodnoty. Nakonec to vše pramení z toho, co nám je nejdražší. Je to láska, která nás vede k tomu, co si skutečně vážíme, ať už jako jednotlivci, nebo jako společnost, a řídí naše životy a činy. Svatý Augustin popsal lidské dějiny jako boj mezi dvěma láskami, které dávají vzniknout dvěma způsobům obývání světa a společného soužití – neboli dvěma „*městům*“: na jedné straně láska k Bohu a bližnímu; na druhé straně výlučná láska k sobě samému. „*Dvě lásky postavily dvě města: pozemské město, lásku k sobě samému až k opovržení Bohem; nebeské město, lásku k Bohu až k opovržení sebou samým.*“ [139] Stejně jako v průběhu dějin, i dnes tyto dvě lásky soupeří o nadvládu v našich srdcích. Věk umělé inteligence není výjimkou: stavba Babylonu nebo obnova Jeruzaléma začíná v každém z nás.

IV. KAPITOLA OCHRANA LIDSTVA V DOBĚ TRANSFORMACE

PRAVDA, PRÁCE, SVOBODA

131. Poté, co jsme nastínili kontext, v němž se nachází výzva k technologické transformaci, zejména těch spojených s umělou inteligencí a transhumanistickými a posthumanistickými proudy, nemůžeme zůstat pouze na úrovni obecné analýzy. S měnícími se jazyky a nástroji se mění i každodenní jednání a společenské vztahy. Z tohoto důvodu se musíme zaměřit na určité oblasti, v nichž mají tyto transformace obzvláště konkrétní a někdy i tragické důsledky. Ve světle principů sociálního učení církve nás digitální transformace vyzývá k znovuobjevení pravdy jako společného dobra, k ochraně důstojnosti práce a k ochraně svobody před všemi formami závislosti a komercializace.

Pravda jako společné dobro

Pravda a demokracie

132. Využívání digitálních platforem a systémů umělé inteligence vede k hlubokým změnám ve veřejné a politické komunikaci. Nástroje, které by mohly podporovat dialog a participaci, se často používají k vytváření zkreslených narativů a stírání hranic mezi pravdou a lží, čímž se mísí fakta s názory. Dezinformace nezačaly s umělou inteligencí, ale dnes v ní nachází silný zesilovač. Schopnost manipulovat s obsahem, obrázky a videi vystavuje lidi zaujatým nebo zavádějícím perspektivám. Tento problém má kulturní i morální rozměr, protože kvalita veřejné komunikace přímo závisí na sociální důvěře a následně ji formuje. Zároveň pravdivé informace nevznikají z centralizované nebo automatizované kontroly. Ve veřejném diskurzu má pravda faktů racionální rozměr, protože vyžaduje ověřování, křížovou kontrolu zdrojů a zodpovědnou argumentaci. Navíc je hluboce vztahová, budovaná prostřednictvím důvěry a sdílených praktik, stejně jako poctivá výměna názorů s ostatními a se světem. Pouze společné úsilí o pravdivost faktů, vnímané jako společné dobro, může poskytnout pevný základ pro spravedlivou komunikaci.

133. Ti, kdo ovládají mocné technologické a ekonomické zdroje spolu s rozsáhlým lidským kapitálem pro intervenci, disponují významnými schopnostmi ovlivňovat kulturní změny. V konečném důsledku mohou ovlivnit značný počet lidí ohledně pravdy o lidstvu, světě, smyslu existence, rodině a dokonce i o Bohu. Jedná se o čistou moc oddělenou od pravdy, která nenápadně či otevřeně vnucuje to, co si přeje, aby ostatní přijali za pravdu. V jejím kořeni leží hlubší a často neuznávaná „*nemoc*“: skutečnost, že „*moderní člověk je mylně přesvědčen, že je jediným autorem sebe sama, svého života a společnosti. Toto je domněnka, která vyplývá ze sobecké uzavřenosti do sebe sama.*“ [140] Lidé proto věří, že si mohou konstruovat realitu a že to, co nejlépe odpovídá jejich tvrzením, odpovídá pravdě. Svátý Jan Pavel II. se zamýšlel nad důsledky této „*krize pravdy*“ a zašel tak daleko, že prohlásil, že „*jakmile se ztratí myšlenka univerzální pravdy o dobru, poznatelné lidským rozumem, nevyhnutelně se změní i pojem svědomí.*“ [141] V takovém kontextu již nejsou uznávány univerzálně platné pravdy, které nám předcházejí a které musí svědomí

přijmout. To vedlo papeže Františka k realistické otázce: „*Co je právo bez přesvědčení, zrozeného z odvěkého zamyšlení a velké moudrosti, že každá lidská bytost je posvátná a nedotknutelná?*“ Na to uzavřel: „*Má-li mít společnost budoucnost, musí respektovat pravdu o naší lidské důstojnosti a podřídit se této pravdě. Vraždění není špatné jen proto, že je společensky nepřijatelné a trestáno zákonem, ale kvůli hlubšímu přesvědčení. Toto je nezpochybnitelná pravda dosažená použitím rozumu a přijatá ve svědomí. Společnost je ušlechtilá a slušná, a to i pro svou podporu hledání pravdy a pro své dodržování nejzákladnějších pravd.*“ [142]

134. Hledání pravdy je základním prvkem demokracie, která je sama o sobě prostředkem k přispívání k obecnému dobru. Když otázky o tom, co je pravda, ztrácejí na přitažlivosti a uchytí se pragmatismus, který se spokojí s tím, co se jeví jako užitečné nebo účinné, pak je demokratický život oslaben. Koneckonců demokracie nespočívá pouze v pravidlech a postupech, ale především v pevném souladu s fakty a v opravdovém závazku k dobru jednotlivců a společnosti jako celku. Lhostejnost k pravdě vede pomalu, ale jistě k sestupu do totality. Jak napsala filozofka Hannah Arendtová, ideálními subjekty takových režimů nejsou ani tak ti, kteří jsou ideologicky přesvědčeni, ale spíše „*lidé, pro které již neexistuje rozdíl mezi faktem a fikcí (tj. realitou zkušenosti) a rozdíl mezi pravdou a lží (tj. standardy myšlení).*“ [143]

Komunikace a kolektivní představivost

135. Vzhledem k tomu je důležité připomenout, že komunikace „*není jen přenosem informací, ale také vytvářením kultury.*“ [144] Obsah, který koluje v digitálním prostředí, formuje to, jak lidé vnímají svět, a vnáší do kolektivního vědomí obrazy a příběhy, které řídí naše touhy a ovlivňují naše každodenní volby. Nejedná se „*o paralelní nebo čistě virtuální svět*“, [145] protože to, co vzniká online, se nyní stává součástí života lidí, zejména těch nejmladších.

136. Z tohoto důvodu mají ti, kdo ovládají digitální platformy a komunikační prostředky, značnou schopnost ovlivňovat kolektivní představivost a prezentovat určitou vizi reality jako žádoucí. Taková moc by měla být neustále vedena hledáním pravdy a respektem k lidské důstojnosti, aby se kultura pěstovaná na internetu nestala nástrojem nadměrného rozptylování, homogenizace či dominance, ale spíše prostředím, v němž může dozrávat vnitřní svoboda a kritické myšlení.

Směrem k ekologii komunikace

137. Naším prvním úkolem není démonizovat ani zbožňovat technologické nástroje, ale využívat je na základě základního principu, že pravda je společným dobrem a nikoli majetkem těch, kteří mají moc nebo vliv. Musíme proto prosazovat ekologii komunikace. Na úrovni veřejné politiky to znamená zavedení norem, aby se rozhodování o výběru a tvorbě obsahu stalo transparentnějším a chránilo osobní údaje. Pokud jde o sociální a kulturní aspekty, vyžaduje to posílení zprostředkovatelských organizací, seriózní žurnalistiky a diskusních fór, kde má větší váhu racionální argumentace a ověřování než okamžitá reakce. Pro rodiny a školy roste potřeba nového vzdělávacího povědomí a formace týkající se správného a kritického používání digitálních nástrojů, umělé inteligence a online obchodních a finančních platforem. Na univerzitách spočívá hlavní

výzva k integraci znalostí, kultivaci jak schopnosti propojovat a syntetizovat znalosti za účelem pochopení složitosti, tak i dovedností nezbytných k ověřování faktů.

138. I křesťanská společenství jsou povolána k tomu, aby se zavázala k transparentnosti v komunikaci a k poctivému hledání faktů. Bohužel tomu tak vždy nebylo. S hanbou jsme byli svědky toho, jak se vynořovaly bolestné pravdy týkající se i členů církve a církevních realit. Zejména někteří novináři, poháněni vášní pro pravdu, sehráli klíčovou roli při odhalování nespravedlností a zneužívání. Těm bych chtěl zopakovat slova, která papež František použil, když promlouval k novinářům: „Děkuji vám také za to, co nám říkáte o tom, co se v církvi děje špatně, za to, že nám pomáháte nezametat to pod koberec, a za hlas, který jste dali obětem zneužívání.“ [146] Bdělost a transparentnost však zůstávají v první řadě vážnou odpovědností samotné církve a nesmíme čekat, až nás ostatní donutí čelit nepřijemným pravdám o nás samotných.

Vzdělávací aliance pro digitální věk

139. V době, kdy je pravda často zkreslována ve prospěch partikulárních zájmů a komunikačních strategií, nabývá oblast vzdělávání rozhodujícího významu. Rychlé technologické transformace však odhalují, jak nepřipraveni jsme na vzdělávací úrovni. Všudypřítomnost digitálních médií podporuje kulturu bezprostřednosti a hyperstimulace, která vede k únavě, nudě a apatii ohledně úsilí potřebného k hledání pravdy.

140. Vzdělávání je naopak dlouhá cesta vyžadující trpělivost, a proto potřebuje čas na rozvoj a na zapojení se do reality za hranicemi zdání. To je zásadní otázka, protože každá technologie formuje ty, kdo ji používají. Vzdělávání lidí k používání umělé inteligence tedy zahrnuje i to, že je učíme rozhodovat se, kdy a k jakému účelu by se neměla používat. Rychlost a snadnost, s jakou lze získat odpovědi nebo shrnutí, riskuje, že uhasí touhu klást otázky, což je proces, který přináší ovoce až časem. Jak napsal Platón, nejhlubší a nejdůležitější věci se naučíme až po dlouhé době a úsilí, diskutujeme s ostatními, „*narážení*“ na myšlenky a zkušenosti jako na křemen, dokud se v nás nezapálí jiskra porozumění. [147] Musíme se tedy naučit, jak se při používání umělé inteligence zdržovat a chránit naše mladé lidi před příslibem dokonalého stroje, před oním jemným pokušením, které činí lidské myšlení zdánlivě nadbytečným právě tehdy, když je nejvíce potřeba.

141. V posledních letech psychologická a psychiatrická literatura s rostoucí naléhavostí dokumentuje, jak rané a nekontrolované vystavení digitálním zařízením a sociálním médiím může negativně ovlivnit spánek, rozsah pozornosti, kontrolu emocí a vztahy, zejména v nejzranitelnějších fázích života, někdy s tragickými následky. Tuto situaci dále zhoršuje snadný přístup k násilnému nebo ponižujícímu obsahu, který uráží citlivost, k pornografickému a hypersexualizovanému materiálu, ke sdělením, která trivializují tělo a emoce, a k návrhům, které normalizují rizikové chování. Online jevy, jako je grooming, vydírání a sexuální vykořisťování nezletilých, nejsou neobvyklé a jsou zákeřnější díky používání falešných profilů, algoritmů, které usnadňují nebezpečný kontakt, a nástrojů umělé inteligence schopných manipulovat s obrázky a videi. Vlastnictví osobního mobilního zařízení v příliš raném věku a jeho používání bez dohledu dospělé osoby může zhoršit zranitelnost mladých lidí, podporovat závislost a vystavit je izolaci, šikaně a kyberšikaně, jakož i tlaku na sdílení intimních obrázků nebo citlivých informací.

142. Pro samotné rodiče je obtížné odolat vlivu obchodních modelů, které monetizují pozornost a čas. Proto je nezbytné vytvořit alianci mezi tvůrci politik, vzdělávacími institucemi a rodinami, která bude schopna dospět v tomto úkolu konkrétně podporovat. Jsou zapotřebí prozíravé veřejné politiky, které by se postavily proti bezprostředním zájmům platform soustředěným v rukou několika málo osob, když jsou v rozporu s blahem nezletilých. V tomto ohledu jsou vhodné zásahy zákonodárců, které stanoví věkové hranice, volají poskytovatele služeb k odpovědnosti, spíše než aby se celé břemeno kontroly přesouvalo na rodiny, a které by poskytovaly specifickou ochranu před všemi formami sexuálního vykořisťování a násilí na internetu. Tak mohou být děti a dospívající, kteří jsou svěřeni do naší péče, skutečně chráněni jako vzácný poklad. [148] Zároveň je také nutné učit děti, dospívající a mladé lidi, jak rozpoznat manipulaci, bránit svou důstojnost a respektovat důstojnost druhých v digitálním prostředí. [149]

Ústřední role škol

143. Škola je místem, kde se nové generace mohou učit hledat a milovat pravdu, reflektovat smysl života a uznávat důstojnost každého člověka. Z tohoto důvodu mnoho rodičů, kteří chtějí, aby jejich děti rostly ve schopnosti navazovat vztahy, rozvíjely kritické myšlení a přijímaly pevné hodnoty, vkládá do škol velká očekávání jako do cenných partnerů ve vzdělávání svých dětí. Rodiče však mají primární a nezcizitelné právo zvolit si druh vzdělávání a formace pro své děti způsobem, který je v souladu s jejich morálním, kulturním a náboženským přesvědčením. Svět vzdělávání dnes čelí řadě naléhavých výzev.

144. První výzva je sociopolitická. Jak v rámci jednotlivých zemí, tak i v různých regionech světa přetrvávají značné nerovnosti v přístupu k základnímu a vysokoškolskému vzdělání. V mnoha zemích vlády dosud neinvestovaly nezbytné zdroje k zajištění kvalitního vzdělání pro všechny, ať už adekvátní podporou systému veřejných škol, nebo pomocí soukromým institucím, které tuto základní službu nabízejí. Pokud je podstatná část vzdělávání na různých úrovních svěřena soukromým institucím, může se přístup ke školní docházce stát příliš závislým na finančních možnostech rodin, zejména bez dostatečné veřejné podpory. Tváří v tvář tomuto riziku je nicméně důležité uznat a podporovat přínos mnoha soukromých katolických vzdělávacích institucí, které zajišťují inkluzivní přístup pro děti a mládež ze všech prostředí, a to i v případě, že by to ekonomická situace rodin jinak neumožňovala.

145. Druhá velká výzva je pedagogická. Mnoho vzdělávacích systémů se potýká s obtížemi, aby držely krok se změnami a podporovaly integrální rozvoj studentů. Pokrok informačních technologií a umělé inteligence rychle činí učební osnovy, které byly navrženy pro jinou éru, zastaralými. Zároveň je třeba přehodnotit organizaci škol, fyzické prostory, metody hodnocení a roli samotných učitelů, aby se podpořilo skutečně integrální vzdělávání, které se zaměřuje na všechny aspekty osobnosti. Je nezbytné podporovat průběžnou formaci učitelů v průběhu celého jejich profesního života, aby se mohli pozitivně zapojit do nových technologií a pomáhat studentům je používat zodpovědně, kriticky a kreativně, spíše než pasivně podléhat jejich vlivu.

146. Třetí velká výzva je intelektuální a moudrá. Pokud nebudeme bdělí, může vzniknout vzdělávací systém zbavený lásky k pravdě, v němž neustálý tok informací nahrazuje úsilí o výzkum, reflexi a rozlišování. Roztříštěné znalosti se množí, ale je stále obtížnější pochopit realitu

v její celistvosti, zpochybňovat význam a rozvíjet autentické kritické a kreativní myšlení. Mnoho pedagogů již vidí známky možné dehumanizace, kdy lidé „mnoho vědí“, ale obtížně směřují svůj život, částečně kvůli neschopnosti integrovat informace a znalosti a ztrátě smysluplného horizontu. Je třeba prosazovat skutečnou hygienu pozornosti: rytmus života, který zahrnuje ticho, hloubkové studium, čtení a rozvážnou výměnu myšlenek – bez těchto prvků může být vnitřní svoboda podkopána.

147. Sociální učení církve vyzývá rodiny, školy, křesťanská společenství a veřejné instituce k obnovené výchovné smlouvě. Ta se stává konkrétní, když se základní principy promítnou do výchovných cílů: výchova ke střízlivosti a smyslu pro hranice; výchova k uznání práva druhých a těch, kteří přijdou po nás, užívat dobra, která nám byla dána nebo která lidská vynalézavost zpřístupňuje; výchova ke svobodě a odpovědnosti; výchova k citlivosti k transcendenci a společnému dobru. Školy nejsou povolány k tomu, aby držely krok s digitálním světem, ale aby nabízely to, co digitální svět sám o sobě nemůže poskytnout: sdílený čas pro učení a důvěryhodné vztahy.

Důstojnost práce v době digitální transformace

Hodnota práce

148. Církev od počátku své sociální doktríny – s encyklikou *Rerum novarum* – zdůrazňovala ochranu pracujících a potřebu postavit se proti všem formám vykořisťování. Především však Magisterium uznalo práci jako „klíč, a možná i ten nejpodstatnější“ [150] k pochopení celé sociální otázky, protože skrze ni člověk rozvíjí mnoho dimenzí své vlastní existence. Z této perspektivy můžeme také lépe pochopit velký vhled svatého Benedikta z Nursie, který spojoval modlitbu a práci a poukazoval na každodenní činnost jako součást lidské odpovědi na Boží povolání. Stvoření k obrazu Stvořitele, skrze naše díla nějakým způsobem rozšiřujeme Jeho dílo, přispíváme k pokroku společnosti a budování společného dobra, rozvíjíme schopnosti, které jsme obdrželi, zdokonalujeme a zkrášlujeme svět, podporujeme své rodiny, vstupujeme do vztahů spolupráce a učíme se společně – nasloucháním a dialogem – budovat něco, čeho by nikdo nemohl dosáhnout sám.

149. Z těchto důvodů není práce pouhým nástrojem, ale spíše vyjadřuje a posiluje důstojnost našich životů. Je to požadavek, který je vlastní lidské existenci, společná cesta k zralosti, rozvoji a seberealizaci. Z tohoto hlediska zůstává materiální pomoc chudým v krizových situacích někdy nezbytná, ale nemůže se stát jediným řešením, protože cílem je zajistit každému podmínky pro důstojný život prostřednictvím jeho vlastní práce. [151]

150. Dnes konvergence automatizace, robotiky a umělé inteligence rychle transformuje samotnou strukturu práce. Říká se, že to přinese velké výhody pro všechny. Ve skutečnosti však „nové způsoby“ práce nemusí být nutně lepší, protože „ačkoli umělá inteligence slibuje zvýšení produktivity převzetím rutinních úkolů, často nutí pracovníky přizpůsobovat se tempu a požadavkům strojů, spíše než aby byla navržena k podpoře lidí. V důsledku toho, navzdory slibovaným výhodám, mohou současné přístupy k umělé inteligenci paradoxně vést k tomu, že pracovníci ztrácejí kvalifikaci, jsou vystaveni automatickému dohledu a omezují se na rigidní a opakující se úkoly. Potřeba držet krok s tempem technologií může podkopat smysl pracovníků pro

samostatnost a potlačit jejich schopnost inovativního myšlení, která se od nich na pracovišti očekává“ [152]. Právě proto, aby se tomuto zkruslení zabránilo, musí být systémy navrženy tak, aby byly zaměřeny na člověka, nikoli pouze na výkon.

Problém nezaměstnanosti

151. Svatý Jan Pavel II. uznal, že nezaměstnanost je závažné zlo. Když dosáhne obrovských rozměrů, stává se skutečnou sociální pohromou, která vyžaduje odpovědnost zejména od státu. [153] Dnes, uprostřed „čtvrté průmyslové revoluce“, je tato obava ještě naléhavější, protože inovace jsou často zaměřovány pouze na snížení nákladů a zvýšení zisků. [154] V určitých případech existuje oprávněná obava z výrazného a rychlého poklesu dostupných pracovních míst, který by způsobil řetězovou reakci s hlubokým dopadem na rodiny, mladé lidi a místní ekonomiky. V mnoha odvětvích se to již projevuje v nových formách nejistoty a nerovnosti v zaměstnání, které se vyznačují nadměrným odměňováním vysoce specializované menšiny a klesajícími mzdami velké části pracovní síly.

152. Je jistě žádoucí, aby technologie zbavovala lidi namáhavých, opakujících se nebo nebezpečných úkolů a poskytovala inteligentní podporu lidské činnosti. Ochrana pracovních příležitostí a nezastupitelná role jednotlivce však musí zůstat obecným pravidlem. Snaha o větší zisky nemůže ospravedlnit volby, které systematicky obětují pracovní místa, protože lidská osoba je cílem, nikoli prostředkem, a ekonomický řád musí zůstat podřízen lidské důstojnosti a společnému dobru.

153. Zároveň si musíme uvědomit, že každá skutečná transformace zahrnuje diskontinuity, protože je nerovnoměrná, fragmentovaná a někdy konfliktní. V důsledku toho neexistuje jediný model změny ani univerzální řešení, protože existují místa a situace, které vyžadují různé reakce. Vzhledem k nerovnosti, která charakterizuje náš svět, má šíření umělé inteligence a výpočetních systémů na různých místech různé účinky. Bohaté společnosti se automatizují rychle a chaoticky, čímž snižují potřebu pracovní síly a vytvářejí prostor pro nezaměstnanost a institucionální tření. Rozsáhlé regiony světa naopak zůstávají uvězněny v hybridních ekonomikách, kde koexistují nedostatečně placená lidská práce a částečné technologie, aniž by dosáhly skutečné transformace. Tyto oblasti se stávají místy nejisté práce a ohnisky nestability a nucené migrace. Řešení je proto třeba hledat na národní i místní úrovni za účasti aktivních komunit. Potřebujeme adaptivní nástroje, včetně dobře strukturovaných modelů, místních iniciativ, postupné přerozdělování a nová práva na přístup k základnímu zboží. Cílem, aniž bychom usilovali o abstraktní harmonii, je v rámci této transformace vybudovat konkrétní formy lidského soužití.

154. Práce zůstává základním rozměrem lidské zkušenosti: není jen prostředkem obživy, ale také prostorem pro vyjádření, vztahy a přínos pro komunitu. Otázky související s prací se proto netýkají pouze příjmu nezbytného pro přežití rodiny. Společnost, která zaručuje práci pouze malé části populace, by vystavila mnoho lidí nucené nečinnosti, nedostatku odpovědnosti, angažovanosti a každodenní stimulace, což by vedlo k lidskému a kulturnímu ochuzení, které je v rozporu s vysokou úrovní technologického rozvoje. Pak bychom čelili paradoxu materiálního pokroku a antropologického regresu, v němž by chyběly podmínky pro spravedlivý a stabilní sociální mír. Proto sociální nauka církve trvá na tom, že přístup k práci pro všechny musí zůstat prioritním cílem

veřejných politik a ekonomických procesů, kritériem pro hodnocení lidské kvality modelu rozvoje. [155] Navíc v regionech světa, kde se možnost práce zmenšuje, nebo se radikálně transformuje pod vlivem technologických a organizačních procesů vymykajících se demokratické kontrole, je nutné přehodnotit samotnou práci a její vztah k občanství, aby nezaměstnanost neohrozila společenskou účast.

155. Ve světle tohoto přesvědčení můžeme lépe ocenit historii sociální nauky církve po Rerum novarum. Iniciativy, které z této tradice vzešly, včetně sdružení, odborů, družstev a organizací sociální péče, rozhodujícím způsobem přispěly ke zlepšení pracovního práva, ochraně nejzranitelnějších a podpoře humánnějších podmínek. [156] Dnes však tyto nástroje samy o sobě již nestačí tváří v tvář transformacím vyvolaným umělou inteligencí, novou organizací trhů a konkurenceschopností, která se jen zřídka zabývá sociální udržitelností. Je zapotřebí nové společné úsilí mezi politickými vůdci, odborovými organizacemi, podnikatelským světem a vědeckou komunitou, aby se rychle vyvinuly odpovídající společné předpisy a ochrana, a to i na mezinárodní úrovni. [157] Odbory, které církev důsledně podporuje, jsou vyzývány, aby byly otevřené novým typům zaměstnání a odpovídajícím potřebám pracovníků, aby je mohly zastupovat a bránit. V této souvislosti se bez odvážných rozhodnutí vynořuje velká perspektiva větší chudoby a nerovnosti, což by mnoho jednotlivců zanechalo na okraji společnosti, uvízlých a obklopených stroji a automatizovanými systémy, které je nahradily.

156. V této době transformace nestačí reagovat pouze tehdy, když pracovní místa mizí; musíme na transformaci předem dohlížet. Jednou z možností je v první řadě stanovit sociální kritéria pro inovace. Každé zavedení automatizace a umělé inteligence by zde mělo být doprovázeno ověřitelnými opatřeními na ochranu zaměstnanosti, rekvalifikace a účasti pracovníků. Technologie se tak budou orientovat na uvolnění lidského času a schopností, spíše než na vytváření vyloučení. Za druhé, potřebujeme proaktivní politiky, kteří zpřístupní průběžné vzdělávání a profesní přechody všem a zajistí, aby náklady na adaptaci nenesly pouze jednotlivci. A konečně, je třeba, aby se společnosti zavázaly zahrnout kvalitu a důstojnost práce mezi své ukazatele úspěchu. Pokud jsou tyto podmínky splněny, může inovace sloužit jako spojenec bezpečnější, kreativnější a důstojnější práce; bez nich se inovace obvykle stává akcelerátorem nespravedlnosti.

Ekonomika, která si cení důstojnosti

157. Trh práce je jednou z oblastí, kde se rizika spojená s novými technologiemi projevují jasněji. Je proto nutné si uvědomit, že ekonomická svoboda není absolutní; musí být vždy poměřována s ohledem na společné dobro a důstojnost každého člověka. Podnikatelská iniciativa může být skutečně skutečným povoláním, které vytváří bohatství a zlepšuje životy, spíše než proměnnou závislou pouze na zisku. To je možné, když si člověk uvědomí, že vytváření důstojných a hodnotných pracovních míst je nezbytnou součástí jeho řádné služby společnosti. [158]

158. Papež František s prorockým duchem varoval před ekonomickou svobodou hlásanou pouze slovy, zatímco skutečné podmínky mnohým brání v jejím prospěchu. [159] Ekonomické modely, které vyzdvihují efektivitu a individuální úspěch, často považují investice do znevýhodněných osob nebo do těch, kteří se rozvíjejí pomaleji za zbytečné nebo nepohodlné, jako by jejich budoucnost závisela pouze na jejich schopnosti držet krok s „vítězi“. Ve skutečnosti spravedlivá společnost

vyžaduje bdělý stát a občanské instituce, které jsou schopny překonat singulární mentalitu efektivity a zajistit, aby zdroje, kreativní řešení a regulace upřednostňovaly ty nejzranitelnější. [160] Místo čekání na to, až se výhody růstu „*nakonec*“ dostanou k chudým, je třeba přijímat rozhodnutí, která zajistí, že se růst stane inkluzivním od samého začátku. Zkušenosti z posledních desetiletí ukazují, že v hospodářských a finančních krizích platí nejvyšší cenu vždy chudí, zatímco teorie, které slibují automatickou všeobecnou prosperitu, se často ukazují jako iluzorní.

159. Je důležité si uvědomit, že je nutné překonat současné ukazatele pro měření rozvoje, které již více než osmdesát let zůstávají zakotveny v konceptu hrubého domácího produktu a téměř systematicky ignorují základní aspekty celkového lidského a environmentálního blahobytu. Zároveň zhodnocují činnosti, které v krátkodobém i dlouhodobém horizontu negativně ovlivňují život naší planety. Rozvoj parametrů a ukazatelů, které by doplňovaly HDP, je klíčový pro zlepšení základních dat používaných pro analýzu, politické a ekonomické rozhodování a výběr regionálních, národních a mezinárodních priorit. Zavedení nových parametrů umožní posouzení – s širokou perspektivou relevantní pro naši dobu – dopadu legislativních a regulačních rozhodnutí na důstojnost práce, sdílenou prosperitu, snižování nerovností a ochranu životního prostředí. Ovlivní také samotný koncept rozvoje, formační procesy, mentalitu, veřejné mínění a také mír, který je pravdivý pouze tehdy, je-li založen na spravedlnosti.

160. V posledních letech finance nabývají na významu a v důsledku zavedení kryptoměn prošly hlubokými proměnami. Úvahy a směrnice obsažené v Magisteriu mých předchůdců, zejména v encyklikách, ukázaly, že fungování finančního zprostředkování, „*když je odtrženo od svých nezbytných antropologických a morálních základů, vedlo nejen k hrubému zneužívání a nespravedlnosti, ale také se ukázalo jako schopné vyvolat systémové krize globálního rozsahu*“. [161] Stejně tak pravdivé je riziko, že příjmy z kapitálu nahradí příjmy z práce, které jsou stále více marginalizovány dominantními zájmy ekonomického systému. Úspory, proměněné v úvěry pro reálnou ekonomiku a sloužící tak k vytváření práce – jak zaměstnání, tak samostatné výdělečné činnosti – však zůstávají klíčové pro rozvoj a pro investice, které musí doprovázet probíhající transformaci. Sociální funkce úvěru zůstává nenahraditelná. Finance samy o sobě jsou něco zcela jiného než finance pro rozvoj, tvorbu a vývoj práce.

161. Tato perspektiva se musí stát součástí širšího pohledu na globální dynamiku. Zatímco světové bohatství v absolutních číslech rostlo, je stále více koncentrováno v rukou menšího počtu lidí, což prohlubuje nerovnosti jak v rámci zemí, tak mezi nimi. „*Existuje několik těch, kteří mají příliš mnoho, a příliš mnoho těch, kteří mají málo, to je logika dneška*.“ [162] Vědecký a technologický pokrok, a to i v oblasti medicíny, není pro drtivou většinu lidí snadno dostupný, jak se dramaticky ukázalo během nedávné pandemie. Zatímco některé regiony vynakládají značné prostředky na zbytečné intervence nebo sny o individuálním zlepšení dostupné pouze vyvoleným, jiným částem světa chybí základní vybavení potřebné k záchraně milionů lidských životů. Myslet si, že nové technologie automaticky prospějí všem, znamená ignorovat důkazy. Pokud transformace ve fázi návrhu neupřednostní prevenci nových a dalších nerovností, technologický pokrok nevyhnutelně povede ke strukturálním nerovnostem. Dnes spravedlnost vyžaduje přístup k výhodám inovací, včetně péče, znalostí, nástrojů a příležitostí.

162. Spravedlivé zákony a metody přerozdělování jsou jistě nezbytné pro nápravu nerovnováhy, včetně daňových systémů, které odlehčují zátěž nejslabších a požadují více od těch s většími zdroji.

Snaha o sociální spravedlnost by však neměla být považována za samostatnou otázku, která následuje až po produkci bohatství, jako by ekonomika existovala pouze proto, aby bohatství vytvářela, a politici by zasahovali až následně, aby ho rozdělili. Spravedlnost se skutečně týká každé fáze ekonomické činnosti, od získávání zdrojů po financování a od výroby po spotřebu; každá volba má morální důsledky. [163]

163. Více než kdy jindy, ve věku umělé inteligence a robotiky, již není možné se spoléhat pouze na „*neviditelnou ruku*“ trhu. [164] Politika má za úkol orientovat ekonomiky a technologie k společnému dobru, podporovat důstojnou práci, sociální začlenění a spravedlivé rozdělení výhod inovací. Vzhledem k tomu, že mnohá ekonomická rozhodnutí překračují hranice států, je také potřeba v rámci mezinárodní spolupráce definovat společnou strategii, zejména ve prospěch nejzranitelnějších zemí a osob, s cílem podpořit rozvoj a překonat závislost na sociálních dávkách. Myšlenka, která stojí za těmito volbami, je nezměrná důstojnost každého člověka, společné dobro a svět skutečně spravovaný pro všechny. Vzájemná závislost mezi mírem a rozvojem, jak prorocky napsal svatý Pavel VI. v roce 1967, [165] zůstává platná i dnes, neboť prosperita přispívá k budování a posilování míru pouze tehdy, je-li rozšířená, inkluzivní a udržitelná.

164. V praxi znamená v době umělé inteligence a robotiky zajištění toho, aby ekonomika upřednostňovala lidskou důstojnost, přijetí určitých kritérií pro rozhodná jednání. Zaprvé, transparentnost a odpovědnost: pokud data a algoritmy ovlivňují rozdělování úvěrů, výběr personálu nebo přístup ke službám a příležitostem, je nezbytné, aby rozhodnutí byla srozumitelná, napadnutelná a podléhala dohledu, aby jednotlivci nebyli redukováni na pouhé profily. Zadruhé, začlenění a přístup: přínosy inovací musí být spárovány s investicemi do dovedností, infrastruktury a základních služeb, aby se zajistilo, že technologie nezvětší propast mezi těmi, kteří mají, a těmi, kteří nemají. A konečně, opatření k zajištění rovnosti: zdanění, sociální ochrana a průmyslová politika musí napravit nerovnováhu vytvořenou koncentrací bohatství a moci. Tato kritéria ve skutečnosti nepředstavují překážku inovací; spíše je činí civilizovanými a humánními.

Rodiny a mladí lidé: společenské podmínky naděje

165. Rodina je primárním společenským dobrem. Založena na trvalém spojení mezi mužem a ženou, je prvním prostředím, ve kterém všichni lidé rozvíjejí svůj potenciál, uvědomují si svou důstojnost a učí se nejranějším formám pravdy a dobra, přičemž si osvojují návyky, které je připravují na život ve společnosti. [166] Jako první přirozená společnost, obdařená základními právy, je rodina základní a nenahraditelnou buňkou každé společenské organizace. [167] V důsledku toho, když politické projekty a významná ekonomická rozhodnutí odsouvají rodinu na okrajovou nebo druhořadou roli, je ohrožen autentický růst celého společenského celku. [168]

166. Rodina je však křehkým společenským statkem, který bezprostředně ovlivňuje ekonomické a technologické transformace, jež mění povahu práce. Proto vyžaduje kulturní, právní a ekonomickou podporu. Ničivý dopad nezaměstnanosti a nejistoty zaměstnání na rodinné struktury je dobře známý. Z krátkodobého hlediska se může zdát výhodné snižovat náklady na práci nebo maximalizovat finanční efektivitu, ale z dlouhodobého hlediska to podkopává samotné základy společenského soužití. Zatímco se oslavují technologické úspěchy, sociální struktura je postupně narušována, jako by to byl tichý virus.

167. Pro mladé lidi je nejistota zaměstnání obzvláště zničující. Jak připomněli biskupové Spojených států amerických, práce není jen zdrojem příjmů, ale klíčovou oblastí, ve které se utváří identita, navazují přátelství a vztahy, učí se praktickým povinnostem a rozlišuje se vlastní povolání. [169] Pokud je přístup k práci brzděn vysokou mírou nezaměstnanosti, nedostatečnými systémy vzdělávání nebo strukturálními bariérami, mnoho mladých lidí nachází cestu k lidskému a profesnímu naplnění zablokovanou. Nutnost několikrát v průběhu života měnit zaměstnání vyžaduje neustálou modernizaci a rekvalifikaci, aby nové generace mohly kompetentně a samostatně čelit rizikům ekonomického prostředí, které se mění a často je nepředvídatelné. [170]

168. Z toho vyplývá specifická veřejná odpovědnost. Stát má povinnost podporovat podnikatelskou činnost tím, že bude vytvářet podmínky příznivé pro zaměstnanost, podporovat práci tam, kde chybí, a bránit ji v dobách krize, protože je to prvořadé dobro pro rodiny a společnost. [171] Zejména v době neustálé technologické transformace potřebujeme politickou kreativitu, která bude podporovat „práci“ a do centra pozornosti postaví rodinu a budoucí generace; jinak se náš hospodářský pokrok promítne do nových forem nejistoty a vyloučení.

169. Podpora rodin a mladých lidí v tomto přechodu vyžaduje rozhodnutí, která umožní dosažení stability. Jak již bylo uvedeno výše, politika práce musí podporovat kontinuitu a kvalitu zaměstnání, bojovat proti nejistotě jakožto normálnímu životnímu stavu a podporovat realistické cesty vstupu na trh práce a profesní růst. Za druhé, jsou zapotřebí opatření k zajištění zdravého způsobu života, protože bez správné rovnováhy mezi prací, volným časem a odpočinkem jsou rodiny oslabeny a mladí lidé se potýkají s rozvojem smyslu pro odpovědnost. Dále je nezbytné investovat do dostupného vzdělávání a rekvalifikace, aby se profesní mobilita vyžadovaná digitální ekonomikou nestala tvrdým výběrem mezi těmi, kteří jsou schopni aktualizovat své dovednosti, a těmi, kteří nemohou. A konečně, je třeba podporovat sociální vazby prostřednictvím sítí a vzdělávacích komunit, které doprovázejí životní volby a zabraňují tomu, aby nejistota vedla k osamělosti nebo závislosti. Pokud budou tyto technologické transformace provedeny, lze je zvládnout, aniž by byla ohrožena schopnost budovat budoucnost, která je tím, co činí společnost prosperující.

Ochrana svobody před závislostmi a komercializací

Závislosti a společenská kontrola

170. Poté, co jsme se zamysleli nad pravdou a vzděláním, prací a rodinou, musíme nyní zvážit dopad digitální revoluce na lidskou svobodu a zabývat se riziky pro duševní zdraví jednotlivců i širšími společenskými výzvami. Neměly by se podceňovat ani jemnější formy závislosti spojené s „*digitální ekonomikou pozornosti*“, protože platformy a služby jsou často navrženy tak, aby upoutaly čas a pozornost uživatelů, zneužívaly jejich zranitelnost a oslabovaly jejich vnitřní svobodu. Když obchodní modely vzkvétají na lidské slabosti, je s člověkem zacházeno spíše jako s prostředkem než jako s cílem; ti, kdo takové systémy navrhují nebo financují, nesou morální odpovědnost, kterou nelze ignorovat. Je naléhavě nutné podporovat technologie, které posilují vnitřní svobodu, a to podporou vzdělávání v oblasti digitální střízlivosti a ochrany nezletilých, a tím čelit modelům, které zneužívají zranitelnost.

171. Méně viditelným, ale neméně závažným dalším rizikem, je sociální kontrola, kterou umožňuje masivní sběr dat a používání algoritmických systémů. Když každá akce – pohyby, nákupy, vztahy a preference – zanechává stopu, vzniká nová forma moci, a to moc profilovat, předvídat a ovlivňovat chování, často aniž by si to jednotlivci plně uvědomovali. Pokud se takové druhy dat používají k rozhodování ovlivňujícím konkrétní příležitosti – jako je přístup k úvěrům, zaměstnání nebo základním službám – existuje riziko podkopání svobody a diskriminace nejzranitelnějších. Kontrola se navíc vykonává nejen prostřednictvím explicitních zákazů, ale také prostřednictvím architektury viditelnosti: to, co je zesilováno nebo naopak činěno neviditelným, co je odměňováno nebo penalizováno; v konečném důsledku formuje názory a volby a podporuje konformitu a autocenzuru. Z tohoto důvodu není svoboda v digitálním věku pouze vnitřní otázkou, ale také veřejným zájmem. Vyžaduje jasná pravidla, transparentnost, možnost odvolání a přiměřená omezení používání dotěrných technologií, aby technologie zůstaly ve službách lidské osoby a nestaly se formou kontroly nad svědomím.

172. Kořenem těchto problémů je technokratická a posthumanistická mentalita, která má tendenci považovat lidskou osobu za objekt, který lze manipulovat, nebo za zdroj, který lze optimalizovat, [172] čímž odstraňuje veškeré záruky proti nekontrolované honbě za ziskem. Převládá efektivita, spíše než respekt ke svobodě a lidské důstojnosti. Některé posthumanistické proudy jdou dokonce tak daleko, že si představují lidské bytosti „*druhořadé*“, podřízené zájmům elit, které se považují za nadřazené. Tato znepokojivá vyhlídka se stává o to závažnější, když se spojí s technologickými nástroji, které exponenciálně zvyšují schopnost kontroly a výběru. Dokonce i určité formy strukturálního zadlužení, které udržují celé národy v podmínkách závislosti, odrážejí stejnou mentalitu v nových formách, která toleruje vztahy podřízenosti podobné otroctví.

Prolomení řetězů nových forem otroctví

173. Tento zkreslený pohled na lidskou osobu se dnes odráží v různých formách otroctví přímo spojených s digitální ekonomikou. Nic ve světě umělé inteligence není nehmotné ani magické. Každá zdánlivě okamžitá a bezchybná reakce je výsledkem dlouhého řetězce mediace, zahrnujícího rozsáhlé sítě přírodních zdrojů, energetické infrastruktury a především lidí. Významná část fungování digitální ekonomiky se opírá o tichou práci milionů lidí, kteří se zabývají základními, ale do značné míry neviditelnými činnostmi, jako je označování dat, trénování modelů a moderování obsahu, často zahrnujícími znepokojivý materiál. V mnoha případech jsou tito pracovníci mladí lidé, převážně ženy, pracující v náročných podmínkách za minimální mzdy. K této neviditelné práci se přidává ještě drsnější práce spočívající v získávání zdrojů potřebných pro výrobu zařízení a mikroprocesorů, na kterých umělá inteligence závisí. V některých regionech světa pracují děti a dospívající v nebezpečných podmínkách a drtí materiály, ze kterých se získávají prvky vzácných zemin. Těla těchto lidí jsou zjizvená, zraněná a opotřebovaná, aby výpočetní tok mohl nerušeně pokračovat. Zločinecké sítě dále využívají online platformy, systémy zasilání zpráv, anonymní platební metody a techniky profilování k náboru, kontrole a přepravě obětí obchodování s lidmi – velmi často nezletilých – čímž redukuje muže a ženy na „*data*“, která je třeba sledovat, a „*balíky*“, které je třeba přepravovat v rámci stejných digitálních okruhů, jež podporují velkou část globální ekonomiky. Tato realita hluboce zpochybňuje morální svědomí naší doby. Nestačí se dovolávat efektivitu ani oslavovat výhody inovací, pokud jsou postaveny na řetězci vykořisťování, který

zůstává záměrně skryt. Pokud technologie slibuje emancipaci, ale zároveň vytváří nové formy globální podřízenosti, je v rozporu se základním principem lidské důstojnosti.

174. Boj proti novým formám otroctví je rozhodující zkouškou pro etické rozlišování umělé inteligence a digitální transformace. V souladu s tradicí, kterou zahájil Lev XIII., církev znovu důrazně odsuzuje všechny formy otroctví, obchodování s lidmi a komodifikace osob. Zdůrazňuje také naléhavou potřebu reflexe a jednání, které zachovávají nezcizitelnou důstojnost každé lidské bytosti a společné dobro jakožto střed a cíl společnosti a zároveň jakožto řídicí kritéria pro každou osobní, sociální a politickou volbu. Bez této etické a humanizující reflexe by nás rostoucí moc digitálních systémů mohla vést k novým zvěrstvům, která nejsou o nic méně hanebná než ta z minulosti, která nyní odsuzujeme, zatímco se nadále prezentujeme jako „vyspělé“ a „civilizované“ společnosti.

175. Obchodování s lidmi musí být uznáno jako současná forma otroctví a závažné porušení lidské důstojnosti. Pokud se na tyto praktiky nereaguje rázně nebo je přijímáme bez náznaku netolerance, stáváme se určitým způsobem spoluviníky dnešních hříchů, které jsou podobné hříchům minulosti, kdy bylo otroctví zatajováno a ospravedlňováno. [173]

176. Církev si při vývoji své doktríny postupně uvědomovala závažnost těchto otázek. Je pravda, že minulé události nelze posuzovat anachronicky, jako by morální kritéria, která v průběhu času dozrála, byla vždy k dispozici. Nemůžeme však ani popřít ani zlehčovat zpoždění, s nímž společnost i církev odsoudily metlu otroctví. Ve starověku a středověku mělo mnoho jednotlivců a dokonce i církevních institucí otroky. Již v raném novověku Apoštolský stolec Říma v reakci na žádosti panovníků několikrát zasáhl, aby reguloval a legitimizoval formy podmaňování a v některých případech i zotročování „nevěřících“. [174] Teprve v devatenáctém století bylo jasně formulováno formální, absolutní a univerzální odsouzení otroctví, zejména za papeže Lva XIII. [175] Tento vývoj nabízí jasný příklad růstu církve v chápání trvalých pravd Zjevení, které chrání. Ačkoli v praxi ne vždy panovala jednotnost – vzhledem k tomu, že otroctví bylo dlouho tolerováno, než bylo jednoznačně odsouzeno – v průběhu dějin se neustále potvrzuje důstojnost každé lidské bytosti, stvořené k obrazu Božímu, i když trvalo osmnáct století, než byla jeho plná neslučitelnost s otroctvím výslovně uznána. To představuje ránu v křesťanské paměti, od níž se nemůžeme odtrhnout. [176] Je nemožné necítit hluboký zármutek, když přemýšlíme o nesmírném utrpení a ponížení, které tolik lidí snáší v příkrém kontrastu s jejich nezměrnou důstojností jako osob nekonečně milovaných Pánem. Za to jménem církve upřímně prosím o odpuštění.

177. Proto se vzpomínka na minulou spoluvinu a slepotu tváří v tvář nespravedlnosti otroctví stává výzvou k bdělosti. To, co jsme se naučili, musí být v současnosti proměněno v rozlišování a zodpovědnost. Chceme-li se v budoucnu vyhnout nutnosti znovu žádat o odpuštění za to, že jsme nerespektovali poklad lidské důstojnosti, který vyžaduje naše víra, je dnes na nás, abychom jasně a pevně odsoudili obchodování s lidmi v jeho mnoha podobách a společně se všemi, kteří se v této věci angažují, podpořili konkrétní úsilí o prevenci, ochranu, osvobození a rehabilitaci.

178. I dnes kolonialismus nabývá nových podob. Nedominuje již pouze tělům, ale přivlastňuje si data a transformuje osobní životy ve využitelné informace. Celé regiony, zejména ty, které se vyznačují strukturální křehkostí a omezeným geopolitickým významem, jsou v současnosti vystaveny novému způsobu vytěžování: zdravotním datům, epidemiologickým profilům, genetickým mapám a demografickým informacím. Ty se staly novými „vzácnými zeminami“ moci:

životně důležitými daty, která po agregaci a analýze mohou být použita k trénování prediktivních modelů, řízení investičních strategií, předvídání krizí a především k určení, kdo a co je považováno za důležité. Ti, kdo kontrolují zdravotní data celých národů – často shromažďovaná pod záminkou pomoci, výzkumu nebo inovací – mají strukturální vliv na budoucnost, protože mohou formovat potřeby a trhy. Mohou také dříve než ostatní rozhodovat o tom, komu budou přiděleny léky, investice a ochrana. Zde spočívá jedna z nejnaléhavějších morálních výzev naší doby: zajistit, aby se sdílené znalosti staly skutečným společným dobrem, a nikoli nástrojem dominance. To vyžaduje, aby jednotlivci měli nejen data, která je popisují, ale také možnost rozhodovat o tom, jak jsou tato data používána, kým a v čí prospěch. Jinak digitální věk nebude postkoloniální, ale koloniální v jiné podobě.

179. Nové formy otroctví jsou poháněny ekonomickými řetězci a digitální infrastrukturou. Proto je nutné jednat na několika frontách. Zaprvé, dodavatelské řetězce, které jsou základem technologického průmyslu a digitální ekonomiky, musí být transparentnější, aby se na skrytém vykořisťování nebudovala žádná konkurenční výhoda. Zadruhé, společnosti a investoři musí přijmout jasná kritéria pro preventivní etické ověřování (due diligence) a mezi své priority zařadit ochranu pracovníků, boj proti nucené práci a hodnocení sociálního dopadu obchodních modelů založených na datech. Digitální platformy musí dále zodpovědně spolupracovat s úřady a občanskou společností, aby zabránily tomu, aby se komunikační, platební a profilovací nástroje staly kanály pro nábor a kontrolu obětí. Když se tato úsilí spojí, může se digitální prostředí transformovat z prostoru vykořisťování na prostor ochrany, prevence a podpory lidské důstojnosti.

Společná odpovědnost

180. Různé oblasti, které jsme právě zvažovali – hledání pravdy ve veřejném životě, vzdělávání v digitálním prostředí, transformace práce, křehkost rodin a nové formy otroctví – nejsou izolovanými jevy. Spíše odrážejí společný základní problém, a to, že pokud se technologie stane konečným kritériem, lidská osoba riskuje, že bude redukována na data, kolečko ve stroji nebo komoditu. Pokud je však technologie integrována s moudrou perspektivou, může se stát nástrojem růstu, spravedlnosti a bratrství.

181. Z tohoto hlediska sociální nauka církve vyzývá ke sdílené odpovědnosti. Žádá, aby tyto procesy byly vedeny s prozíravostí: institucemi schopnými regulovat, aniž by dusily, a chránit, aniž by přebíraly kontrolu; podniky, které uznávají práci a důstojnost jako měřítko úspěchu; zprostředkovatelskými organizacemi a vzdělávacími komunitami, které obnovují důvěru a vztahy; a občany, kteří pěstují odpovědnost, umírněnost, rozlišování a smysl pro pravdu. Pouze tímto způsobem může inovace skutečně sloužit integrálnímu lidskému rozvoji, spíše než aby se stala zdrojem vyloučení a dominance. A pouze tímto způsobem lze příslib pokroku uznat za autentický, protože je měřen nedotknutelnou důstojností každého muže a ženy.

V. KAPITOLA

KULTURA MOCI A CIVILIZACE LÁSKY

182. Poté, co jsme zvážili, jak umělá inteligence transformuje určité dimenze života a společnosti, s vážnými důsledky pro lidskou důstojnost, musíme obrátit pozornost k ještě vážnější oblasti: válce. Nejedná se pouze o účinnost nových nástrojů, ale o riziko, že technologie, oddělená od etiky a odpovědnosti, učiní rozhodnutí o životě a smrti rychleji a neosobněji a bude prezentovat použití síly jako bezprostřední a schůdnou možnost. Ve stále více vzájemně závislém světě není mír jen jednou z mnoha otázek, ale předpokladem pro všeobecné dobro a zkouškou morální zralosti národů, zejména těch, které nesou odpovědnost za vládnutí.

183. Digitální revoluce mění způsob, jakým se vedou konflikty. Vedle viditelné války se objevují hybridní formy: kybernetické útoky, manipulace s informacemi, vlivové kampaně a automatizace strategických rozhodnutí. Umělá inteligence vstupuje do těchto procesů jako akcelerátor v kontextu mnoha technologií ze své podstaty ambivalentních: to, co je vytvořeno pro obranu, se může rychle proměnit v nástroj útoku a hranice mezi ochranou a agresí je rozmazaná. Umělá inteligence může posílit obranu a ochranu civilního obyvatelstva, ale může také snížit práh pro použití síly, zastírat odpovědnost a žít kulturu, v níž je nepřítel redukován na data a oběť na „vedlejší škody“. Ve světle těchto transformací se musíme znovu zamyslet nad principy sociálního učení církve: principy osobní důstojnosti, společného dobra, univerzálního určení statků, subsidiarity, solidarity a spravedlnosti – jako kritéria pro posouzení, zda technologie skutečně slouží lidstvu, nebo ho nakonec podmaňují – a považovat tato kritéria za vodítka pro naše volby.

184. V této kapitole mám v úmyslu postavit vedle sebe dvě protichůdné logiky, které jsem již zmínil pomocí biblických obrazů: na jedné straně pokušení postavit Babylonskou věž – v důvěře vložené do moci a pýchy; na druhé straně trpělivost znovu vybudovat Jeruzalém, jako v době Nehemjáše, „*kousek po kousku*“ – s ohledem na to, co je lidské, a na společné dobro.

185. Pokud se zamyslíme nad dynamikou současného světa, stále více vnímáme šíření kultury moci, poznamenané polarizací a různými formami násilí. Současná Babylonská věž není jen globalizovaným technokratickým paradigmatem, ale také střetem na dálku mezi protichůdnými imperialismy, mezi mocnostmi, které se snaží udržet si svou nadřazenost, a těmi, které se jí snaží získat, uprostřed množství lokálních konfliktů. Je to také závod o vývoj stále mocnějších technologií nebo o zajištění kontroly nad nimi, v souladu s dehumanizující dynamikou, která, jak se zdá, nezná mezí. Přesto vedle této tendence můžeme vidět, jak se významná část lidstva snaží zůstat lidmi a usiluje o vybudování města soužití a míru. Všichni jsme často jeho nevědomými staviteli a nekoordinovanými architekty, schopnými ušlechtilých impulsů, ale postrádajícími holistickou vizi: je to pomalejší, méně viditelná a méně okázalá stavba, která vyžaduje lepší pochopení a větší koordinaci, aby se mohla stát vědomým a strukturovaným závazkem každé komunity – od rodiny až po vládce států a jejich vzájemné vztahy. Právě tuto perspektivu zapojení, toto staveniště naděje nazýváme „*civilizací lásky*“.

Civilizace lásky v digitálním věku

186. Když svatý Pavel VI. zavedl frázi „civilizace lásky“ [177], svět byl poznamenán studenou válkou, závody ve zbrojení a hlubokými ekonomickými nerovnostmi. V této souvislosti církev poukázala na alternativní cestu k ideologické opozici systémů a představila společenský řád, v němž se spravedlnost a milosrdenství prolínají a láska se stává organizujícím principem ekonomického, politického a kulturního života. Dnes se musíme této vize chopit s novou vervou: civilizace lásky není naivní utopií, ale náročným projektem. Zahrnuje převedení milosrdenství do struktur spravedlnosti, institucionální formu bratrství a uznání druhého – ať už člověka nebo národa – jako nepostradatelného spojence při budování společného dobra. Jak nám připomněla encyklika Fratelli tutti, pouze tato sociální láska, schopná stát se kulturou a normou, může vytvořit stabilní mezinárodní řád a proměnit soužití z pouhého ozbrojeného ve společenství osudu [178].

187. Dnes, v kontextu digitální revoluce, tato intuice nabývá ještě většího významu. Digitální sítě, globalizovaná ekonomika a rozvoj umělé inteligence vytvářejí stále hustší vazby a v reálném čase propojují rozhodnutí učiněná na jednom místě s důsledky, které vyvolávají jinde. Proto zůstávají slova Druhého vatikánského koncilu o rostoucí vzájemné závislosti mezi národy aktuální: společné dobro stále více nabývá univerzálního rozměru, přičemž práva a povinnosti zahrnují celou lidskou rodinu [179]. Projekt civilizace lásky zde přebírá základní úkol proměnit tuto vynucenou vzájemnou závislost v úmyslnou a vědomě zvolenou solidaritu. Toto je kritérium, které řídí technologické procesy: nestačí, aby nás umělá inteligence činila efektivnějšími nebo lépe propojenými; měla by sloužit k budování této univerzální lidské rodiny – se společnými právy a povinnostmi – v níž se digitální blízkost stává skutečnou příležitostí k setkávání a vzájemné péči.

Kultura moci

188. V době, ve které žijeme, sílí mocenská kultura, v níž dostupnost zdrojů a schopnost dominovat diktují agendu a kritéria rozhodování, čímž se společné dobro lidstva odsouvá do pozadí a tragédie národů postižených válkou se redukuje na proměnnou, druhořadou vůči strategickým zájmům. Tato mocenská kultura prostupuje společnost, transformuje vztahy a chování a šíří se, normalizuje válku, podporuje snahu o stále větší vojenskou moc, zneužívá krizi multilateralismu a živí falešný realismus, který opakuje, že alternativy neexistují.

Normalizace války

189. V roce 1965 zazněla na Valném shromáždění OSN mocně slova svatého Pavla VI.: „*Už nikdy válka, už nikdy válka!*“ [180] Musíme uznat, že navzdory touhám a prohlášením o míru bylo posledních šedesát let poznamenáno konflikty ohromující brutality, které často v masivním měřítku postihovaly civilní obyvatelstvo a vedly k úmrtí nevinných obětí, masovému vysídlování, sociální destabilizaci a dlouhodobým zraněním. Ve veřejné diskusi však panovalo rozšířené přesvědčení, že válka by měla zůstat poslední možností, podléhat přísným etickým a právním omezením a vždy orientována na politickou vizi míru. V návaznosti na vývoj bezprostředně po první světové válce nastal po druhé světové válce zlom: mír se stal středem pozornosti mezinárodního řádu, jak dokládá zejména Charta Organizace spojených národů, s úmyslem „*zachránit budoucí generace před*

metlou války“. [181] Stejně tak mnoho národních ústav omezovalo použití síly na extrémní a přísně omezené okolnosti. I během studené války, navzdory existenci vážných konfliktů, přetrvávalo vědomí, že nové světové válce je třeba se za každou cenu vyhnout.

190. Dnes jsme však svědky skutečného paradigmatického posunu ve veřejné diskusi a v rozhodování o znovuvyzbrojování, kdy se znepokojivě oživuje válka jako nástroj mezinárodní politiky, zatímco samotné etické principy, které dříve omezovaly její používání, jsou erodovány. Regionální konflikty, které se v průběhu času vlečou, stupňující se napětí a vzájemné hrozby se stávají téměř běžnými a znovu se objevují formy konfliktů poháněné touhou po územní expanzi, o nichž se myslelo, že je možné je překonat. Veřejné mínění je postupně formováno a podmiňováno polarizujícími mediálními narativy, které jsou často zesilovány algoritmy, jež upřednostňují konflikt a konfrontaci.

191. Jsme také svědky znepokojivé ztráty historické paměti, jelikož mizí svědectví z první ruky o holocaustu a obou světových válkách. To vede k selektivnímu nebo zkreslenému přepisování minulosti v kontextu, kdy falešné zprávy a manipulace s narativy zastírají poučení, která se z nich vyvodila. Bez živé paměti na hrůzy války hrozí, že politická rozhodnutí budou činěna pouze na základě moci, bez jakéhokoli zvážení dlouhodobých důsledků.

192. K tomu všemu přidávají média a digitální dimenze nové a rozhodující prvky. Komunikační sítě, fragmentované informační prostředí a algoritmy, které podporují konfrontaci, mohou zvětšovat polarizaci a zášť, zvyšovat propagandu a ztěžovat společné rozlišování. Válka se tak nejen vede, ale je také kulturně podmíněna zjednodušujícími narativy, mentalitou přítel-nepřítel, dezinformacemi a strachem. Když historická paměť slábne a etické principy chránící civilisty a nejzranitelnější osoby jsou oslabeny, je snazší ospravedlňovat násilí jako nezbytné, nevyhnutelné nebo dokonce „čisté“. Právě v tomto kontextu lidstvo sklouzává do násilné kultury moci, kde se mír již nejeví jako odpovědnost, kterou je třeba přijmout, ale jako křehký interval mezi konflikty. Dnes, více než kdy jindy, aniž by bylo dotčeno právo na sebeobranu v nejpřísnějším slova smyslu, je důležité znovu zdůraznit, že teorie „*spravedlivé války*“, která byla až příliš často používána k ospravedlnění jakéhokoli druhu války, je nyní zastaralá. [182] Lidstvo disponuje mnohem účinnějšími a schopnějšími nástroji pro podporu lidského života a řešení konfliktů, jako je dialog, diplomacie a odpuštění. Použití síly, násilí a zbraní odráží chudobu ve vztazích, která má vždy katastrofální důsledky pro civilní obyvatelstvo.

Neomezená síla

193. Určujícím prvkem současné situace je vzestup válečného průmyslu, který se v některých zemích stal klíčovým sektorem ekonomiky. Úzké propojení mezi ekonomickými zájmy, vojenskými aparáty a politickými rozhodnutími vytváří „*ozbrojený národ*“, kde se válka jeví téměř jako přirozené rozšíření politiky a kde se trh se zbraněmi stává autonomním hybatelem agresivních rozhodnutí. Nemůžeme ignorovat obrovské ekonomické zájmy, které za válkou stojí. Zbrojní průmysl a země dodávající zbraně profitují z trhu, který vzkvétá právě díky konfliktu. V tomto smyslu existuje také ekonomická logika, která přispívá k vyhrocování napětí v různých regionech světa.

194. Vojenské arzenály se těší nové pozornosti. V minulosti povědomí o hrozbě, kterou představují zbraně schopné zničit celé lidstvo, vedlo k jednáním o deeskalaci a odzbrojení. Bohužel jsme se posunuli za tento horizont a vývoj jaderných arzenálů – včetně vyhlídky na taktické využití – činí použití těchto zbraní stále reálnější možností. V této souvislosti je vstup Smlouvy o zákazu jaderných zbraní v platnost v roce 2021, kterou podpořilo více než sedmdesát zemí, důležitým znamením, ale hrozí, že zůstane do značné míry symbolickým, jelikož hlavní jaderné mocnosti nejsou jejími smluvními stranami. To vedlo k šíření mylné představy, že jaderné odstrašování je nezbytnou podmínkou bezpečnosti. To má za následek podněcování nových, obtížně kontrolovatelných závodů ve zbrojení, doprovázených postupným rušením dohod o snižování jaderných zbraní a vývojem „*miniaturizovaných*“ zbraní, které usnadňují jejich použití jako schůdnou možnost.

195. Stejná logika platí i pro konvenční konflikty: vojenská síla, slabé diplomatické iniciativy a složitost sázkových zájmů podporují konflikty, které mají tendenci se prodlužovat s extrémně vysokými lidskými a environmentálními náklady. Je mnohem snazší válku začít, než ji ukončit, a přesto úvahy o prevenci konfliktů zůstávají dramaticky okrajové.

196. Situaci dále destabilizuje přítomnost nových ozbrojených agentů, jako jsou džihádistické skupiny, soukromé milice a zločinecké sítě, které znamenají konec státního monopolu na použití síly. Tyto skupiny často prolínají vágní ideologické motivace s konkrétními ekonomickými zájmy a transformují válku ve „*způsob života*“ pro celé generace mladých lidí a dětí. Cílem zde již není definitivní vítězství, ale udržování konfliktu jako zdroje moci a příjmů.

Zbraně a umělá inteligence

197. Tento scénář je spojen s neustálým vývojem zbraňových systémů, zejména zbraní založených na umělé inteligenci. Svatý stolec nedávno poznamenal, že rostoucí snadnější použití autonomních zbraňových systémů činí válku „proveditelnější“ a méně podléhající lidské kontrole, což je v rozporu se zásadou, že použití ozbrojené síly by mělo být poslední možností v případech legitimní obrany.[183] Vývoj a používání umělé inteligence ve válčení proto musí podléhat nejpřísnějším etickým omezením – respektování lidské důstojnosti a posvátnosti života – aby se zabránilo závodům ve zbrojení.[184]

198. Někdy se mluví o „*umělých morálních činitelích*“, jako by stroj mohl – s větší konzistencí než člověk – zaručit rozlišení mezi dobrem a zlem. Morální úsudek však nelze redukovat na kalkul: předpokládá svědomí, osobní odpovědnost a uznání jiné lidské bytosti jako osoby. Proto nelze svěřit umělým systémům smrtící nebo dokonce nezvratná rozhodnutí. Neexistuje žádný algoritmus, který by mohl učinit válku morálně přípustnou. Umělá inteligence nezbavuje konflikt jeho inherentně nelidského charakteru: může jej pouze zrychlit a učinit neosobnějším, snížit práh pro uchylování se k násilí a transformovat obranu na operační predikci, čímž redukuje oběti na data. Tímto způsobem nás zvyká na myšlenku, že násilí je nevyhnutelné a musí být pouze optimalizováno. Proto je nanejvýš důležité vnášet hodnoty a obezřetný úsudek do programování umělých systémů, které vytváříme, aby mohly přispět k budování morálního ekosystému, v němž jsou lidé schopni více naslouchat svému svědomí, a také umožnit modelům umělé inteligence stanovit vhodné hranice.

199. Nestačí se obecně odvolávat na etiku. Musí být stanovena konkrétní kritéria pro rozlišování. První takové kritérium se týká osobní odpovědnosti. Když se rozhodnutí o úderu stane automatizovaným nebo neprůhledným, zvyšuje se riziko zřeknutí se odpovědnosti. Z tohoto důvodu musí být řetězec odpovědnosti identifikovatelný a ověřitelný; ti, kdo navrhují, školí, povolují a používají technologie, musí nést odpovědnost za svá rozhodnutí. Druhé kritérium se týká morálního časového rámce pro činění úsudků. Zatímco umělá inteligence má tendenci urychlovat rozhodovací procesy, rychlost a efektivita by nikdy neměly být nejvyšší motivační silou pro nevratná rozhodnutí učiněná v kontextu války. Třetím kritériem je identifikace a ochrana civilistů. Jakákoli technologie, která usnadňuje útoky bez vidění tváří lidských bytostí, snižuje morální práh konfliktu. Výběr cíle a použití síly nesmí stírat rozdíl mezi bojovníky a nebojovníky ani ignorovat důsledky pro bezbranné obyvatelstvo.

200. Z těchto kritérií vyplývají určité základní požadavky. Zaprvé, u jakéhokoli systému používaného ve válečném kontextu musí být zaručena sledovatelnost a schopnost rekonstruovat rozhodnutí, aby se odpovědnost a potenciální chyby neztratily v řetězci událostí. Zadruhé, rozhodnutí o použití smrtící síly nelze delegovat na neprůhledné nebo automatizované procesy, ale musí zůstat pod účinnou, vědomou a odpovědnou lidskou kontrolou. A konečně, je nezbytné stanovit společná pravidla, a to i na mezinárodní úrovni, která omezí závody ve zbrojení a zajistí zvláštní ochranu civilistů i infrastruktury nezbytné pro jejich přežití.

Krise multilateralismu

201. Kultura moci pramení také z krize multilaterálního systému. Instrukce vytvořené k obraně myšlenky sdíleného osudu národů a globálního společného dobra se zdají být oslabené, a to nejen kvůli strukturálním omezením, ale také proto, že často chybí společná vůle je podporovat, reformovat a uznat jejich morální autoritu. Místo pokroku se vracíme zpět od historického zlomu 20. století. Po roce 1989 byl kolaps komunistických režimů v Evropě doprovázen primárně ekonomickou globalizací, která postrádala adekvátní politickou architekturu schopnou podporovat dialog a mír. Schopnost vytvářet blahobyt, demokracii a stabilitu byla téměř slepě svěřena trhům, zatímco ve skutečnosti globalizace automaticky negenerovala jednotu a mír, ale místo toho vyvolala fundamentalistické, identitářské a nacionalistické reakce. Výsledek má daleko k opravdovému multilateralismu: je spíše podobný neuspořádané a konfliktní multipolaritě, kde převládá nedůvěra k druhému.

202. Pokušení budovat kolektivní identitu v opozici vůči nepříteli se vrací a živí narativy, v nichž se každý prezentuje jako oběť s nárokem na odvetu. Zjednodušování reality do klišé – „já na prvním místě“, „přítel-nepřítel“, „my-oni“ – usnadňuje často nezodpovědná rozhodnutí, která podkopávají vzájemnou důvěru mezi národy. Moc mezinárodního práva je tak nahrazena údajným „zákonem mocných“ a jeho nástroje – od tribunálů příslušných k řešení případů válečných zločinů až po soudy zřízené k rozhodování sporů mezi státy – jsou často obcházeny nebo oslabovány, což má katastrofální důsledky pro politickou kulturu a sociální soužití [185].

203. V této souvislosti budování míru ustoupilo do pozadí: rozvojová spolupráce, odzbrojení, předcházení konfliktům a budování vzájemné důvěry jsou odsunuty na vedlejší kolej ve jménu logiky moci. Tímto způsobem jsou oslabeny i výdobytky humanitárního práva: princip

proporcionalita v reakci na akty agrese, ochrana přístupu k vodě, potravinám a základním statkům, respekt k životům civilistů a dětí – to vše je považováno za naivní pozůstatky minulosti.

Domnělý politický realismus

204. Žijeme v době značné duchovní a kulturní slepoty. Falešný pragmatismus podporuje přerušení kořenů paměti, jako by mohlo být iniciováno „*nové stvoření*“, oddělené od minulosti; i ti, kdo se odvolávají na velké morální principy, riskují, že upadnou do tohoto historického nihilismu a klamou se, že zvěrstva 20. století se nemohou opakovat. Ve skutečnosti se stejné mechanismy znovu objevují v nových podobách. Zdá se, že se opět vnucuje logika ozbrojené rovnováhy a odstrašování. Na rozdíl od bipolárního scénáře studené války však dnes množení aktérů a front konfliktů činí tuto logiku stále nestabilnější. Eskalace konfliktů tlačí k asymetrickým a „*hybridním*“ válkám, vedeným také v ekonomické, finanční a IT oblasti, s využitím dezinformačních a zastrašujících kampaní zaměřených na ovlivnění veřejného mínění. V mnoha zemích, včetně zemí globálního Jihu, je zvyšování vojenských výdajů prezentováno jako jediná odpověď na nejistou budoucnost nebo vnímané hrozby, zatímco skutečné náklady nesou ti nejchudší, kteří vidí, jak se jejich zdroje na zdravotnictví, vzdělání a sociální zabezpečení zmenšují.

205. V jádru toho všeho leží falešný „*realismus*“, založený nejen na přetrvávající logice síly, ale také na jistém kulturním a antropologickém přesvědčení, že válka je nevyhnutelností lidské přirozenosti. Říká se, že tomu tak vždy bylo, až na krátké přerušení, a vždy to tak bude! Problémem tedy již není mír, ztracený jako referenční bod na mezinárodní scéně, ale jak a kdy podniknout vojenskou akci, a zároveň tvrdit, že nepřipravit se na konflikt by bylo nezodpovědné. Skutečně nezodpovědná je však právě *realpolitika*, ta forma politického „*realismu*“, která do svědomí a kultur zasévá smíření s válkou jako nevyhnutelnou a prezentuje mír a dialog jako utopické nebo iracionální postoje, údajně ignorující existující hrozby. Mír však není naivní nadějí, ani pouhou absencí války: je ovocem – vždy možné – spravedlnosti a milosrdenství.

206. V takové atmosféře se nihilismus a pragmatismus prolínají a normalizují nejzávažnější chyby: náboženský extremismus a fanatismus identity se spojují s iracionálním ekonomismem, zatímco politika se snadno uchyluje k dezinformacím, zesměšňuje protivníka a systematicky vyvolává strach a zášť. Tímto způsobem je jinakost druhého stále více vnímána jako hrozba, která přizívuje touhu po vlastnictví, touhu po nadvládě, hegemonické ambice, zneužívání moci a strach z odlišnosti a zároveň připravuje půdu, v níž mohou téměř nepostřehnutelně dozrát nové konflikty [186].

207. Toto je úrodná půda pro nové války, možná ještě nebezpečnější než ty staré, protože mají tendenci překračovat všechny etické hranice. Co bylo kdysi považováno za nepřijatelné, lze nyní realizovat téměř bez váhání, zatímco mezinárodní reakce se přizpůsobuje spíše pohodlí jednotlivých vlád než objektivní váze faktů. Rozhodnutí se dnes zdají být diktována téměř výhradně ekonomickými kalkulacemi, udržována mediálními iluzemi, uměle vyvolanou euforií a „*sny*“, které se nevyhnutelně hroutí a generují frustraci a nové násilí. Když jsou lidé přesvědčeni, že nic není skutečně pravdivé a že „*pravidla*“ jsou pouze prázdné štíty, roznětka se vznítí v samotných srdcích lidí a vyvolá nové výbuchy netolerance a agrese.

208. V tomto scénáři zůstává otázka skutečných záruk proti novému násilí. Když kultura normalizuje a ospravedlňuje konflikt, objevuje se nebezpečný kluzký svah: co se dnes zdá

nemyslitelné, může být zítra považováno za přijatelné na základě kalkulací užitečnosti nebo bezpečnosti. V zemích poznamenaných vážným sociálním napětím nemůžeme vyloučit možnost, že někdo nakonec bude vnímat ozbrojený konflikt jako účinný prostředek k odvedení pozornosti od vnitřních problémů a jako nástroj cynického zvládnání obtíží.

209. Zvláštní odpovědnost nesou ti, kteří působí ve světě vědeckého výzkumu. Všichni účastníci v této oblasti – vědci, podnikatelé, investoři, akademické autority, politici a další – jsou povoláni jednat v duchu transparentnosti a odpovědnosti a udržovat si hluboké povědomí o širším kontextu, v němž je zasazen technologický pokrok, který spoluvytvářejí, včetně pokroku souvisejícího s umělou inteligencí. Když se lidé omezují pouze na svůj vlastní obor, klamou sami sebe a domnívají se, že vykonávají morálně neutrální úkol, a vyhýbají se otázkám o konečných cílech, které řídí konkrétní experimenty; tímto způsobem riskují spoluúčast, možná neúmyslně, na zlověstných projektech, které živí nové formy násilí, manipulace a dominance.

Budování civilizace lásky

210. Budování světa v permanentním válečném stavu je zlo a musí být nazváno tím, čím je. Tento způsob popisu reality, ve které žijeme, se může zdát pochmurný nebo pesimistický, ale já věřím, že je to nutný soud. Křesťanská perspektiva se však nevyčerpává pouhým odsouzením zla. Dějiny vnímáme ve světle Ukřižovaného a Zmrtvýchvstalého, kterému Otec dal „*veškerou moc na nebi i na zemi*“ (Mt 28,18). Přítomnost neinterpretujeme jako uzavřený osud, ale jako prostor otevřený osobnímu i společnému obrácení. Věříme v moc Království, které se vyvíjí z maličkosti hořčičného zrnka, jako zrnko, které, jakmile je zaseto, klíčí a roste (srov. Mk 4,26–32). Zatímco jsme obklopeni hlukem a zmatkem, dobrota roste ze země v tichu. Jak říká prorok: „*Hle, činím něco nového, už se to ukazuje. Nevíte to?*“ (Iz 43,19).

211. Pozorné čtení dějin to potvrzuje. I v nejtemnějších nocích Pán pozvedá muže a ženy schopné nepodléhat rezignaci a setrvat v dobru: jsou to lidé, kteří chrání slabé a otevírají dveře smíření. Památka svatých a spravedlivých, často zapomínaných budovatelů míru, ukazuje, že milost neodstraňuje konflikt jediným magickým gestem, ale plodí aktivní odpor proti zlu a překvapivou kreativitu v konání dobra. Křesťané vnímají temnotu a nazývají ji jménem, ale nezastavují se u ní: znají světlo a vědí, že tma ho nepřemohla a nemůže ho přemoci (srov. Jan 1,5). Proto, podpoření teologickou nadějí, která dává realitě smysl a směr, slouží dobru i tam, kde se zdá, že utrpení má poslední slovo,

Všichni můžeme přispět

212. Zde se však objevuje jemné pokušení: myslet si, že problémy jsou příliš velké a my jsme příliš malí, a že proto naše volby nic neznamenaají. To je elegantní forma kapitulace, často maskovaná jako realismus. Samozřejmě, ne každý má stejnou možnost ovlivňovat realitu: někteří ovládají moc, jiní rozhodují o investicích, řídí instituce, provádějí vědecký výzkum, vzdělávají, informují a produkují; a jsou tací, kteří se zdají být zaměřeni pouze na svůj každodenní život. Přesto nikdo není bez odpovědnosti. Každý má svůj vlastní prostor pro jednání a právě tam – a nikde jinde – je

povolán k volbě, zda bude žít logiku moci (i když jen skrze lhostejnost, cynismus, lži nebo nenávisť), nebo bude chránit logiku míru (skrze pravdu, umírněnost, blízkost a péči).

213. Katolický spisovatel 20. století, John Ronald Reuel Tolkien, vyjádřil naši odpovědnost ústy jedné z postav svého románu: „*Není však na nás, abychom ovládali všechny vlny, které proudí tímto světem; je naším úkolem udělat, co můžeme, pro dobu, ve které žijeme, vyčistit plevel z pole, které známe, abychom svým nástupcům předali čisté a obdělávatelné pole.*“ [187] Civilizace lásky se nerodí z jediného, velkolepého gesta, ale ze souhrnu malých a vytrvalých skutků věrnosti, které zabraňují dehumanizaci. Proto stojí za to se zastavit a zvážit několik aspektů, jak může každý – ve své vlastní sféře – spolupracovat na jejím budování. Aniž bych si dělal nárok na vyčerpávající seznam, navrhuji pět cest každodenní a veřejné odpovědnosti: odzbrojující slova, budování míru ve spravedlnosti, pohled očima obětí, pěstování zdravého realismu a oživení dialogu a multilateralismu.

Odzbrojující slova

214. Prvním příspěvkem, který můžeme udělat k budování humánnější civilizace, je pečovat o svá slova. „*Odzbrojme slova a přispějeme k odzbrojení světa*“ [188]. Síla slov je nesmírná a zažíváme ji v každodenní komunikaci, když nám někdo řekne něco, co změní naši povahu – k lepšímu nebo k horšímu. „*Mír začíná u každého z nás: způsobem, jakým se díváme na druhé, jak jim nasloucháme a jak o nich mluvíme. V tomto smyslu je způsob, jakým komunikujeme, zásadní: musíme říci ‚ne‘ válce slov a obrazů; musíme odmítnout paradigma války.*“ [189] Všichni si proto musíme zpytovat svědomí ohledně slov, která používáme, předsudků, které jimi prostupují, a agrese – zjevné či skryté – která v nich spočívá. Máme skutečnou příležitost přispět k dobru pokaždé, když mluvíme pravdu, dáváme moudré rady, podporujeme někoho, kdo potřebuje útěchu, odsuzujeme nespravedlnost nebo dáváme hlas někomu, kdo útěchu nemá.

Budování míru spravedlností

215. Všichni, na všech úrovních, můžeme přispět k budování základu míru, kterým je spravedlnost. Neusilujeme pouze o jakýkoli druh míru – například o absenci konfliktu za každou cenu – ale o skutečný mír zrozený ze spravedlnosti. „*Existuje velmi úzké spojení mezi spravedlností jednotlivce a mírem všech.*“ [190] Svátý Augustin v komentáři k verši žalmu „*spravedlnost a pokoj se objímají*“ (Ž 84,11) napsal: „*Nikdo se nevyhýbá touze po pokoji, a přece ne každý je ochoten jednat ve spravedlnosti... Konejte však skutky spravedlnosti a pamatujte na to, že spravedlnost a pokoj se objímají, nejsou si v rozporu. Proč se stavíte proti spravedlnosti? Zde vám například spravedlnost říká, abyste nekradli, ale vy si nevšímáte; abyste se nedopouštěli cizoložství a jste hluchí; abyste nedělali druhým, co byste nechtěli, aby se dělalo vám; abyste o svém bližním neříkali věci, které byste nechtěli, aby se říkalo vám... Chcete tedy dosáhnout pokoje? Pak jednat ve spravedlnosti!*“ [191] Nikdy se neunavme v hledání spravedlnosti!

Pohled očima obětí

216. Jsou chvíle, kdy musíme, pokud chceme zůstat lidmi, odložit stranou své výhrady a zaujmout stanovisko. V některých konfliktech je nespravedlivé zůstat neutrální, ani nestačí jen tvrdit, že nejsme spoluviníky. [192] Když jsme svědky bombardování civilistů, útoků na nemocnice, školy nebo životně důležitou infrastrukturu a násilí, které postihuje děti, čelíme skandálům, které zraňují samotné lidstvo. Proto nemůžeme zůstat na úrovni abstraktní analýzy. Papež František nás povzbuzoval, abychom se „*dotkli zraněného těla*“ [193] těch, kteří trpí: dívali se do jejich tváří, naslouchali jejich příběhům a uznali jejich zranění. Bolestné události vyžadují jak historii, tak paměť, první k vyličení faktů, druhá k vydávání svědectví o prožitých zkušenostech.

217. Dát prostor hlasům obětí prostřednictvím komunikace a vzdělávání, což nám pomáhá uvědomit si propast zla, která je vlastní válce a obecně všem formám násilí. Pomáhá nám odmítnout normalizaci konfliktů; neodvracet se, když je porušována lidská důstojnost; a vrátit obětem důstojnost uznání a slyšení. [194] Věnování pozornosti těmto hlasům posiluje přesvědčení, že kromě násilných menšin si lidstvo válku nepřeje. Zvláštním způsobem může být církev místem živé paměti obětí. Jak připomínal svatý Pavel VI., církev cítí, že si musí osvojit jak hlas těch, kteří zemřeli v minulých válkách, tak hlas živých, kteří dodnes nesou zranění, aby se jejich volání stalo volání po míru a harmonii, a nikoli předehrrou k novým konfliktům. [195]

Pěstování zdravého realismu

218. Potřebujeme zdravý realismus, který se vyhýbá jak politickému idealismu, tak cynismu. Existuje druh idealismu, který má tendenci selektivně vybírat fakta, zkreslovat je a přejmenovávat. Jeho zastánci nakonec žijí v realitě konstruované tak, aby odpovídala jejich vlastnímu přesvědčení. Naopak existuje také zkažená forma realismu, která zaměňuje pozorování s rezignací a tvrdí, že protože síla vítězí, vždy zvítězí. Autentický realismus se nevzdává přeměny světa; ve skutečnosti začíná jasnou identifikací zájmů, obav, omezení a mocenské dynamiky, právě proto, aby určil, čeho lze dosáhnout, a opatření potřebná k dosažení tohoto cíle. Neredukuje politiku na moralizování, ale ani ji nedává na pospas násilí. Místo toho hledá schůdné cesty k dosažení míru více než jen slovem: prostřednictvím důvěryhodných institucí, ověřitelných záruk, trpělivého vyjednávání, předcházením konfliktů a ochranou civilního obyvatelstva.

Obnovení dialogu

219. Abychom vybudovali civilizaci lásky, musíme praktikovat dialog. Je to hlavní nástroj soužití mezi jednotlivci a národy a alternativa k otevřenému konfliktu. Pius XII. to připomněl na úsvitu druhé světové války, když řekl, že mírem se nic neztratí, zatímco válkou se může ztratit všechno, a že by se lidé měli znovu začít bavit, protože upřímná a vytrvalá výměna názorů vždy otevírá možnost nalezení čestného řešení. [196]

220. Dialog je běžnou dimenzí lidského života a neomezuje se pouze na vztahy mezi státy. Jde o osvojení si postoje schopného budovat bratrská pouta, pramenící z naslouchání, upřímného pohledu, investovaného času a dokonce i času zdánlivě ztraceného společně. Pokud totiž zažijeme

autentické setkání s jiným člověkem – s někým jiným, cizincem, migrantem – pak je mnohem obtížnější si válku vůbec představit.

221. Na politické úrovni je naléhavě nutné přejít od „*kultury moci*“ k opravdové „*kultuře vyjednávání*“, v níž se dialog a diplomatické vztahy stanou běžným způsobem řešení konfliktů, jak si přál Giorgio La Pira: „*Metoda války musí být nahrazena metodou míru: metodou vyjednávání, setkání, dohody; tedy skutečně lidskou metodou!*“ [197]. Vědomí společného osudu národů vyžaduje, aby se kultura vyjednávání stále více stávala sdíleným politickým a kulturním závazkem, schopným postupně vyvést lidstvo ze spirály násilí.

222. Těm, kteří mají čest a povinnost vládnout, bych chtěl zopakovat slova, která jsem pronesl na začátku svého pontifikátu: „*Národy touží po míru a já se s nasazením obracím k vůdcům: setkejme se, mluvm, vyjednávejme! Válka není nikdy nevyhnutelná; zbraně mohou a musí být umlčeny, protože problémy neřeší, ale prohlubují. Neboť dějiny si budou pamatovat ti, kdo rozsévají mír, ne ti, kdo sklízí oběti; protože ostatní nejsou v první řadě nepřátelé, ale lidské bytosti: ne zlí, abychom je nenáviděli, ale lidé, s nimiž musíme mluvit. Odmítněme manichejské rozdělení typické pro násilné příběhy, které rozdělují svět na dobré a zlé.*“ [198]

223. V odmítání logiky násilí hraje mezináboženský dialog rozhodující roli, protože v srdci velkých duchovních cest je poselství míru. [199] Kdokoli používá Boží jméno k ospravedlnění terorismu, násilí nebo války, zrazuje Jeho tvář: bojovat ve jménu náboženství ve skutečnosti znamená útočit na samotné náboženství. [200] „*Duch Assisi*“, iniciovaný svatým Janem Pavlem II. a rozvíjený skrze nasazení papeže Františka – například v dialogu s velkým imámem Al-Azhar – ukazuje, že věřící mohou znovu čerpat z nejautentičtějších zdrojů vlastních duchovních tradic, kde není místo pro sakralizovanou nenávisť.

Nutnost diplomacie a multilateralismu

224. V mezinárodních vztazích je dialog nepostradatelným nástrojem diplomacie, který slouží k předcházení konfliktům a obnově důvěry. Tváří v tvář impulzivní komunikaci, agresivní rétorice a logice moci, které charakterizují naši dobu, je „*povoláním diplomacie podporovat dialog se všemi, včetně partnerů považovaných za obzvláště ‚nevhodné‘ nebo těch, kteří nejsou považováni za kvalifikované k vyjednávání*“ [201], a to s využitím pokory a trpělivosti až po maximální vytrvalost, aby se znovu propojily i ty nejslabší známky dobré vůle mezi stranami konfliktu, a tím se připravila cesta k mírovému procesu.

225. Kyberprostor se také stal bojištěm: kybernetické útoky, manipulace s daty a vlivové kampaně řízené umělou inteligencí mohou destabilizovat celé země ještě předtím, než vůbec dojde k otevřenému ozbrojenému konfliktu. Připisování odpovědnosti v této oblasti je často nejisté: pokud není jasné, kdo útok zahájil, zvyšuje se riziko nepřiměřených reakcí, chyb v úsudku a eskalace konfliktu. Proto je zapotřebí diplomacie schopná fungovat v tomto novém prostředí, která vyjedná společná pravidla pro používání digitálních technologií a chrání civilisty a nejzranitelnější osoby před formami násilí, které jsou sice neviditelné, ale neméně reálnými formami násilí.

226. Mezinárodní organizace, zejména OSN, zůstávají základními nástroji pro prosazování civilizace lásky, podporou dialogu mezi národy, mírového řešení konfliktů, integrálního rozvoje

národů, ochrany nejzranitelnějších osob, odzbrojení a ochrany stvoření. Prostřednictvím těchto orgánů se mezinárodní společenství může snažit o snižování nerovností, obranu práv uprchlíků a menšin a uvolnění zdrojů určených na zbrojení a jejich přidělení na lidský rozvoj a ochranu našeho společného domova. Svatý stolec tento závazek podporuje a doprovází a zároveň uznává, že současná slabost OSN a mezinárodního politického systému odhaluje potřebu hlubokých reforem. Nejde jen o technické úpravy, protože krize přesvědčení a hodnot ovlivňuje i etické základy národního života a ztěžuje orientaci multilateralismu na skutečné společné dobro. [202]

227. Z evangelijního principu je milosrdenství v mezinárodním kontextu diplomacie Svatého stolce konkrétní kritérium pro politické jednání. Je to jeden ze způsobů, jakým se Svatý stolec staví do služeb lidstva, volá svědomí k lásce a pravdě, brání důstojnost každého člověka a dává hlas chudým, migrantům a obětem války. Papežská diplomacie tak vyjadřuje katolicitu církve a přispívá k budování civilizace lásky, v níž jsou i nové technologie zaměřeny na společné dobro.

Modlitba a naděje

228. Tyto oblasti závazku jsou živeny modlitbou a zároveň ji živí. Pro nás pokoj „*pochází od Boha, Boha, který nás všechny bezpodmínečně miluje.*“ [203] Je to dar, který Ježíš dal svým učedníkům o Velikonocích: „*Pokoj vám! Toto je pokoj zmrtvýchvstalého Krista, odzbrojující a odzbrojující pokoj, pokorný a vytrvalý.*“ [204] Těmito slovy jsem pozdravil církev a svět v den svého zvolení na Petrův stolec a chci je zopakovat, abych všechny vyzval k prosbě o tento dar. Bez únavy se modleme za mír a zavazujme se k jeho naplňování v našich vztazích a ve společnosti.

ZÁVĚR

229. „Každý at' dává pozor na to, jak staví“ (1 Kor 3,10): to jsou slova svatého Pavla, kterými nabádá křesťany v Korintu k zachování jednoty. Drazí bratři a sestry, zamýšleli jsme se nad světem, který budujeme, a ptali jsme se sami sebe, co znamená zachovat lidskou osobu ve věku umělé inteligence. Na konci této cesty vám chci navrhnout cestu křesťanského života, která je zároveň jednoduchá i náročná a umožňuje nám prožít tuto měnící se dobu ve světle evangelia. Je to cesta, která začíná kontemplací Božího plánu, žije církevní jednotu živou Slovem a eucharistií, buduje svět k dobru a modlí se s Pannou Marií.

Slovo se stalo tělem

230. Ve světě, kde se množí manévry k dobývání trhů a sfér vlivu, často zahalené uklidňující rétorikou a svůdnými ideologickými konstrukty, cítí naše srdce potřebu objevit jiný, moudrý a dobrotivý plán, jako je ten, o kterém Marie uvažuje v Magnificatu, když prohlašuje, že z generace na generaci se Boží milosrdenství rozšiřuje na ty, kdo se ho bojí.[205] Tento plán milosrdenství i dnes prostupuje dějinami uprostřed nejrychlejších a nejnepokojivějších změn, které přinášejí algoritmy a globální sítě, a stává se kompasem evangelijní existence v digitálním věku.

231. V jeho jádru leží tajemství Vtělení: Slovo se stalo tělem a usadilo se mezi námi. Tělo Syna, chudé a zranitelné, připomíná tělo tolika bratrů a sester zbavených důstojnosti a umlčených.[206] Skrze tuto blízkost vstupuje dar míru do světa paradoxním způsobem: jako síla stát se Božími dětmi, síla, která se probouzí, když se necháme dotknout slzami maličkých, křehkostí starých lidí, mlčením obětí, únavou těch, kteří bojují proti zlu, které by nechtěli páchat.[207] V tomto zraněném a milovaném těle nám Otec ukazuje pravé lidství života, které nachází své naplnění v otevřenosti a společenství, až do té míry, že v nás vzbudí touhu po uskutečnění jeho vůle na zemi, stejně jako v nebi.[208]

232. V příslibech transhumanismu a některých posthumanistických myšlenkových proudů, které usilují o vylepšené a téměř beztělesné lidstvo, rozpoznáváme touhu, která se nás týká, totiž potřebu plnějšího života, méně vystaveného omezením a utrpení. Vtělení však otevírá jinou cestu. Na jedné straně staré i nové ideologie nabádají lidstvo k překonávání omezení prostřednictvím technologií a k povznesení se nad ostatní prosazováním dominance. Naproti tomu tajemství Božího Syna vstupujícího do naší lidské podstaty slibuje něco zcela jiného. Živý Bůh sestupuje do našich dějin, aby nás osvobodil od všech forem otroctví.[209] Bere na sebe naši slabost a proměňuje ji v prostředí pro spásu. Neexistuje žádný okamžik ani lidská situace, která by nebyla hodna Boha. „Podle učení naší víry máme a v našich tajemstvích uctíváme Boha, který se narodil v jeslích, Boha, který žije a cestuje v Judeji, Boha, který umírá na kříži, mrtvého Boha, který leží v hrobě.“ [210] Budoucnost lidstva proto nachází své měřítko ve schopnosti přijmout tento božský způsob přiblížení se, sdílení břemene světa, proměny vztahů zevnitř. „Ó div... člověk je Bůh a tento Bohočlověk prochází všemi těmito stádii, snáší všechny tyto stavy a zušlechťuje je, posvěcuje je, zbožšťuje je v sobě!“[211] To, co lidstvo zachraňuje, je božská láska, která sestupuje do nejkřehčího bodu našich dějin a obnovuje je zevnitř.

233. Z tohoto důvodu jako věřící mezi věřícími zvu všechny, aby v tváři Božího Syna rozjímali nad velikostí lidstva, která vrhá světlo i na éru umělé inteligence. V Kristu jsme povoláni spolupracovat na díle stvoření, spíše než být nezaujatými pozorovateli technologických procesů, které omezují naši svobodu a odpovědnost.[212] Důstojnost, kterou Duch Svatý vtiskl každému z nás, se projevuje také v naší schopnosti kriticky reflektovat, svobodně si vybírat a milovat a navazovat autentické vztahy. Žádný výpočetní systém, ať je jakkoli sofistikovaný, nedokáže vytvořit srdce, které se dává, ani svědomí, které rozlišuje dobro od zla. I když stroje vynikají ve své efektivitě, lidská tvář, která si žádá, abychom na ni pohlédli, zůstává středem našich dějin. Tato lidská tvář je plností, ke které dějiny směřují. Je to tajemství „*rekapitulace*“: jistota, že Otec rozhodl přivést všechny věci, ty v nebi i ty na zemi, zpět ke Kristu, jedině Hlavě (srov. Ef 1,10). V tomto plánu se neztratí nic, co je autenticky lidské. Vskutku, všechno bude očištěno a znovu sjednoceno v Tom, kdo shromažďuje každý zlomek života, každou slzu a každý autenticky lidský výkon, vysvobozuje je z nicoty a vykoupené je odevzdává Otci.

Jedno tělo v Kristu

234. Spiritualita, kterou potřebujeme, je eucharistická spiritualita, tedy spiritualita církevní jednoty v lásce. Vtělení a velikonoční tajemství zjevují Boha, který vstupuje do naší lidské podstaty a proměňuje ji skrze dar sebe sama. Tento dar zůstává přítomný a aktivní v eucharistii, v níž se Pán dává a shromažďuje církev, takže jeho oběť se stává principem jednoty a zdrojem nového života. Z tohoto společenství také pramení křesťanská solidarita, protože „*sjednocení s Kristem je také spojením se všemi, kterým se dává.*“ [213] Jak svatý Augustin vysvětlil novým křesťanům své místní církve, chléb a víno na oltáři jsou svátostí jednoty věřících v Kristu: „*To, co je vidět, je pouhá fyzická podoba; to, co je uchopeno, nese duchovní ovoce. Takže nyní, chcete-li pochopit Kristovo tělo, naslouchejte apoštolu Pavlovi, jak mluví k věřícím: společně jste Kristovým tělem (1 Kor 12,27). Jste-li Kristovým tělem a údy, pak je to vaše svátost, která je položena na stůl Páně; je to vaše svátost, kterou přijímáte. Odpovídáte ‚Amen‘ a touto odpovědí s ní souhlasíte. Slyšíte totiž slova ‚Tělo Kristovo‘ a odpovídáte ‚Amen‘. Buďte tedy údem Kristova těla, aby vaše Amen bylo pravdivé!*“ [214]

235. „*Amen*“, které říkáme v liturgii, Tělo, které jíme, a Krev, kterou pijeme, utvářejí celý náš život. Eucharistie „*je nesmírně osobní setkání s Pánem, a přesto nikdy není jen aktem individuální zbožnosti.*“ [215] V eucharistii nacházíme viditelný projev skutečnosti, že „*jsme Kristova církev, jeho údy, jeho tělo. Jsme v něm bratři a sestry. A v Kristu, ač mnoho a rozmanití, jsme jedno: In Illo uno unum.*“ [216] Eucharistie nás otevírá spravedlnosti a sdílení, s přednostní péčí o ty, kteří jsou zatíženi chudobou nebo marginalizací. A zatímco nové ekonomické a technologické sítě mohou vést k vyloučení, izolaci a závislosti, církev – živená eucharistií – je povolána zviditelnit jiné paradigma, které zachovává lidské vazby, dává hlas neviditelným a zajišťuje, aby procesy směřovaly k respektování lidské důstojnosti.

Staveniště naší doby

236. Spiritualita, kterou chci doporučit, je spiritualitou „*moudrého architekta*“, který, poháněn nadějí na Boží království, se věnuje budování světa pro společné dobro (srov. 1 Kor 3,10). Jak jsem

zmínil na začátku této úvahy,[217] úkol budování v naší době musí klást do středu náš vztah s Bohem. Naším pravidlem musí být přijetí lidských omezení jako přirozené a pozitivní reality a mělo by se vyznačovat sdílenou odpovědností a jazykem charakterizovaným evangeliem. Na konci této úvahy lze jasněji vidět plán civilizace lásky a staveniště se zdá být již v provozu, zejména díky mnoha živým kamenům pevně spojeným s Kristem, úhelným kamenem (srov. 1 Petr 2,4-6). V tomto úkolu jsme povoláni k aktivní roli, aniž bychom se uchýlovali k duchovní sentimentalitě nebo se uzavírali do svých vlastních malých světů. Musíme být věrní pravdě, investovat do vzdělání, pěstovat vztahy a milovat spravedlnost a mír.

237. Zůstaňme věrní pravdě! Žijeme-li uprostřed neustálého proudu informací, názorů a obrazů, víme, jak snadné může být ovlivňování rozhodnutí a preferencí prostřednictvím stále sofistikovanějších algoritmů.[218] V této souvislosti je nezbytné pěstovat srdce, která milují pravdu, dávají přednost tomu, co je správné, navzdory nejpřitažlivějšímu obsahu, a usilují o moudrost spíše než o okamžité výsledky. Musíme mít vždy před očima pravdu o Bohu a lidstvu, tak jak nám je Kristus zjevil. Musíme odložit stranou individualistický a technický pohled na lidstvo, jako by realita byla pouhou hmotou, která se má utvářet podle sobeckých zájmů, ať už individuálních nebo kolektivních.[219] Místo toho pěstujme to, co papež František nazval „*situačním antropocentrismem*“, [220] který uznává lidskou bytost jako tvora zakotveného v síti vztahů s ostatními živými bytostmi a s celým stvořením. Věrnost pravdě vyžaduje integraci možností, které nabízí technologie, do rámce poznamenaného moudrostí, která je schopna chránit jak důstojnost každého člověka, tak budoucnost našeho společného domova.

238. Investujme do vzdělání, počínaje sebou samými! Všichni se musíme naučit, jak se lidsky zapojit do digitálního světa, přijat ho jako nedílnou součást naší výchovy k víře a k životu prožívanému podle evangelia. Digitální svět musíme vnímat jako nový kontinent, který je třeba evangelizovat, kontinent, který vyžaduje štedré misionáře zralé ve víře. Zejména potřebujeme dospělé, kteří znovuobjeví své povolání tvůrců výchovy, připravených trpělivě pracovat každý den s podporou rozsáhlých a sdílených vzdělávacích partnerství. Dnes doprovázet děti a mladé lidi při používání technologií k rozvíjení zodpovědných vztahů, pomáhat jim rozpoznat rizika a volit to, co podporuje vnitřní svobodu, konkrétní formou lásky a ochrání jejich důstojnost. Učit nové generace, že technologický vývoj nejde předem určenou cestou, ale že jej lze vést osobní a kolektivní odpovědností, představuje jednu z nejcennějších služeb společnému dobru.

239. Pečujme o vztahy! V době, která má tendenci se zrychlovat a fragmentovat, lidské tělo stále vyžaduje péči a uznání od něžných rukou, pozorných myslí a laskavého hlasu. Digitální kultura rozmnožuje spojení a otevírá nové možnosti setkání; lidské srdce si však zachovává nezcizitelnou potřebu blízkosti. Povzbuzují nás, abychom pěstovali místa a okamžiky, kde fyzická přítomnost zůstává nenahraditelná: společenství u stolu, setkání křesťanského společenství, návštěva osamělých nebo služba chudým. To jsou znamení lidstva, které i nadále věří, že každé tělo je chrámem Ducha Svatého a domem Božím; právě tato smlouva slávy a křehkosti se stává kritériem pro hodnocení antropologických modelů, které nabízí současná kultura.

240. Milujme spravedlnost a mír! Tytéž technologie, které usnadňují komunikaci a přístup ke zdrojům, mohou podporovat modely, které vykořisťují nejzranitelnější, živí nové formy otroctví a proměňují konflikt v příležitost k zisku. Každá technická nebo ekonomická volba se stává místem pro duchovní rozlišování, příležitostí k prozkoumání, zda pokrok v oblasti umělé inteligence otevírá

prostor pro spravedlnost a participaci, nebo soustřeďuje bohatství a moc v rukou několika málo lidí. Povzbuzují nás, abychom se střízlivě dívali na řetězce digitální produkce, na pracovní podmínky skryté za našimi zařízeními, na mechanismy, které profitují z manipulace a války, a zároveň hledali konkrétní cesty ke zvýšení spravedlnosti, participace a péče o stvoření. Naděje, kterou hlásáme, přichází z nebe, „vytvořit zde na zemi nové dějiny“; právě z tohoto důvodu se věřící zavazují k tomu, aby nerovnosti ustoupily větší spravedlnosti a aby „místo válečného průmyslu zvítězilo řemeslo míru“.[221]

241. S pohledem do budoucnosti bych rád připomněl obraz Nehemjáše, kterého jsme si na začátku těchto úvah zvolili za svého společníka a průvodce. Nehemjáš slyší pláč zraněného města, nese tuto bolest v modlitbě, prohlédl před Bohem, žádá o pomoc, dostává povolení vydat se na cestu, organizuje dílo, čelí vnitřnímu i vnějšímu odporu a s cihlou po cihle znovu staví hradby Jeruzaléma společně s lidem. V něm vidíme jasné podobenství o našem povolání žít ve věku digitální transformace: nebyť pasivními diváky sociálních a kulturních rozdílů, ani pouhými komentátory ruin, ale spíše ženami a muži, kteří vstupují na staveniště dějin – výzkumné laboratoře, technologické společnosti, školy, média, instituce a místní komunity – aby obnovili to, co bylo zničeno, a chránili to, co je ohroženo. Stejně jako Nehemjáš jsme i my povolání spojit naslouchání a odvahu, modlitbu a odpovědnost, aby se lidské město stalo obyvatelnějším, i když se zdá, že převládá technokratická logika a partikulární zájmy.

242. Obraz obnovy Jeruzaléma evokuje novozákonní slib svatého města, které je nám především dáno jako dar. V knize Zjevení na nás sestupuje nový Jeruzalém jako dar pro celý Boží lid, „připravený jako nevěsta ozdobená drahokamy pro svého ženicha“ (Zj 21,2). Jeruzalémské hradby již nejsou obranným opevněním, ale vzácnou ozdobou Beránkovy nevěsty. Jeho brány, které Nehemjáš s takovou péčí střežil, zůstávají trvale otevřené všem národům. Boží přítomnost dává světlo a život všem. Město je nový Eden s vodou života, která se dává žíznivým, a stromem života, jehož listy „jsou k uzdravení národů“ (Zj 22,2). Když očekáváme naplnění této vize, držíme ji před očima jako pozvání, výzvu k překonání našich rozdílů a ke společné práci: to je cesta Ježíše Krista – včera, dnes i navěky.

Píseň naděje: Magnificat

243. Čtvrtým bodem v tomto programu křesťanského života – po víře, která rozjímá o Otcově plánu lásky; po lásce, která nás spojuje v jednom církevním těle; po naději, která podpírá naši činnost ve světě – je modlitba. Naše úsilí je doprovázeno Mariinou písní. Když Alžběta oznamuje, že se stala Matkou Páně, Marie zpívá hymnus chvály a radosti: Její duše velebí Pána a její duch jásá v Bohu, svém Spasiteli, protože si pro svůj plán spásy vybral mladou, chudou a malou dívku. Marie náhle vidí celé dějiny očima tohoto objevu. Kolem ní se nic nezměnilo: sociopolitická situace její doby zůstává stejná – Římané stále ovládají její zemi a její lid zůstává rozdělený a ponížený. A přesto se v ní všechno změnilo a to jí umožňuje vnímat neviditelné. Bůh již zjevil moc své paže, již rozptýlil pyšné v myšlenkách jejich srdce, svrhl mocné z trůnů, povýšil ponížené, nasýtil hladové dobrými věcmi a bohaté poslal s prázdnou. Bůh se již přimlouval za svého služebníka Izraele. „Stojí na straně posledních. Jeho plán je často zakryt neprůhlednou vrstvou lidského života, kde je viditelný triumf ‚pyšných, vládnoucích a bohatých‘. Přesto se nakonec zjeví jeho tajemná moc.“ [222] .

244. Panna Maria nás nejen učí vidět neviditelné Boží dílo, ale také směřuje náš pohled „*k bodům zlomu lidstva, kde je svět narušen, v konfliktu mezi pokornými a mocnými, mezi chudými a bohatými, mezi bohatými a hladovými*“, a vychovává nás „*k přijetí jiné perspektivy, k pohledu na svět zdola, očima trpících, a ne z perspektivy velkých; k pohledu na dějiny očima malých, a ne z perspektivy mocných; k interpretaci historických událostí z pohledu vdovy, sirotka, cizince, zraněného dítěte, vyhnance, uprchlíka*“.[223]. Tímto způsobem se Panna Maria stává „*básnířkou a prorokyní vykoupění*“, protože z jejích úst vychází „*nejmocnější a nejinovativnější hymnus, jaký kdy byl pronesen, Magnificat; je to ona, kdo zjevuje transformační plán křesťanské ekonomie, její historický a sociální účinek, který dodnes čerpá svůj zdroj a sílu z křesťanství*“.[224].

245. Se stejnou vírou jako Maria se staňme tkalci naděje v našem světě, sdílejme, kdo jsme a co vlastníme, aby mezi námi rostla Ježíšova přítomnost a aby se mohlo utvářet jeho Království. V pokorné věrnosti každodennímu životu se éra umělé inteligence může stát také dobou, v níž Duch Svátý vnáší do našich životů civilizaci lásky: Pán neustále činí vše novým a ponechává každé epoše možnost stát se dějinami spásy ve světle Vtělení. Tuto touhu svěřuji Kristově Matce, ženě Magnificat, aby doprovázela naše kroky v proměnlivé přítomnosti a v každém z nás chránila důvěru vloženou v evangelium, abychom mohli svědčit o kráse velkolepého lidství, v němž přebývá Bůh.

Dáno v Římě, u svatého Petra, dne 15. května 2026,

ve druhém roce mého pontifikátu

papež LEV XIV.

Význam a funkce značek

Kliknutí na znak [číslo] v textové části zajistí odskok na příslušný odkaz v části „Poznámky a odkazy“.

Kliknutí na znak (číslo.) v části „Poznámky a odkazy“ zajistí návrat na číslo odstavce odkud se volal příslušný odkaz.

Kliknutí na určitý promodralý anglický text v části „Poznámky a odkazy“ otevře anglickou verzi volaného dokumentu dokumentu na www.vatican.va

Kliknutí na promodralý text typu „Český překlad“ otevře český překlad anglického dokumentu uvedeného před ním.

Kliknutí na znak [číslo] v části „Poznámky a odkazy“ otevře zdrojovou anglickou verzi MAGNIFICA HUMANITAS v textové části, na stránce kde se vyskytuje.

Význam zkratek

AAS Acta Apostolicae Sedis (Akta Apoštolského stolce) je oficiální úřední věstník Svatého stolce, který založil papež Pius X. Tři následující číselné údaje označují ročník, rok, strana.

PL Patrologiae cursus completus, Serie Latina, edici spisů, kterou v 19. století sestavil francouzský kněz Jacques-Paul Migne.

Poznámky a odkazy

- [1] Druhý vatikánský koncil, Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et Spes*, 22: AAS 58 (1966), 1042. [Český text na vatican.va](#) (1.)
- [2] Srov. tamtéž, 11: AAS 58 (1966), 1033-1034. (2.)
- [3] Druhý vatikánský koncil, Dogmatická konstituce o církvi *Lumen Gentium*, 1: AAS 57 (1965), 5. [Český text na vatican.va](#) (2.)
- [4] Srov. Lev XIII., Encyklika o kapitálu a práci *Rerum Novarum* (15. května 1891), 22: ASS 23 (1890-1891), 653. [Český překlad z roku 1931](#) (3.)
- [5] Benedikt XVI., Encyklika o integrálním lidském rozvoji v lásce a pravdě *Caritas in Veritate* (29. června 2009), 69: AAS 101 (2009), 702. Český překlad dle [Český překlad dle vatikánského rozhlasu](#), nebo tisk Karmelitánské nakladatelství, 2009. (4.)
- [6] František, Encyklika O péči o společný domov *Laudato Si* ' (24. května 2015), 104: AAS 107 (2015), 888. Paulínky, 2024. [Český překlad dle vatikánského rozhlasu](#) (4.)
- [7] Tamtéž. (5.)
- [8] Sv. Augustin, *Vyznání*, I, 1, 1: CCSL 27, Turnhout 1981, 1. [Český překlad Kuncíř, 1926](#). ((11.))
- [9] František, Apoštolská exhortace O hlásání evangelia v současném světě *Evangelii Gaudium* (24. listopadu 2013), 183: AAS 105 (2013), 1097. [Český překlad Paulínky, 2014](#). (19.)
- [10] Druhý vatikánský koncil, Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et Spes*, 36: AAS 58 (1966), 1054, [Český text na vatican.va](#); srovnej Dekret o apoštolátu laiků *Apostolicam Actuositatem*, 7: AAS 58 (1966), 843-844. [Český text na vatican.va](#) (20.)
- [11] Druhý vatikánský koncil, Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et Spes*, 44: AAS 58 (1966), 1065. [Český text na vatican.va](#) (22.)
- [12] František, Apoštolská exhortace O hlásání evangelia v současném světě *Evangelii Gaudium* (24. listopadu 2013), 257; AAS 105 (2013), 1123. [Český překlad Paulínky, 2014](#) (23.)
- [13] Sv. Jan Pavel II., Apoštolský list vydaný Motion Proprietary - Sociální vědy (1. ledna 1994): AAS 86 (1994), 209. [Český překlad opto.cz](#) (23.)
- [14] František, Encyklika *Laudato Si* ' (24. května 2015), 61: AAS 107 (2015), 871. [Český překlad dle vatikánského rozhlasu](#) (23.)
- [15] Srov. sv. Jan Pavel II., Encyklika *Sollicitudo Rei Socialis* (30. prosince 1987), 41: AAS 80 (1988), 570-572. [Český překlad ze socialninauka.cz](#) (24.)
- [16] sv. Jan Pavel II., Apostolic Letter *Tertio Millennio Adveniente* (10. listopadu 1994), 35: AAS 87 (1995), 27. [Český překlad opto.cz](#) (25.)
- [17] *Address to the Members of the "Centesimus Annus Pro Pontifice" Foundation* (17. května 2025): AAS 117 (2025), 696. [Čeký překlad opto.cz](#) (25.)

- [18] Sv. František, Apoštolská exhortace *Evangelii Gaudium* (24. listopadu 2013), 222: AAS 105 (2013), 1111. [Český překlad Paulínky, 2014](#) (25.)
- [19] Srov. *tamtéž*, 236: AAS 105 (2013), 1115; František, Encyklika *Fratelli Tutti* (3. října 2020), 215: AAS 112 (2020), 1045-1046. *Fratelli tutti*. Překlad Jaroslav Brož. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2021. (25.)
- [20] Druhý vatikánský koncil, Dogmatická konstituce o církvi *Lumen Gentium*, 13: AAS 57 (1965), 17. [Český text na vatican.va](#)(26.)
- [21] Srov. sv. Pavel VI., Apoštolský dopis *Octogesima Adveniens* (14. května 1971), 4: AAS 63 (1971), 403. [Český překlad opto.cz](#) (26.)
- [22] Srov. sv. František, Apoštolská exhortace *Evangelii Gaudium* (24. listopadu 2013), 243: AAS 105 (2013), 1118. [Český překlad Paulínky, 2014](#) (27.)
- [23] Srov. Pius XII, Apoštolská exhortace *Menti Nostrae* (23. září 1950): AAS 42 (1950), 657-702. [Český překlad opto.cz](#) (29.)
- [24] Sv. Jan Pavel II., Encyklika *Centesimus Annus* (1. květen 1991), 5: AAS 83 (1991), 799. [Český překlad ze socialninauka.cz](#) (29.)
- [25] Pius XI, Encyklika *Quadragesimo Anno* (15. května 1931), 39: AAS 23 (1931), 189, [Český překlad](#); Srov. Pius XII, Rozhlasová zpráva k 50. výročí “*Rerum Novarum*”: AAS 33 (1941), 198. [Český překlad opto.cz](#) (30.)
- [26] Srov. Pius XII, *Address to the Sacred College of Cardinals and the Roman Prelature* (24. prosince 1940): AAS 33 (1941), 13. (32.)
- [27] Srov. sv. Jan XXIII, Encyklika *Mater et Magistra* (15. května 1961), 2-3: AAS 53 (1961), 402. [Český překlad ze socialninauka.cz](#) (33.)
- [28] Srov. sv. Jan XXIII, Encyklika *Pacem in Terris* (11. dubna 1963), 87: AAS 55 (1963), 301. [České vydání Tipografia Poliglotta Vaticana 1964](#) (33.)
- [29] Srov. Second Vatican Ecumenical Council, Pastoral Constitution *Gaudium et Spes* , 26: AAS 58 (1966), 1046-1047. [Český text na vatican.va](#) (34.)
- [30] Srov. Second Vatican Ecumenical Council, Declaration *Dignitatis Humanae*, 2: AAS 58 (1966), 930-931. [Český překlad na opto.cz](#) (34.)
- [31] sv. Pavel VI., Encyklika *Populorum Progressio* (26. března 1967), 14: AAS 59 (1967), 264. [Český překlad](#) (35.)
- [32] *Tamtéž*, 76: AAS 59 (1967), 299. (35.)
- [33] Srov. sv. Pavel VI., Apoštolský dopis *Octogesima Adveniens* (14 May 1971), 4-7: AAS 63 (1971); 404-406. [Český překlad opto.cz](#)(36.)
- [34] sv. Jan Pavel II., Encyklika *Sollicitudo Rei Socialis* (30. prosince 1987), 36: AAS 80 (1988), 561. [Český překlad ze socialninauka.cz](#) (36.)

- [35] Srov. sv. Jan Pavel II., Encyklika [Laborem Exercens](#) (14. září 1981), 19: AAS 73 (1981), 625-629. [Český překlad](#) (37.)
- [36] Srov. *tamtéž*, 10: AAS 73 (1981), 600-602. (37.)
- [37] Srov. *tamtéž*, sv. John Paul II, Encyklika [Sollicitudo Rei Socialis](#) (30. prosince 1987), 14: AAS 80 (1988), 526-528. [Český překlad ze socialninauka.cz](#)(38.)
- [38] Srov. *tamtéž*, 16: AAS 80 (1988), 531. (38.)
- [39] Srov. *tamtéž*, 31-33: AAS 80 (1988), 555-559. (38.)
- [40] Srov., sv. Jan Pavel II., Encyklika [Centesimus annus](#) (1. květen 1991), 46: AAS 83 (1991), 850-851. [Český překlad ze socialninauka.cz](#) (39.)
- [41] Srov. *tamtéž*, 42: AAS 83 (1991), 844-846. (39.)
- [42] Benedikt XVI., Encyklika [Caritas in Veritate](#) (29. června 2009), 21: AAS 101 (2009), 656. Český překlad dle [vatikánského rozhlasu](#), nebo Karmelitánské nakladatelství, 2009. (40.)
- [43] Srov. *tamtéž*, 22: AAS 101 (2009), 657.(40.)
- [44] Srov. *tamtéž*, 24: AAS 101 (2009), 658-659.(40.)
- [45] Srov. *tamtéž*, 36: AAS 101 (2009), 671-672. (40.)
- [46] *Tamtéž* 2: AAS 101 (2009), 642. (41.)
- [47] Srov. František, Apoštolská exhortace [Evangelii Gaudium](#) (24. listopadu 2013), 198: AAS 105 (2013), 1103. [Český překlad Paulínky, 2014](#) (41.)
- [48] František, Encyklika [Laudato Si](#) ' (24. května 2015), 49: AAS 107 (2015), 866. [Český překlad dle vatikánského rozhlasu](#) (43.)
- [49] František, Encyklika [Fratelli Tutti](#) (3. října 2020), 127: AAS 112 (2020), 1013. Fratelli tutti, překlad Jaroslav Brož, Praha, Karmelitánské nakladatelství, 2021. (44.)
- [50] František, Encyklika [Dilexit Nos](#) (24. října 2024), 167: AAS 116 (2024), 1421. Dilexit nos: Encyklika o lidské a božské lásce srdce Ježíše Krista, Karmelitánské nakladatelství, 2025. (44.)
- [51] Srov. Pontifical Council for Justice and Peace, [Compendium of the Social Doctrine of the Church](#), Vatican City 2004, 32. Kompendium sociální nauky církve, Karmelitánské nakladatelství, 2008.(48.)
- [52] Second Vatican Ecumenical Council, Pastoral Constitution [Gaudium et Spes](#), 24: AAS 58 (1966), 1045. [Český text na vatican.va](#) (48.)
- [53] *Tamtéž*, 22: AAS 58 (1966), 1042. (49.)
- [54] Srov. Papežská rada pro spravedlnost a pokoj, [Compendium of the Social Doctrine of the Church](#), 38. Kompendium sociální nauky církve, Karmelitánské nakladatelství, 2008. (49.)
- [55] sv. Jan Pavel II., Encyklika [Redemptor Hominis](#) (4. března 1979), 14: AAS 71 (1979), 284. [České vydání – Zvon, 1996](#). (50.)

- [56] Srov. Benedikt XVI., Encyklika [Caritas in Veritate](#) (29. června 2009), 11: AAS 101 (2009), 647-648. Český překlad dle [vatikánského rozhlasu](#), nebo Karmelitánské nakladatelství, 2009. (50.)
- [57] sv. Jan Pavel II., Encyklika [Veritatis Splendor](#) (6. srpna 1993), 31: AAS 85 (1993), 1159. [České vydání – Zvon, 1994](#). (51.)
- [58] Srov. Second Vatican Ecumenical Council, Pastoral Constitution [Gaudium et Spes](#), 26: AAS 58 (1966), 1046-1047. [Český text na vatican.va](#) (51.)
- [59] Srov. sv. Jan Pavel II., Encyklika [Centesimus Annus](#) (1. květen 1991), 11: AAS 83 (1991), 806-807. [Český překlad ze socialninauka.cz](#) (51.)
- [60] Srov. Dicastery for the Doctrine of the Faith, Declaration [Dignitas Infinita](#) (2. dubna 2024), 7: AAS 116 (2024), 592-593. [Český překlad](#) (52.)
- [61] Srov. tamtéž, 8: AAS 116 (2024), 593-594. (52.)
- [62] Tamtéž, 1: AAS 116 (2024), 589-590. (53.)
- [63] Srov. sv. Jan Pavel II., *Angelus with disabled people in the Cathedral of Osnabrück* (16 November 1980): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, vol. III/2, Vatican City 1980, 1232. (53.)
- [64] Papežská rada pro spravedlnost a pokoj, [Compendium of the Social Doctrine of the Church](#), 152. *Kompendium sociální nauky církve*, Karmelitánské nakladatelství, 2008. (54.)
- [65] Srov. sv. Jan Pavel II., [Address to the 50th General Assembly of the United Nations](#) (5. října 1995), 2: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, vol. XVIII/2, Vatican City 1998, 731. (54.)
- [66] sv. Jan Pavel II., [Address to the 34th General Assembly of the United Nations](#) (2. října 1979), 7: AAS 71 (1979), 1148. (54.)
- [67] sv. Jan Pavel II., [Message for the 32nd World Day of Peace](#) (1. leden 1999), 3: AAS 91 (1999), 379. [Český překlad](#) (55.)
- [68] Srov. Sv. Jan XXIII, Encyklika [Pacem in Terris](#) (11. dubna 1963), 5: AAS 55 (1963), 259. [České vydání Tipografia Poliglotta Vaticana 1964](#) (55.)
- [69] sv. Pavel VI., [Message to the International Conference on Human Rights](#) (15. dubna 1968): AAS 60 (1968), 285. (55.)
- [70] Srov. sv. Jan Pavel II., Encyklika [Evangelium Vitae](#) (25. března 1995), 2: AAS 87 (1995), 402. [České vydání – Zvon, 1995](#). (55.)
- [71] Srov. Second Vatican Ecumenical Council, Pastoral Constitution [Gaudium et Spes](#), 27: AAS 58 (1966), 1047-1048, [Český text na vatican.va](#); Srov. sv. Jan Pavel II., Encyklika [Veritatis Splendor](#) (6. srpna 1993), 80: AAS 85 (1993), 1197-1198 [České vydání – Zvon, 1994](#). ; Srov. sv. Jan Pavel II., Encyklika [Evangelium Vitae](#) (25. března 1995), 7-28: AAS 87 (1995), 408-427. [České vydání – Zvon, 1995](#). (55.)
- [72] František, Encyklika [Fratelli Tutti](#) (3. října 2020), 208: AAS 112 (2020), 1043. *Fratelli tutti*. Překlad Jaroslav Brož. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2021. (56.)

- [73] Srov. tamtéž, 209: AAS 112 (2020), 1043-1044. (56.)
- [74] Tamtéž, 23: AAS 112 (2020), 977. Srov. Apoštolská exhortace [Evangelii Gaudium](#) (24. listopadu 2013), 212: AAS 105 (2013), 1108. [Český překlad Paulínky, 2014](#) (57.)
- [75] Benedikt XVI., Apoštolská exhortace [Sacramentum Caritatis](#) (22. února 2007), 83: AAS 99 (2007), 169. [Český překlad dle vatikánského rozhlasu](#). (59.)
- [76] Second Vatican Ecumenical Council, Pastoral Constitution [Gaudium et Spes](#) , 26, AAS 58 (1966), 1046-1047. [Český text na vatican.va](#) (60.)
- [77] Srov. Papežská rada pro spravedlnost a pokoj, [Compendium of the Social Doctrine of the Church](#) , 164. Kompendium sociální nauky církve, Karmelitánské nakladatelství, 2008. (60.)
- [78] František, Apoštolská exhortace [Evangelii Gaudium](#) (24. listopadu 2013), 235: AAS 105 (2013), 1115. [Český překlad Paulínky, 2014](#) (61.)
- [79] František, Encyklika [Fratelli Tutti](#) (3. října 2020), 105: AAS 112 (2020), 1005. *Fratelli tutti*. Překlad Jaroslav Brož. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2021. (61.)
- [80] sv. Jan Pavel II., Encyklika [Sollicitudo Rei Socialis](#) (30. prosince 1987), 38: AAS 80 (1988), 564. [Český překlad ze socialninauka.cz](#) (61.)
- [81] František, Apoštolská exhortace [Evangelii Gaudium](#) (24. listopadu 2013), 220: AAS 105 (2013), 1110. [Český překlad Paulínky, 2014](#) (62.)
- [82] Papežská rada pro spravedlnost a pokoj, [Compendium of the Social Doctrine of the Church](#) , 169. Kompendium sociální nauky církve, Karmelitánské nakladatelství, 2008.(63.)
- [83] František, Encyklika [Fratelli Tutti](#) (3. října 2020), 16: AAS 112 (2020), 974. *Fratelli tutti*. Překlad Jaroslav Brož. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2021. (64.)
- [84] Srov. sv. Jan Pavel II., [Address to the 50th General Assembly of the United Nations](#) (5. října 1995), 8: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, vol. XVIII/2, 735. (64.)
- [85] Papežská rada pro spravedlnost a pokoj, [Compendium of the Social Doctrine of the Church](#), 171. Kompendium sociální nauky církve, Karmelitánské nakladatelství, 2008. (65.)
- [86] sv. Jan Pavel II., Encyklika *Centesimus Annus* (1. květen 1991), 31: AAS 83 (1991), 831. [Český překlad ze socialninauka.cz](#) (65.)
- [87] sv. Jan Pavel II., *Homily during the Mass celebrated for farmers at Recife* (7. červenec 1980), 4: AAS 72 (1980), 926. (65.)
- [88] sv. Jan Pavel II., Encyklika [Laborem Exercens](#) (14 September 1981), 19: AAS 73 (1981), 626. [Český překlad](#) (66.)
- [89] František, Encyklika [Laudato Si'](#) (24. května 2015), 93: AAS 107 (2015), 884, [Český překlad dle vatikánského rozhlasu](#) ; Srov. Encyklika [Fratelli Tutti](#) (3. října 2020), 120: AAS 112 (2020), 1010. *Fratelli tutti*. Překlad Jaroslav Brož. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2021.(66.)
- [90] František, Apoštolská exhortace [Evangelii Gaudium](#) (24. listopadu 2013), 189: AAS 105 (2013), 1099. [Český překlad Paulínky, 2014](#) (66.)

- [91] Srov. Papežská rada pro spravedlnost a pokoj, [Compendium of the Social Doctrine of the Church](#), 187. Kompendium sociální nauky církve, Karmelitánské nakladatelství, 2008. (68.)
- [92] Srov. Lev XIII., Encyklika [Rerum Novarum](#) (15 May 1891), 26: ASS 23 (1890-1891), 656. [Český překlad z roku 1931](#) (69.)
- [93] Srov. sv. Jan Pavel II., Encyklika [Centesimus Annus](#) (1. květen 1991), 11: AAS 83 (1991), 806-807. [Český překlad ze socialninauka.cz](#) (69.)
- [94] Srov. tamtéž, (69.)
- [95] Srov. tamtéž, 48: AAS 83 (1991), 852-854. (70.)
- [96] Srov. František, Encyklika [Fratelli Tutti](#) (3. října 2020), 169: AAS 112 (2020), 1028. *Fratelli tutti*. Překlad Jaroslav Brož. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2021. (71.)
- [97] Srov. tamtéž, 168: AAS 112 (2020), 1027-1028.(72.)
- [98] Srov. sv. Pavel VI., Encyklika [Populorum Progressio](#) (26. března 1967), 17: AAS 59 (1967), 265-266. [Český překlad](#) (73.)
- [99] František, Encyklika [Fratelli Tutti](#) (3. října 2020), 32 and 54: AAS 112 (2020), 980 and 988. *Fratelli tutti*. Překlad Jaroslav Brož. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2021. (73.)
- [100] Srov. Benedikt XVI., Encyklika [Caritas in Veritate](#) (29. června 2009), 58: AAS 101 (2009), 693-694. [Český překlad](#) (73.)
- [101] František, Encyklika [Fratelli Tutti](#) (3. října 2020), 116: AAS 112 (2020), 1009. *Fratelli tutti*. Překlad Jaroslav Brož. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2021. (74.)
- [102] sv. Jan Pavel II., Encyklika [Sollicitudo Rei Socialis](#) (30. prosince 1987), 38: AAS 80 (1988), 564. [Český překlad ze socialninauka.cz](#) (75.)
- [103] František, Encyklika [Fratelli Tutti](#) (3. října 2020), 116: AAS 112 (2020), 1009. *Fratelli tutti*. Překlad Jaroslav Brož. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2021. (75.)
- [104] Srov. Benedikt XVI., Encyklika [Caritas in Veritate](#) (29. června 2009), 48: AAS 101 (2009), 685. Český překlad dle [vatikánského rozhlasu](#), nebo Karmelitánské nakladatelství, 2009. (76.)
- [105] Srov. Second Vatican Ecumenical Council, Pastoral Constitution [Gaudium et Spes](#), 25: AAS 58 (1966), 1045-1046. [Český text na vatican.va](#) (77.)
- [106] Srov. sv. Jan Pavel II., Encyklika [Sollicitudo Rei Socialis](#) (30. prosince 1987), 42: AAS 80 (1988), 572-574. [Český překlad ze socialninauka.cz](#) (78.)
- [107] František, Apoštolská exhortace [Evangelii Gaudium](#) (24. listopadu 2013), 53: AAS 105 (2013), 1042. [Český překlad Paulínky, 2014](#) (78.)
- [108] Srov. sv. Jan Pavel II., Encyklika [Sollicitudo Rei Socialis](#) (30. prosince 1987), 36-37: AAS 80 (1988), 561-564. [Český překlad ze socialninauka.cz](#) (79.)
- [109] Srov. František, [Message for the 110th World Day of Migrants and Refugees](#) (29. září 2024): AAS 116 (2024), 735. [Český překlad](#) (81.)

- [110] sv. Pavel VI., Encyklika [Populorum Progressio](#) (26 March 1967), 14: AAS 59 (1967), 264. [Český překlad](#) (82.)
- [111] Srov. tamtéž, 17: AAS 59 (1967), 265-266; František, Encyklika [Fratelli Tutti](#) (3. října 2020), 125-127: AAS 112 (2020), 1012-1013. *Fratelli tutti*. Překlad Jaroslav Brož. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2021. (83.)
- [112] Srov. sv. Pavel VI., Encyklika [Populorum Progressio](#) (26. března 1967), 14: AAS 59 (1967), 264, [Český překlad](#); Benedikt XVI., [Address to the Diplomatic Corps accredited to the Holy See](#) (8. ledna 2007): AAS 99 (2007), 73, [Český překlad](#); František, [Address to Participants of the 3rd Global Meeting of the Indigenous Peoples' Forum of the International Fund for Agricultural Development](#) (15. února 2017): AAS 109 (2017), 244-245. [Český překlad opto.cz](#). (83.)
- [113] [Final Document of the Second Session of the XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops](#) (26. října 2024), 17, Česká verze: [Závěrečný dokument XVI. Řádného všeobecného shromáždění biskupské synody](#) (26. října 2024), (86.)
- [114] Srov. tamtéž, 11. (86.)
- [115] Srov. tamtéž, 103-108. (87.)
- [116] Srov. tamtéž, 100-101. (89.)
- [117] Srov. František, Encyklika [Fratelli Tutti](#) (3. října 2020), 94: AAS 112 (2020), 1001. *Fratelli tutti*. Překlad Jaroslav Brož. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2021. (89.)
- [118] Srov. Papežská rada pro spravedlnost a pokoj, [Compendium of the Social Doctrine of the Church](#), 53. Kompendium sociální nauky církve, Karmelitánské nakladatelství, 2008. (91.)
- [119] Srov. sv. František, Encyklika [Laudato Si'](#), (24. května 2015), 106-109: AAS 107 (2015), 889-891. [Český překlad dle vatikánského rozhlasu](#) (92.)
- [120] R. Guardini, *Das Ende der Neuzeit*, Würzburg 1951, 89. [České vydání](#): Konec novověku (1992) (93.)
- [121] sv. Pavel VI., [Address on the occasion of the 25th Anniversary of the FAO](#) (16. listopadu 1970): AAS 62 (1970), 833. [Český překlad](#) (94.)
- [122] Srov. sv. František, [Address to the Council for an Inclusive Capitalism](#) (11. listopadu 2019): *L'Osservatore Romano*, 11.-12. listopadu 2019, 8. [Český překlad](#) (94.)
- [123] Srov. Dikasterium pro nauku víry – Dikasterium pro kulturu a vzdělávání, pozn. [Antiqua et Nova](#) (14. ledna 2025): AAS 117 (2025), 159-210, České vydání: KatMedia, 2025 ; František, [Message for the 57th World Day of Peace](#) (8. prosince 2023): AAS 116 (2024), 54-64, [Český překlad](#) ; František, [Message for the 58th World Day of Social Communications](#) (24. ledna 2024): AAS 116 (2024), 261-266; sv. František, [Address to the G7 Session on Artificial Intelligence: "An exciting and fearsome tool"](#) (14. června 2024): AAS 116 (2024), 866-875, [Český překlad](#); International Theological Commission, [Quo vadis, humanitas? Thinking about Christian anthropology in the face of some scenarios on the future of humanity](#) (9. února 2026), [Český překlad](#); [Message for the](#)

[60th World Day of Social Communications](#) (24. ledna 2026): *L'Osservatore Romano*, 24. ledna 2026, 2-3. (97.)

[124] Srov. Dikasterium pro nauku víry – Dikasterium pro kulturu a vzdělávání: [Antiqua et Nova](#) (14. ledna 2025): AAS 117 (2025), 201. Český KatMedia, 2025. (101.)

[125] sv.František, [Address to Participants at the Meeting of the “Minerva Dialogues” promoted by the Dicastery for Culture and Education](#) (27. března 2023): AAS 115 (2023), 465. (102.)

[126] Srov. Dikasterium pro nauku víry – Dikasterium pro kulturu a vzdělávání, pozn. [Antiqua et Nova](#) (14. ledna 2025): AAS 117 (2025), 178. České vydání - KatMedia, 2025. (104.)

[127] Srov. tamtéž, 44-45: AAS 117 (2025), 179-180. (105.)

[128] Srov. sv. Jan Pavel II., Encyklika [Centesimus Annus](#) (1. květen 1991), 40: AAS 83 (1991), 843. [Český překlad ze socialninauka.cz](#) (108.)

[129] Srov. International Theological Commission, [Quo vadis, humanitas? Thinking about Christian anthropology in the face of some scenarios on the future of humanity](#) (9. únor 2026), 63. [Český překlad](#) (116.)

[130] Srov. sv. Pavel VI., [Discourse on the occasion of the 25th anniversary of the FAO](#) (16. listopadu 1970): AAS 62 (1970), 833. [Český překlad](#) (117.)

[131] International Theological Commission, [Quo vadis, humanitas? Thinking about Christian anthropology in the face of some scenarios on the future of humanity](#) (9. února 2026), 3. [Český překlad](#) (118.)

[132] „Pokud znehodnocujeme srdce, znehodnocujeme také to, co znamená mluvit ze srdce, jednat srdcem, kultivovat a léčit srdce. Pokud nedokážeme ocenit specifčnost srdce, promeškáme poselství, která samotná mysl nedokáže sdělit; promeškáme bohatství našich setkání s druhými; promeškáme poezii. Ztrácíme také přehled o historii a naší vlastní minulosti, protože naše skutečná osobní historie se buduje srdcem. Na konci našeho života bude záležet jen na tom.“ František, Encyklika [Dilexit nos](#) (24. října 2024), 11: AAS 116 (2024), 1372. *Dilexit nos: Encyklika o lidské a božské lásce srdce Ježíše Krista*, Karmelitánské nakladatelství, 2025. (120.)

[133] V. Frankl, *Man's Search for Meaning. An Introduction to Logotherapy*, Boston 1963, 213. České vydání – V. E. Frankl: *A přesto říci životu ano*, Karmelitánské nakladatelství, 1996. (121.)

[134] Sv. Tomáš Akvinský: *Summa Theologiae*, I-II, q. 112, a. 1, co; q. 114, a. 5, co.: ed. Leonina, VII, Rome 1892, 323 a 349. (127.)

[135] Srov. tamtéž, q. 114, a. 1, co.: ed. Leonina, VII, 344. (127.)

[136] Srov. Saint Thomas Aquinas, *Super Boetium de Trinitate*, q. 1, a. 2, ad 3: ed. Leonina, L, Rome 1992, 96; *Summa Theologiae*, I, q. 7, a. 1, ad 3: ed. Leonina, IV, Rome 1888, 72. České vydání – T. Akvinský: *Komentář k Boethiovu spisu O Trojici*, České Budějovice, 2014. (127.)

[137] František, Apoštolská exhortace [Evangelii Gaudium](#), (24. listopadu 2013), 8: AAS 105 (2013), 1022. [Český překlad Paulínky, 2014](#) (128.)

- [138] sv. Jan Pavel II., Encyklika [Redemptor Hominis](#) (4. března 1979), 15: AAS 71 (1979), 286-287. [České vydání – Zvon, 1996.](#) (129.)
- [139] Sv. Augustin, *De civitate Dei*, XIV, 28: CCSL 48, Turnhout 1955, 451. České vydání – O Boží obci I, II, Karolinum, Praha, 2007. Viz II. str. 58. (130.)
- [140] Benedikt XVI., Encyklika [Caritas in Veritate](#) (29. června 2009), 34: AAS 101 (2009), 668-669. Český překlad dle [vatikánského rozhlasu](#), nebo Karmelitánské nakladatelství, 2009. (133.)
- [141] sv. Jan Pavel II., Encyklika [Veritatis Splendor](#) (6. srpna 1993), 32: AAS 85 (1993), 1159. [České vydání – Zvon, 1994.](#) (133.)
- [142] František, Encyklika [Fratelli Tutti](#) (3. října 2020), 207: AAS 112 (2020), 1043. *Fratelli tutti*. Překlad Jaroslav Brož. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2021. (133.)
- [143] H. Arendtová, *The Origins of Totalitarianism*, III, New York 1962, 474. České vydání - Původ totalitarismu, OIKOYMENH, 1996. (134.)
- [144] Lev XIV., [Address to Representatives of the Media](#) (12. května 2025): AAS 117 (2025), 681-682. [Český překlad](#) (135.)
- [145] Benedikt XVI., [Message for the 47th World Day of Social Communications](#) (24. ledna 2013): AAS 105 (2013), 183. [Český překlad](#) (135.)
- [146] František, [Address on the occasion of the Conferral of the rank of Knight and Dame of the Grand Cross of the Pian Order to Mr Philip Pullella and Ms Valentina Alazraki](#) (13. listopadu 2021): *L'Osservatore Romano*, 13. listopadu 2021, 12. [Český překlad](#) (138.)
- [147] Srov. Platón, *Letter VII*, 344b-c: ed. Souilhé, XIII/1, Paříž 1931 (*CUF, Série grecque* 63), 54. (140.)
- [148] Srov. [Address to the Participants in the Conference “The Dignity of Children and Adolescents in the Age of Artificial Intelligence”](#) (13. listopadu 2025): *L'Osservatore Romano*, 13. listopadu 2025, 3. [Český překlad](#) (142.)
- [149] Srov. [Address to the members of the Advisory Board of the RCS Academy](#) (7. listopadu 2025): *L'Osservatore Romano*, 7. listopadu 2025, 4. (142.)
- [150] sv. Jan Pavel II., Encyklika [Laborem Exercens](#) (14. září 1981), 3: AAS 73 (1981), 584. [Český překlad](#) (148.)
- [151] Srov. František, Encyklika [Laudato Si](#) ' (24. května 2015), 128: AAS 107 (2015), 898. [Český překlad dle vatikánského rozhlasu](#) (149.)
- [152] Dicastery for the Doctrine of the Faith — Dicastery for Culture and Education, Note [Antiqua et Nova](#) (14. ledna 2025), 67: AAS 117 (2025), 188-189. České vydání: KatMedia, 2025. (150.)
- [153] Srov. sv. Jan Pavel II., Encyklika [Laborem Exercens](#), (14. září 1981), 18: AAS 73 (1981), 622-625. [Český překlad](#) (151.)
- [154] Srov. František, Encyklika [Laudato Si](#) ' (24. května 2015), 109: AAS 107 (2015), 891. [Český překlad dle vatikánského rozhlasu](#) (151.)

- [155] Srov. Benedikt XVI., Encyklika [*Caritas in Veritate*](#) (29. června 2009), 32: AAS 101 (2009), 666. Český překlad dle [vatikánského rozhlasu](#), nebo Karmelitánské nakladatelství, 2009. (154.)
- [156] Srov. Papežská rada pro spravedlnost a pokoj, [*Compendium of the Social Doctrine of the Church*](#), 268. České vydání - Kompendium sociální nauky církve, Karmelitánské nakladatelství 2008. (155.)
- [157] Srov. Benedikt XVI., Encyklika [*Caritas in Veritate*](#) (29. června 2009), 64: AAS 101 (2009), 698. Český překlad dle [vatikánského rozhlasu](#), nebo Karmelitánské nakladatelství, 2009. (155.)
- [158] Srov. František, Encyklika [*Laudato Si'*](#) (24. května 2015), 129: AAS 107 (2015), 899. [Český překlad dle vatikánského rozhlasu](#) (157.)
- [159] Srov. tamtéž (158.)
- [160] Srov. František, Encyklika [*Fratelli Tutti*](#) (3. října 2020), 108: AAS 112 (2020), 1006. *Fratelli tutti*. Překlad Jaroslav Brož. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2021. (158.)
- [161] Srov. Dikasterium pro nauku víry — Dikasterium pro podporu integrálního lidského rozvoje, [*Oeconomicae et Pecuniariae Quaestiones. Considerations for an Ethical Discernment Regarding some Aspects of the Present Economic-Financial System*](#) (6. ledna 2018), 6: AAS 110 (2018), 772. Otázky ekonomické a finanční. Úvahy o etickém rozlišování některých aspektů současného hospodářsko-finančního systému. [Český překlad](#) (160.)
- [162] František, [*Greeting to the staff of the International Fund for Agricultural Development \(IFAD\)*](#) (14. února 2019): AAS 111 (2019), 309. [Český překlad](#). Srov. Benedikt XVI., Encyklika [*Caritas in Veritate*](#) (29. června 2009), 22: AAS 101 (2009), 657. Český překlad dle [vatikánského rozhlasu](#), nebo Karmelitánské nakladatelství, 2009. (161.)
- [163] Srov. tamtéž, 36: AAS 101 (2009), 671-672. (162.)
- [164] Srov. František, Apoštolská exhortace [*Evangelii Gaudium*](#) (24. listopadu 2013), 204: AAS 105 (2013), 1105-1106. [Český překlad Paulínky, 2014](#) (163.)
- [165] Srov. sv. Pavel VI., Encyklika [*Populorum Progressio*](#) (26. března 1967), 87: AAS 59 (1967), 299. [Český překlad](#) (163.)
- [166] Srov. sv. Jan Pavel II., Encyklika [*Centesimus Annus*](#) (1. květen 1991), 39: AAS 83 (1991), 841. [Český překlad ze socialninauka.cz](#) (165.)
- [167] Srov. Papežská rada pro spravedlnost a pokoj, [*Compendium of the Social Doctrine of the Church*](#), 211. Kompendium sociální nauky církve, Karmelitánské nakladatelství, 2008. (165.)
- [168] Srov. sv. Jan Pavel II., Letter to Families [*Gratissimam Sane*](#) (2. února 1994), 17: AAS 86 (1994), 903-906. (165.)
- [169] Srov. United States Conference of Catholic Bishops, *Sons and Daughters of the Light: A Pastoral Plan for Ministry with Young Adults* (12. listopadu 1996), Washington D.C., 1996, I, 3. (167.)
- [170] Srov. Papežská rada pro spravedlnost a pokoj, [*Compendium of the Social Doctrine of the Church*](#), 290. Kompendium sociální nauky církve, Karmelitánské nakladatelství, 2008. (167.)

[171] Srov. tamtéž, 214. (168.)

[172] Srov. František, [Message for the Celebration of the 48th World Day of Youth for Peace](#) (8. prosince 2014), 4: AAS 107 (2015), 70-71. Poselství k oslavě 48. Světového dne mládeže pro mír. [Český překlad](#) (172.)

[173] Srov. International Theological Commission, [Memory and Reconciliation the Church and the Faults of the Past](#), Vatican City 2000, 5.3. Paměť a smíření: církev a viny minulosti [Český překlad dle ITC](#) (175.)

[174] *Stejně jako v papežských bulách Sicut dudum* (13. leden 1435) a *Etsi suscepti* (9. ledna 1442) Evžena IV., a *papežských bulách Dum diversas* (18. červen 1452) a *Romanus pontifex* (8. ledna 1455) Mikuláše V. *politické a někdy i ekonomické potřeby převažovaly nad požadavky evangelia. Potřeba evangelizace byla často kompromitována nebo přinejmenším nepochopena s ohledem na potřeby světských mocností, čímž se relativizovala problematická neslučitelnost otroctví s křesťanským svědomím.* (176.)

[175] Srov. Lev XIII., Encyklika [In Plurimis](#) (5. května 1888), *Acta Leonis XIII*, VIII, Rome, 1889, 169-192. *Veďte v úvahu, že ještě v roce 1866 Svatý úřad rozlišoval mezi nemorálními a morálními aspekty otroctví, aniž by jej plně odsoudil: Pokyn Svatého úřadu k různým pochybnostem monsignora Massaii, apoštolského vikáře v zemi Galla, duben 1866, odpověď na otázku č. 15.* [Český překlad](#) (176.)

[176] Srov. sv. Jan Pavel II., Bull [Incarnationis Mysterium](#) (29. listopadu 1998), 11: AAS 91 (1999), 139-141. [Český překlad](#) dle katolik.cz (176.)

[177] Srov. sv. Pavel VI., *Regina Caeli* (17. května 1970): *Insegnamenti di Paolo VI*, vol. VIII, 506. (186.)

[178] Srov. František, Encyklika [Fratelli Tutti](#) (3. října 2020), 183: AAS 112 (2020), 1033-1034. *Fratelli tutti*. Překlad Jaroslav Brož. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2021. (186.)

[179] Srov. Second Vatican Ecumenical Council, Pastoral Constitution [Gaudium et Spes](#), 26: AAS 58 (1966), 1046-1047. [Český text na vatican.va](#) (187.)

[180] sv. Pavel VI., [Address to the 20th General Assembly of the United Nations](#) (4. října 1965): AAS 57 (1965), 881. [Český překlad](#) (189.)

[181] United Nations, *United Nations Charter*, San Francisco (26. června 1945), Preambule. (189.)

[182] Srov. František, Encyklika [Fratelli Tutti](#) (3. října 2020), 258: AAS 112 (2020), 1061: „V posledních desetiletích byla každá jednotlivá válka zdánlivě ‚ospravedlněna‘. [The Catechism of the Catholic Church](#). Katechismus katolické církve hovoří o možnosti legitimní obrany pomocí vojenské síly, což zahrnuje prokázání splnění určitých ‚přísných podmínek morální legitimacy‘. Přesto je snadné upadnout do příliš široké interpretace tohoto potenciálního práva. Tímto způsobem by někteří mylně ospravedlňovali i ‚preventivní‘ útoky nebo válečné akty, které se jen stěží mohou vyhnout, zlům a nepořádkům závažnějším než zlo, které má být odstraněno.“ (192.)

[183] Srov. pozn. [Antiqua et Nova](#) (14. ledna 2025), 99: AAS 117 (2025), 202-203. České vydání: KatMedia, 2025 (197.)

- [184] Srov. [tamtéž](#), 103: AAS 117 (2025), 204. (197.)
- [185] Srov. [Address to the Participants in the Plenary Session of the “Reunion of Aid Agencies for the Oriental Churches \(ROACO\)”](#) (26. června 2025): AAS 117 (2025), 847-849. (202.)
- [186] Srov. František, [Message for the 53rd World Day of Peace](#) (8 December 2019): AAS 112 (2020), 54-61. (206.)
- [187] J. R. R. Tolkien, *The Lord of the Rings. The Return of the King*, Part III, Book Five, Chapter IX, New York 1965, 190. (213.)
- [188] [Address to Representatives of the Media](#), (12. května 2025): AAS 117 (2025), 682. [Český překlad](#) (214.)
- [189] [Tamtéž](#). (214.)
- [190] sv. Jan Pavel II., [Message for the 31st World Day of Peace](#), (1. ledna 1998), 1: AAS 90 (1988), 147. [Český překlad](#) (215.)
- [191] Sv. Augustin, *Enarrationes in Psalmos*, 84, 12: CCSL 39, Turnhout 1956, 1172-1173. (215.)
- [192] Srov. František, Encyklika [Dilexit Nos](#) (24. října 2024), 22: AAS 116 (2024), 1375-1376. *Dilexit nos: Encyklika o lidské a božské lásce srdce Ježíše Krista*, Karmelitánské nakladatelství, 2025. (216.)
- [193] František, Encyklika [Fratelli Tutti](#) (3. října 2020), 115: AAS 112 (2020), 1008-1009. *Fratelli tutti*. Překlad Jaroslav Brož. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2021. (216.)
- [194] Srov. [tamtéž](#), 261: AAS 112 (2020), 1062. (217.)
- [195] Srov. sv. Pavel VI., [Address to the 20th General Assembly of the United Nations](#) (4. října 1965): AAS 57 (1965), 878-879. (217.)
- [196] Srov. Pius XII, Radio Message [A Grave Hour](#) (24. srpna 1939): AAS 31 (1939), 334. (219.)
- [197] Giorgio La Pira, *Riflessioni sul Concilio*. Address of Professor Giorgio La Pira, Mayor of Florence, to the “*Guides de France*”(Rome, 4. září 1962), Florence 1962, 6. (221.)
- [198] [Address to Participants in the Jubilee of Oriental Churches](#) (14. května 2025): AAS 117 (2025), 686. (221.)
- [199] Srov. František, Encyklika [Fratelli Tutti](#) (3. října 2020), 271: AAS 112 (2020), 1066. *Fratelli tutti*. Překlad Jaroslav Brož. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2021.(223.)
- [200] Srov. František, [Appeal for Peace at Assisi for the World Day of Prayer for Peace “Thirst for Peace: Faiths and Cultures in Dialogue”](#) (20. září 2016): AAS 108 (2016), 1124. (223.)
- [201] František, [Address to Members of the Diplomatic Corps accredited to the Holy See](#) (9. ledna 2025): AAS 117 (2025), 110. Projev k členům diplomatického sboru akreditovaného u Svatého stolce. [Český překlad](#) (224.)
- [202] Srov. František, [Address to the Participants in the 38th Conference of the FAO](#) (20. června 2013): AAS 105 (2013), 616-617. [Český překlad](#) (226.)

- [203] [First “Urbi et Orbi” Blessing](#) (8. května 2025): AAS 117 (2025), 660. APOŠTOLSKÉ POŽEHNÁNÍ „URBI ET ORBI“. [Český překlad](#) (228.)
- [204] [Tamtéž.](#)(228.)
- [205] Srov. [Homily at First Vespers on the Solemnity of Mary the Most Holy Mother of God](#) (31. prosince 2025): *L’Osservatore Romano*, 2. ledna 2026, 1-2. [Český překlad](#) (230.)
- [206] Srov. [Homily of the Mass during the Day](#) (25. prosince 2025): *L’Osservatore Romano*, 27. prosince 2025, 3. [Český překlad](#) (231.)
- [207] Srov. [tamtéž.](#) (231.)
- [208] Srov. [Angelus on the Solemnity of the Epiphany](#) (6. ledna 2026): *L’Osservatore Romano*, 7. ledna 2026, 3. [Český překlad](#) (231.)
- [209] Srov. [Homily of the Mass during the Night](#) (24. prosince 2025): *L’Osservatore Romano*, 27. prosince 2025, 2. [Český překlad](#) (232.)
- [210] P. de Bérulle, *Discours de l’état et des grandeurs de Jésus, Discours IV, Unité de Dieu en l’incarnation: Œuvres complètes*, Paris 1856, col. 218. (232.)
- [211] [Tamtéž.](#) (232.)
- [212] Srov. Lev XIV.: [Address to the Conference “Artificial Intelligence and Care of Our Common Home”](#) (5. prosince 2025): *L’Osservatore Romano*, 5. prosince 2025, 2. Projev na konferenci „Umělá inteligence a péče o náš společný domov“. [Český překlad](#) (233.)
- [213] Benedikt XVI., Encyklika [Deus Caritas Est](#) (25. prosince 2005), 14: AAS 98 (2006), 228. [Český překlad Paulínky](#) (234.)
- [214] Sv. Augustin, *Kázání*, 272: *In die Pentecostes ad infantes de sacramento: PL 38*, Paris 1865, col. 1247. [Český překlad](#) (234.)
- [215] Benedikt XVI., [Homily at the Mass of the Lord’s Supper](#) (21. dubna 2011): AAS 103 (2011), 321. Homilie při mši Večere Páně, [Český překlad](#) (235.)
- [216] [Address to the Roma Curia for the Exchange of Christmas Greetings](#) (22. prosince 2025): *L’Osservatore Romano*, 22. prosince 2025, 6-7. [Český překlad](#) (235.)
- [217] Srov. výše, č. 11-14. (236.)
- [218] Srov. [Address to the Conference “The Dignity of Children and Adolescents in the Age of Artificial Intelligence”](#) (13. listopadu 2025): *L’Osservatore Romano*, 13. listopadu 2025, 3. Projev na konferenci „Důstojnost dětí a dospívajících ve věku umělé inteligence“. [Český překlad](#) (237.)
- [219] Srov. Benedikt XVI., Encyklika [Caritas in Veritate](#) (29. června 2009), 34: AAS 101 (2009), 668-670. [Český překlad](#) dle [Český překlad](#) dle vatikánského rozhlasu, nebo Karmelitánské nakladatelství, 2009. (237.)
- [220] František, Apoštolská exhortace [Laudate Deum](#) (4. října 2023), 67: AAS 115 (2023), 1059. České vydání – Karmelitánské nakladatelství, 2024. (237.)

[221] Srov. [*Angelus on the Solemnity of the Epiphany*](#) (6. ledna 2026): *L'Osservatore Romano*, 7. ledna 2026, 3. [Český překlad](#) (240.)

[222] Benedikt XVI., [*General Audience*](#) (15. únor 2006): *L'Osservatore Romano*, 16. únor 2006, 4. [Český překlad](#) (243.)

[223] [*Meditation on the occasion of the Prayer Vigil and Rosary for Peace*](#) (11. října 2025): *L'Osservatore Romano*, 13. října 2025, 2. [Český překlad](#) (244.)

[224] sv. Pavel VI., *Kázání v mariánské svatyni Panny Marie z Bonarie*, (24. dubna 1970): AAS 62 (1970), 301. [Český překlad](#). (244.)